

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Miroslav Němý

Novinář a kolaborant Alois Kříž

Magisterská práce

Praha 2009

Autor práce: **Bc. Miroslav Němý**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Cebe**

Oponent práce: *Jan Gabriel*

Datum obhajoby 2009

Hodnocení:

yzbona

Bibliografický záznam

NĚMÝ, Miroslav. *Novinář a kolaborant Alois Kříž*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2009. 141 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe.

Anotace

Diplomová práce „Novinář a kolaborant Alois Kříž“ pojednává o životě a tvorbě tohoto aktivistického žurnalisty, který byl po druhé světové válce za svou kolaborantskou činnost odsouzen k trestu smrti. Alois Kříž se narodil v roce 1911 a jako novinář začal pracovat již ve 30. letech, kdy působil na pozici sportovního redaktora v Poledním listu a v Národních novinách. Postupně se ale stal aktivistickým žurnalistou, který pracoval ve prospěch nacistického Německa: Kříž s politickými články začal jako redaktor Vlajky, vrchol jeho kariéry pak nastal po přechodu do protektorátního rozhlasu, kde se Kříž dopracoval až k funkci interně jmenovaného šéfredaktora. Za svou aktivistickou činnost byl zatčen hned v květnu 1945 při dobývání rozhlasu, načež byl téměř dva roky ve vězení; v březnu 1947 byl spolu s dalšími aktivistickými novináři odsouzen k trestu smrti a popraven.

Annotation

Diploma thesis „Journalists and Collaborator Alois Kříž“ deals with life and work of this activistical journalist, which was due to his collaboration during Second World War sentenced to death in year 1947. Alois Kříž was bom in 1911 and he started his journalistic career in the middle of 30s as a sports-reporter in newspapers called Polední list and Národní noviny. But later he converted from sports-reporter to role of activistical journalist which was working for Nazi Germany: Kříž began to write political articles as an employee of journal Vlajka and his top-carrer started when he moved to protectorate Czech Radio; there he worked his way up to position of editor-in-chief. Kříž was arrested for his collaborative activities immediately in May 1945 and after that he was inprisoned for almost two years; Kříž was sentenced to death and executed with another activistical journalists in March 1947.

Klíčová slova

Alois Kříž, aktivističtí novináři, kolaborace, Český rozhlas, Protektorát Čechy a Morava, druhá světová válka, Národní soud

Keywords

Alois Kříž, Activistical Journalists, Collaboration, Czech Radio, Protectorate Bohemia and Moravia, Second World War, National Court

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 217 862 znaků s mezerami, tj. 121 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 19. května 2009

Miroslav Němý

Handwritten signature of Miroslav Němý in black ink on a light background.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Cebemu za cenné rady a ochotu při vedení této diplomové práce. Zároveň bych rád poděkoval své rodině a svým nejbližším za jejich podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

OBSAH.....	7
1. ÚVOD.....	10
1.1 CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	11
1.2 METODA DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	12
1.3 STRUKTURA DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	13
1.4 DOSAVADNÍ ZPRACOVÁNÍ TÉMATU, PRAMENNÁ ZÁKLADNA.....	14
2. VYMEZENÍ KONTEXTU.....	17
2.1 POMĚRY V ČESKOSLOVENSKÉ ŽURNALISTICE LET 1918-1945.....	18
2.1.1 <i>Novinářské poměry v tzv. první republice.....</i>	<i>18</i>
2.1.2 <i>Novinářské poměry v tzv. druhé republice.....</i>	<i>21</i>
2.1.3 <i>Novinářské poměry v Protektorátu Čechy a Morava.....</i>	<i>22</i>
2.2 PRINCIP RETRIBUČNÍHO SOUDNICTVÍ.....	28
3. RODINNÉ A OSOBNÍ POMĚRY ALOISE KŘÍŽE.....	30
3.1 RODINNÉ POMĚRY ALOISE KŘÍŽE.....	30
3.2 VZDĚLÁNÍ ALOISE KŘÍŽE.....	30
3.2.1 <i>Křížový jazykové znalosti.....</i>	<i>32</i>
3.3 KŘÍŽŮV PROFESNÍ ŽIVOT MIMO MÉDIA.....	32
3.3.1 <i>Křížová vojenská služba.....</i>	<i>33</i>
3.3.2 <i>Křížová zájmová činnost, členství ve společenských organizacích.....</i>	<i>33</i>
3.4 KŘÍŽŮV OSOBNÍ ŽIVOT.....	34
3.4.1 <i>Manželství s Martou Langerovou.....</i>	<i>34</i>
3.4.2 <i>Manželství s Boženou Kopeckou.....</i>	<i>35</i>
3.4.3 <i>Křížův vztah s Eliškou Hlochovou.....</i>	<i>35</i>
4. NOVINÁŘSKÁ A KOLABORANTSKÁ ČINNOST ALOISE KŘÍŽE.....	37
4.1 POČÁTKY KŘÍŽOVÝ NOVINÁŘSKÉ DRÁHY.....	37
4.1.1 <i>Kříž jako sportovní novinář.....</i>	<i>38</i>
4.1.2 <i>Křížův pokus o práci v rozhlasu a jeho postoje v průběhu mnichovské krize.....</i>	<i>39</i>
4.1.3 <i>Křížův konec v Národních novinách.....</i>	<i>41</i>
4.2 KŘÍŽ JAKO REDAKTOR ČASOPISU VLAJKA.....	42

4.2.1	<i>Kříž jako politický novinář: cesta do dobyté Francie.</i>	42
4.2.2	<i>Obvinění Kříže z udání generála Eliáše.</i>	44
4.2.3	<i>Další politické články, Křížová cesta za Vlajku do Německa.</i>	46
4.2.4	<i>Křížův konec v časopisu Vlajka.</i>	47
4.2.5	<i>Křížová činnost v hnutí Vlajka v letech 1939-1941.</i>	48
4.2.6	<i>Kříž hejtnem Svatoplukových gard.</i>	49
4.3	KŘÍŽ V ROZHLESE DO JEHO VÁLEČNÉ REORGANIZACE.	50
4.3.1	<i>Okolnosti Křížová přijetí do rozhlasu.</i>	50
4.3.2	<i>Křížová role v rozhlasu a jemu podřízené pořady.</i>	52
4.3.3	<i>Křížová pozice v rozhlasu a názory na něj.</i>	55
4.3.4	<i>Křížův konec aktivit v hnutí Vlajka, audience u Háchy.</i>	56
4.4	KŘÍŽOVÁ ČINNOST OD ROZHLASOVÉ REORGANIZACE.	58
4.4.1	<i>Rozhlasová reorganizace, změna Křížová postavení a platu.</i>	58
4.4.2	<i>Náplň Křížových práce po rozhlasové reorganizaci.</i>	59
4.4.3	<i>Křížův platový a profesní postup v rozhlasu, účasti v Presseklubu.</i>	65
4.4.4	<i>Křížovo působení v časopisu Svět.</i>	67
4.4.5	<i>Křížovo působení v dalších periodikách.</i>	69
4.4.6	<i>Kříž jako aktivní činitel České ligy proti bolševismu.</i>	71
4.5	KŘÍŽ SPOLUPRACOVNÍKEM NĚMECKÝCH TAJNÝCH SLUŽEB?	73
4.5.1	<i>Kříž spolupracovníkem gestapa?</i>	74
4.5.2	<i>Kříž spolupracovníkem SD?</i>	76
4.6	KŘÍŽOVÝ POSTOJE NA KONCI VÁLKY, BOJE O ROZHLAS A ZATČENÍ.	78
4.6.1	<i>Aktivistou až do poslední chvíle.</i>	78
4.6.2	<i>Kříž v bojích o rozhlas, obvinění ze střelby do Cechů.</i>	80
4.6.3	<i>Křížovo zatčení a zlynčování dobyteli rozhlasu.</i>	82
4.6.4	<i>Předvedení Kříže na policejní stanici a následné uvěznění.</i>	84
5.	KŘÍŽOVÁ LITERÁRNÍ TVORBA.	85
5.1	KREV ZA NOVOU EVROPU.	85
5.1.1	<i>Obsah knihy Krev za novou Evropu.</i>	86
5.1.2	<i>Křížův styl a charakteristické prvky knihy.</i>	88
5.1.3	<i>Propaganda a kolaborantství v knize Krev za novou Evropu.</i>	89
5.2	CO VÍTE O ŽIDECH?	94
5.2.1	<i>Antisemitismus v Československu ve 30. a 40. letech.</i>	95

5.2.2	<i>Křížovo úvodní slovo, jak kniha vznikla</i>	97
5.2.3	<i>Autoři a obsah přednášek v knize Co víte o Židech?</i>	98
5.3	PRAMENY VÍRY	104
5.4	KŘÍŽOVÝ KNIHY A MÍRA PROVINĚNÍ	106
6.	SOUDNÍ PROCES S ALOISEM KŘÍŽEM	107
6.1	TRESTNÍ OZNÁMENÍ PROTI ALOISI KŘÍŽOVI	107
6.1.1	<i>Konkrétní skutkové podstaty vznesené proti Křížovi</i>	107
6.1.2	<i>Stažené podezření Kříže z udání redaktora Cincibuse</i>	109
6.1.3	<i>Obvinění ze střelby do českých dobyvatelů rozhlasu</i>	110
6.2	OBŽALOVACÍ SPIS PROTI ALOISI KŘÍŽOVI	110
6.3	SOUDNÍ PROCES S ALOISEM KŘÍŽEM A DALŠÍMI NOVINÁŘI	112
6.3.1	<i>Průběh soudního procesu s aktivistickými novináři</i>	113
6.3.2	<i>Rozhodnutí poroty o trestech pro obžalované novináře</i>	115
6.3.3	<i>Veřejný rozsudek - trest smrti pro Aloise Kříže</i>	116
6.3.4	<i>Křížová neúspěšná žádost o milost prezidenta republiky</i>	117
6.3.5	<i>Poprava Aloise Kříže</i>	118
6.4	PROCES S ALOISEM KŘÍŽEM POHLEDEM DOBOVÉHO TISKU	119
6.4.1	<i>Proces na stránkách deníku Mladá fronta</i>	119
6.4.2	<i>Proces na stránkách deníku Práce</i>	120
7.	Z Á V Ě R	122
8.	S U M M A R Y	127
9.	POUŽITÁ LITERATURA, ZDROJE A PRAMENY	130
10.	SEZNAM PŘÍLOH	134
11.	PŘÍLOHY	135

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV

Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO CAST VYPLŇUJE STUDENT:

Příjmení a jméno diplomanta: Razítko p d d a Y « ? * '

Němý Miroslav

Imatrikulační ročník diplomanta:

2003

Oo»io _ 9 -10- 2008 »»

E-mail diplomanta:

niiranemy@scznam.cz•0mjr^{pMIoh} b g^{tB1}

Studijní program/studijní obor:

katedra mediálních SilkJn IRSŽ, IIR FSV

Mediální a komunikační studia/ k r ukám Doc. PhDr. Jana Jiráka, Ph.D.

Mediální studia

Předpokládaný název práce v češtině:

Novinář a kolaborant Alois Kříž

Předpokládaný název práce v angličtině:

Journalist and collaborator Alois Kříž

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok - vzor: ZS 2012)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012):

LS 2009

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště vzor: *Mocnář, Karel, KMS IKSŽUKFSV*):Cebe, Jan, KMS IKSŽ UK FSV

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (rozsah do 1800 znaků):

Alois Kříž patří k českým novinářům, kteří se za druhé světové války provinili proti českému národu: jeho role žurnalisty-kolaboranta byla tak výrazná, že byl po válce Národním soudem odsouzen k trestu smrti. Kříž navíc kromě příspěvků do tisku sepsal také dvě knihy nesoucí se v duchu ideologie, kterou propagoval: jde o díla *Krev za novou Evropu* (1940) a *Co víme o Židech* (1941). Přesto život tohoto původně sportovního novináře, jenž poté sklouzl k propagandistické roli, není zatím podrobněji zpracován - na rozdíl například od známějších jmen Vajtauera, Krychtálka či Lažnovského. Kříž přitom patří k významným představitelům válečných novinářů-kolaborantů; mimo jiné pro své aktivity v organizacích *Vlajka* a *Svatoplukovy gardy* či pro svou roli v případě usvědčení generála Aloise Eliáše ze spolupráce se zahraničním odbojem (ačkoli podle části historiků není toto často vznášené obvinění vůči Aloisi Křížovi plně prokazatelné). Propagandu šířil také ze své pozice programového referenta v protektorátním Českém rozhlasu. Jméno Aloise Kříže se tak sice objevuje v mnoha jiných dílech věnovaných žurnalistice v Protektorátu Čechy a Morava, samostatná kniha či závěrečná vysokoškolská práce mu však dosud věnovány nebyly.

Předpokládaný cíl diplomové práce, původní přínos autora diplomové práce ke zpracování tématu, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (rozsah do 1800 znaků):

Rád bych zamýšlenou diplomovou prací vytvořil komplexní profil Aloise Kříže, který má být založen především na jeho díle produkovaném (nejen) v průběhu druhé světové války. Základní otázku si kladu v následující formě: "Jak velká byla míra kolaborace Aloise Kříže a byl vynesený trest smrti úměrný tomuto provinění?" Kromě textů či rozhlasových projevů chci vycházet i z výše zmíněných knih, které Kříž napsal, součástí práce by zároveň měly být i základní životopisné údaje a samozřejmě podrobný popis soudního procesu, jež byl proti Křížovi veden a skončil pro tohoto novináře-kolaboranta vynesením rozsudku smrti. K tomu všemu by mi mělo pomoci především studium v archivech: a to jak dokumentů, jež se týkají procesu s Křížem, tak listů, kam Kříž přispíval (*Přítomnost*, *Svět*, *Vlajka*, *Národní noviny*, *Polední listy*) a rozhlasového archivu. To vše by mělo vytvořit monografický portrét významného představitele české kolaborantské žurnalistiky působícího v období Protektorátu

Cechy a Morava; takový profil dosud není k dispozici. Dalším z mých motivů je sledovat vývoj Křížových textů a projevů od jeho publikačních počátků, a tak zmapovat, jak se vyvíjel jeho příklon k fašismu, který jej v důsledku přivedl až k trestu smrti. Součástí diplomové práce by měly být i podkapitoly osvětlující nejen soudobé historické reálie, ale také například organizace typu Vlajky či Svatoplukových gard, v nichž Kříž působil.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Úvod a metoda práce

1.1. Základní výzkumné otázky

1.2. Metoda práce

1.3. Struktura práce

1.4. Využité zdroje a jejich charakteristika

1.5. Dosavadní zpracování tématu

2. Kontext a jeho základní vymezení

2.1. Období první republiky v Československu

2.2. Český fašismus a novináři v období první republiky

2.3. Kolaborace českých novinářů v průběhu druhé světové války

2.4. Poválečné soudy s novináři-kolaboranty včetně nastínění principu retribučního soudnictví

3. Osobnost novináře-kolaboranta Aloise Kříže

3.1. Základní životopisné údaje

3.2. Počátky jeho novinářské práce

3.3. Noviny, rozhlas a organizace, v nichž působil - charakteristika deníků, soudobého ČRo či organizací Vlajka a Svatoplukovy gardy, do jejichž činnosti byl Kříž zapojen

3.4. Novinářská a politická činnost Aloise Kříže v období první republiky

3.5. Novinářská a politická činnost Aloise Kříže v průběhu druhé světové války

3.6. Křížová literární činnost - dílo Krev za novou Evropu

3.7. Konec druhé světové války a Křížová role v těchto dnech

3.8. Soud vedený po druhé světové válce proti Aloisi Křížovi

3.9. Rozsudek Národního soudu

4. Závěr

5. Summary

6. Použitá literatura, prameny a zdroje

7. Jmenný rejstřík

8. Přílohy

Vymezení podkladového materiálu (např. analyzované tituly a období, za které budou analyzovány) a metody (techniky) jeho zpracování:

Základními materiály, z nichž chci vycházet, jsou spisy Archivu bezpečnostních složek (dříve Archiv ministerstva vnitra) a Národního archivu: mělo by jít především o spis obžaloby z procesu vedeného Národním soudem a o záznamy o tomto procesu; dalšími zdroji, s nimiž bych chtěl případně pracovat, jsou Fond ministerstva informatiky a Úřad říšského protektora. Jinými zdroji jsou - kromě literatury věnující se protektorátu či obecně problematice kolaborace - také Křížové články a projevy, které se nacházejí v archivech deníků, do nichž přispíval, a v archivu Českého rozhlasu. Studium pramenného materiálu chci dosáhnout výstupu, jímž má být monografická práce o Aloisi Křížovi.

Základní literatura (nejméně 10 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech

titulu je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BERÁNKOVÁ, M. - KŘIVÁNKOVÁ, A. - RUTTKAY, Fráňo: Dějiny československé žurnalistiky. III. díl, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. Praha: Novinář, 1988.

Anotace: Třetí z dílů Dějin československé žurnalistiky se věnuje mimo jiné novinářství v Protektorátu Čechy a Morava, a to včetně kolaborantských novinářů této doby.

BLODIGOVÁ, A. - KÓPPLOVÁ, B. - SEKERA, M.: Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků. Katalog Výstavy k dějinám českého tisku na území České republiky. Praha: SÚA, 2002.

Anotace: Dílo poskytuje periodizaci vývoje české a československé žurnalistiky; události, které se novinářství týkají, jsou zde navíc zařazeny do společenského a dobového kontextu.

BRANDES, D.: Češi pod německým protektorátem. Praha: Prostor, 1999.

Anotace: Dějiny Protektorátu Čechy a Morava psané západoněmeckým historikem Detlefem Brandesem se věnují také problematice kolaborantství v tomto období.

DOLEJŠÍ, V.: Noviny a novináři. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.

Anotace: Ačkoli jde o dílo komunistického autora, které je hodně zatíženo ideologií, nabízí i přes tento nedostatek díky svému zaměření na vývoj české a československé žurnalistiky řadu údajů o novinářích působících v Protektorátu Čechy a Morava.

GEBHART, J. - KUKLÍK, J.: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis, 1996.

Anotace: Podrobný popis života v Protektorátu Čechy a Morava; události, které se zde děly, jsou zároveň zařazeny do kontextu vývoje druhé světové války.

GREGOROVÍČ, M.: Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.

Anotace: Dílo zabývající se působením fašistických hnutí a spolků v meziválečném Československu; kniha obsahuje také kapitoly o působení fašistických novinářů.

KÁRNÍK, Z.: České země v éře První republiky (1918 - 1938). Díl 1-3. Praha: Libri, 2000 (díl 1), 2002 (díl 2), 2003 (díl 3).

Anotace: Podrobný popis dějin Československa v období mezi světovými válkami - věnuje se politickému systému, vývoji československých vztahů se sousedními (i dalšími evropskými) zeměmi nebo hospodářskému a kulturnímu dění.

KONČELÍK, J. - KÓPPLOVÁ, B. - KRYŠPÍNOVÁ, J. (eds.): Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara. Praha: Karolinum, 2003.

Anotace: Pramen sloužící ke studiu nacistické propagandy v průběhu Protektorátu Čechy a Morava. Jeho základem jsou stenografické přepisy z tiskových konferencí, které se v letech 1939-1941 konaly při Úřadu říšského protektora.

KOLEKTIV AUTORŮ POD VEDENÍM EVY JEŠUTOVÉ: Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu. Praha: Český rozhlas, 2003.

Anotace: Publikace vydaná ČRo u příležitosti oslav 80 let založení Českého rozhlasu. Jedna z kapitol se věnuje také rozhlasovému vysílání v průběhu 2. světové války; právě v tomto období byl Alois Kříž aktivním propagandistou na vlnách Českého rozhlasu.

KŘÍŽ, A.: Krev za novou Evropu. Praha: vlastním nákladem, 1940.

Anotace: Kniha Aloise Kříže, kterou sepsal na základě tzv. novinářských výjezdů: při nich byli zástupci kolaborantské žurnalistiky nacisty zvaní nejen do Říše, ale také třeba na prohlídky bojišť a jiných míst, kde probíhaly válečné události. Tyto akce sloužily poté příznivcům režimu

k propagandistickým výstupům.

MARŠÁLEK, P.: Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945. Praha: Karolinum, 2002.

Anotace: Ačkoli, jak napovídá název díla, se Maršálek věnuje především právu a politice, jsou pro diplomovou práci možným zdrojem informací pasáže o novinářích, tisku a jejich/jeho spolupráci se soudobým nacistickým režimem.

NAKONEČNÝ, M.: Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001.

Anotace: Nakonečný popisuje vznik a vývoj českého fašistického hnutí Vlajka, jehož členem byl také Alois Kříž. Vlajka se postupně formovala ve 20. a 30. letech 20. století a po nastolení Protektorátu Čechy a Morava byli její členové často aktivními kolaboranty.

PASÁK, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha: Práh, 1999.

Anotace: Dílo nabízející ucelený pohled na počátky a následný vývoj fašismu v meziválečném Československu včetně toho, jak fašismus působil jako rozvratný prvek první republiky.

PASÁK, T.: Pod ochranou říše. Praha: Práh, 1998.

Anotace: Další dílo předního českého odborníka na protektorátní dějiny Tomáše Pasáka se věnuje úvodním dvěma letům nacistické okupace v Česku a na Moravě.

PERNES, J.: Až na dno zrady: Emanuel Moravec. Praha: Themis, 1997.

Anotace: Zpracování životního příběhu Emanuela Moravce, jednoho z mužů, jenž se následně stal téměř synonymem pro válečnou kolaboraci Čechů s nacisty.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Přímo osobě Aloise Kříže nebyla věnována žádná práce. Nicméně několik závěrečných prací popisuje jiné novináře-kolaboranty. Jejich tvorba a procesy vedené po válce proti nim mohou být dle mého soudu nepřímo využity také v mojí diplomové práci.

JUROŠKA, MARTIN: Aktivistický novinář Vladimír Krychtálek (1903-1947) (magisterská práce). Praha: FF UK, 2008

TSCHOCHOHEIOVÁ, IVA: Čeněk Ježek - Causa prominentního protektorátního novináře před Národním soudem (magisterská práce). Brno: FSS MU, 2008.

ŠINDELÁŘ, KONSTANTIN: Causa protektorátního novináře Václava Crhy před Národním soudem (magisterská práce). Brno: FSS MU, 2008.

BÁRTA, JIŘÍ: Jan Scheinost - prominentní katolický novinář před Národním soudem (magisterská práce). Brno: FSS MU, 2007.

JANEBOVÁ, MARTINA: Novinář a kolaborant Karel Werner (bakalářská práce). Praha: FSV UK, 2007.

RÓDLING, JAN: Causa Karla Wernera před Národním soudem (bakalářská práce). Brno: FSS MU, 2007

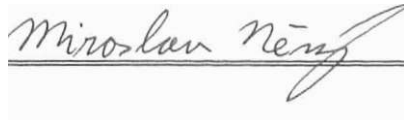
HRUBAN, MARTIN: Novinář a kolaborant Jan Scheinost (bakalářská práce). Praha: FSV UK, 2006.

CEBE, JAN: Očistné procesy s kolaboranty z řad českých novinářů po roce 1945: případ Vladimíra Krychtálka (rigorózní práce). Praha: FSV UK, 2005.

HAMANOVÁ, VĚRA: Portrét Rudolfa Nováka, šéfredaktora listu Arijský boj (rigorózní práce). Praha: FSV UK, 2005.

Datum / Podpis studenta

9.10.2008

A handwritten signature in cursive script, reading "Miroslav Němec", written over a horizontal line.

1. Úvod

Psal se 5. květen 1945, čeští bojovníci dobývali v Praze budovu rozhlasu a do konce druhé světové války chyběly pouhé desítky hodin. Když před rozhlas četnictvo vyvedlo právě zatčeného rozhlasového redaktora Aloise Kříže a přihlížející dav jej poznal, strhnul se lynč, který může být symbolickým vyjádřením nenávisti, jež se v obyvatelích protektorátu za více než šest let nakupila proti aktivistickým novinářům stojícím na straně nacistického režimu.

Druhá světová válka totiž kromě jiného ztělesňuje také temnou kapitolu české žurnalistiky. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se oblast médií ocitla pod velkou kontrolou okupantů, kteří se snažili novináře co nejvíce využívat jako šířitele a obhájce své nacistické ideologie; troufám si tvrdit, že nikdy jindy ve 20. století nebyli tuzemští žurnalisté postaveni pod takový tlak - a zároveň paradoxně před takové možnosti. Novou politickou situací se totiž otevíral prostor pro aktivistické novináře, kteří změny poměrů využívali k bleskové kariéře: z leckdy marginálních autorů se náhle stávali šéfredaktoři největších českých listů s tomu odpovídajícími platy i společenským statutem. Do skupiny takových novinářů je potřeba zařadit i Aloise Kříže.

Jak ovšem ukazuje jeho příklad, konec kariéry mohl být u novinářů-kolaborantů stejně rychlý jako drive její začátek. Po skončení druhé světové války byli nejvýznamnější aktivističtí žurnalisté postaveni před tribunál Národního soudu, po němž bylo pět z nich včetně Aloise Kříže popraveno¹ a další odešli od soudu s mnohaletými tresty odnětí svobody². Tím skončilo nechvalně proslulé období dějin české žurnalistiky, které stále čeká na další vědecké studie věnující se nejen soudobým podmínkám, ale také jednotlivým novinářským osobnostem. K lepšímu pochopení této doby bych rád přispěl právě touto diplomovou prací, jež se zaměřuje na život a novinářskou činnost Aloise Kříže.

¹ K trestu smrti byli z aktivistických novinářů odsouzeni Alois Kříž, Antonín J. Kožíšek, Rudolf Novák, Vladimír Krychtálek, Karel Werner, Jaroslav Křemen a Emanuel Vajtauer. U Křemena však byl na základě prezidentské milosti trest zmírněn na doživotí, Vajtauer byl zase odsouzen v nepřítomnosti, neboť po druhé světové válce zmizel a nebyl nikdy dopaden - poznámka autora.

² Kromě sedmi novinářů z poznámky 1 před soudem stanuli i následující: „K doživotnímu těžkému žaláři byli odsouzeni dr Václav Crha a Jiří Stříbrný; Gustav Dorl byl potrestán těžkým žalářem na 20 roků, Čeněk Ježek a Emil Šonrek každý na 15 let, Karel Chalupa na 12 let, Vladimír Ryba na 10 let, František Josef Prokop na 4 roky, Jaroslav Pelíšek a inž. Jan Vrba na 3 roky, Leopold Zeman na 2 a piil roku, Jan Seheinost na 22 měsíců, Jan Hlouček a Rudolf Malík každý na 1ti měsíců " (Záznam zjednání československého parlamentu z 29. května 1947, který rekapituloval činnost Národních soudů, dostupný v internetové Česko-slovenské digitální parlamentní knihovně na adrese <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/055schuz/s055007.htm>).

1.1 Cíle diplomové práce

Za hlavní cíle této diplomové práce jsem si stanovil dva úkoly: prvním je komplexní profil Aloise Kříže jako novináře a kolaboranta, druhým pak pokus o posouzení jeho provinění, za něž mu Národní soud vyměřil trest smrti.

Při snaze o co nejzvěrubnější popis Křížova soukromého i pracovního života jsem vycházel z předpokladu, že Aloisi Křížovi dosud nebyla věnována žádná vysokoškolská závěrečná práce, natož samostatná vědecká studie či kniha. Má diplomová práce si klade za cíl být právě takovým uceleným monografickým portrétem. Osud Aloise Kříže totiž považuji za sledováníhodný nejen kvůli tomu, že se svou aktivistickou činností během druhé světové války dostal následně až do pozice odsouzence k smrti; pozornost si zaslouží už sama proměna jeho života. Z muže, jenž pocházel z mimořádně chudých poměrů z rodiny válečného invalidy, od střední školy se sám živil a v neutěšených podmínkách také založil svou vlastní rodinu, se totiž Kříž stal interně jmenovaným šéfredaktorem rozhlasu, který měl v rámci protektorátních poměrů mimořádné platové podmínky a velký vliv; stejný progres lze vysledovat i v rámci jeho žurnalistické kariéry - z původně sportovního redaktora se na konci války proměnil v jednoho z nejaktivnějších kolaborantských novinářů, jenž se navíc angažoval v prorežimních organizacích typu Vlajky nebo České ligy proti bolševismu.

Proto byla jedním z motivů této diplomové práce také snaha pokusit se porozumět tomu, co Kříže dovedlo z výše popsaných těžkých životních poměrů až do role člověka, který sice zažil ve válečných letech své „hvězdné hodiny“, jenže ty byly následně draze vykoupeny jeho dramatickým zatčením provázeným lynčem, nemluvě o následném téměř dvouletém vězení a především procesu, který skončil rozsudkem v podobě trestu smrti.

Oba cíle tak lze sumarizovat do několika základních výzkumných otázek:

A) Byl Kříž skutečně kolaborantem? Jak velkou měrou se provinil?

B) Ve kterých médiích v průběhu druhé světové války publikoval? Mělo na tuto jeho kolaborantskou činnost vliv i jeho předchozí žurnalistické působení?

C) Spolupracoval s nacistickým režimem „jen“ jako novinář, nebo jeho vina spočívala i v dalších činnostech, které se žurnalistikou přímo nespojují?

D) Těžil Kříž ze svého postavení také materiálně, nebo kolaboroval především z vlastního přesvědčení?

E) Jak byl proti němu po konci druhé světové války veden soudní proces, na základě čeho byl obžalován?

F) Jak vypadá verdikt v podobě trestu smrti ve světle předložených důkazů, byl Kříž k hrdelnímu trestu odsouzen po právu?

K těmto základním otázkám se postupně začaly - jak se dalo očekávat - připojovat další a další nuance, například ohledně Křížových činností v ústředním vedení Vlajky, ohledně jeho dosazení do rozhlasu na přímý pokyn protektorátního ministerského předsedy Aloise Eliáše či ohledně toho, jak Křížův neúspěšný osobní život ovlivňoval jeho extrémní pracovní nasazení (a v jeho rámci propagandistickou podporu režimu). Tyto motivy jsem se snažil v co největší míře do práce zabudovat. Přesto zůstávají další možná témata, která by podle mě stála za hlubší prostudování - například obsahová analýza Křížových textů nebo pokus dohledat v německých archivech obvinění Kříže ze spolupráce s německou tajnou službou SD a s německou policií gestapem; v takovém případě by však tato diplomová práce zdaleka přesáhla rozsah jí odpovídající. Tyto faktory tak uvádím hlavně jako případné motivy k možnému rozšíření na práci rigorózní.

1.2 Metoda diplomové práce

Základem pro mě bylo studium pramenných materiálů, s nimiž jsem posléze pracoval dvěma metodami. První byla induktivní metoda, tedy vyvozování obecnějších poznatků z jednotlivostí - například po prostudování desítek Křížových původních textů se tyto jednotlivosti dají obecně a shodně označit jako články a projevy kolaborantské povahy; induktivní metodu jsem používal také při podrobném rozboru Křížových knih. Druhou mnou užitou metodou byla dedukce, kterou lze definovat jako schopnost vlastního úsudku, tedy schopnost vyvozovat závěry. Této metodě jsem se nemohl vyhnout nejen v dílčích záležitostech, ale především při závěrečném sumarizování diplomové práce, ve kterém formuluji odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky, které jsem si stanovil.

Základními zdroji pro mě byly pramenné materiály z archivů. Některé z nich jsou institucionální povahy - listiny jako oficiální rozhlasové dokumenty, výkazy činnosti určitých organizací (Vlajka, Česká liga proti bolševismu) či zápisy soudního jednání jsem považoval za listiny autentické. Jakkoli se i v nich nacházely dílčí nepřesnosti a v krajních případech někdy i faktické chyby, celkově by mělo jít

o dokumenty, na něž se dá spoléhat jako na zdroje důvěryhodných informací. Neinstitucionálními prameny pak byly mnou četně využívané svědecké výpovědi, které jsem se snažil v co největší míře konfrontovat s dalšími dokumenty: tedy s obecnými historickými daty ze sekundární literatury, s jinými svědectvími nebo s konkrétními texty, na něž tato svědectví odkazovala (tj. v Křížově případě především s jeho články a rozhlasovými projevy).

Z dalších metodických postupů je třeba zmínit, že jsem postupoval diachronní metodou, tedy sledováním vývoje a proměn mnou sledovaného tématu v čase; takovýto postup je u historické práce nezbytný.

Co se týče formálních záležitostí, ponechával jsem veškeré citace v původní podobě i s gramatickými chybami, popřípadě se špatnou interpunkcí nebo s dnes archaicky působícím pravopisem; jasným cílem bylo v tomto případě zachování autenticity. To jsem dodržel i ve dvou nejkřiklavějších případech, kdy cituji z dopisů s mimořádnou frekvencí výše popsaných chyb - u nich proto raději ještě jednou v textu opakuji, že se jedná o citaci přímo z originálu.

1.3 Struktura diplomové práce

Diplomová práce nazvaná „Novinář a kolaborant Alois Kříž“ se skládá ze sedmi hlavních kapitol, jež jsou rozčleňovány do podkapitol a dalších nižších celků.

Po úvodní kapitole, v níž jsou vymezeny cíle práce, její struktura, výzkumná metoda, dosavadní zpracování života Aloise Kříže a pramenná základna, ze které jsem čerpal, následuje část věnující se kontextu diplomové práce.

Ta popisuje podmínky panující za Křížova života, tedy od roku 1911 do roku 1947: po úvodním stručném nastínění dobové politické situace se dále zaměřuji především na soudobou žurnalistiku - v této části jmenuji významné dobové listy a obecné podmínky, dále popisuji cenzurní opatření a z důvodu, že největší část Křížovy novinářské tvorby spadá do období druhé světové války, tvoří ústřední pasáž drahé kapitoly popis zákazů, povinností a dalších specifik, která platila pro protektorátní žurnalisty. V závěru kapitoly nastiňuji princip retribučního soudnictví, podle něž byl po válce Křížovi vyměřen trest smrti.

Další čtyři kapitoly už se věnují výhradně osobnosti Aloise Kříže. Ve třetí kapitole nastiňuji Křížův život mimo média - tedy jeho rodinné zázemí a osobní

život, dále jeho vzdělání, členství v zájmových organizacích a pracovní pozici, na níž Kříž působil před tím, než se začal naplno živit jako novinář.

Čtvrtá a vůbec nejobsáhlejší kapitola popisuje Křížovu novinářskou a kolaborantskou činnost, neboť obojí spolu úzce souviselo. Kříž začínal jako externí sportovní redaktor ještě v období takzvané první republiky v denících Polední list a Národní noviny, poté působil od roku 1939 v časopisu Vlajka a mezi elitu protektorátních novinářů-aktivistů se dostal za svého působení v rozhlase, kam nastoupil v roce 1941. Později působil i v dalších protektorátních listech. Od Křížovy žurnalistické činnosti se také odvíjela hlavní část jeho kolaboračních aktivit, z těch „nenovinářských“ zde zmiňuji Křížovo působení v organizacích Vlajka, Svatoplukovy gardy a Česká liga proti bolševismu, a dále podezření na Křížovu spolupráci s represivními složkami nacistického režimu SD a gestapem.

Pátá kapitola je věnována Křížově literární činnosti. Podrobněji v ní rozebírám jeho sbírku reportáží nazvanou Krev za novou Evropu, dále Křížem sestavenou knihu přednášek Co víte o Židech? a jako poslední jeho povídku „Jen hlavu hezky zpřímá“ uveřejněnou v knize Prameny víry.

Šestá kapitola obsahuje popis událostí od Křížova zatčení z května 1945 až do vynesení trestu smrti v březnu 1947 - přibližuji v ní trestní oznámení proti Křížovi a následný soudní proces, jenž na základě proti němu předložených důkazů vynesl pro Kříže hrdelní trest.

Sedmou kapitolu diplomové práce pak tvoří závěr, v němž sumarizuji nashromážděné poznatky a konfrontuji je se záměry a cíli vyslovenými v úvodu.

Oproti původním plánům vysloveným v tezi jsem ve struktuře své diplomové práce udělal jedinou změnu: z časových důvodů jsem bohužel byl nucen vynechat jmenný rejstřík.

1.4 Dosavadní zpracování tématu, pramenná základna

Jak jsem již zmínil, Aloisi Křížovi dosud nebyl věnován žádný samostatný ucelený vědecký materiál - a podle toho také vypadá zpracování tématu v sekundární literatuře a dalších zdrojích. Křížovo jméno je zmiňováno téměř výlučně jen z důvodu, že patřil mezi pouhých pět popravených aktivistických novinářů, jinak Kříž bývá přecházen velmi stručně. Proto pro mě byla naprosto

zásadní pramenná základna: tedy materiály z archivů a články z dobového tisku, respektive původní texty Křížových relací z protektorátního rozhlasu.

Co se týká odborné literatury, čerpal jsem z ní vzhledem k výše popsanému stavu hlavně poznatky o kontextu doby, které mi pomáhaly k prohloubení znalostí a tím i k lepšímu náhledu na Křížův život a práci. Prostudované knihy mohu rozdělit do dvou částí - první se věnují oblasti žurnalistiky, druhé pak svůj zájem zaměřují na obecné dějiny. I přes fakt, že jsem z nich většinou nečerpal konkrétní údaje, ale spíše si rozšiřoval povědomí o studovaném dějinném období, bych rád uvedl tituly, které pro mě byly nejpřínosnější; kompletní seznam použité literatury je uveden na konci diplomové práce.

Z publikací, které se věnují novinářům a novinářství, pro mě byly stěžejní dvě knihy. První nazvaná Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframa von Wolmara pod vedením trojice editorů J. Končelika, B. Kópplové a J. Kryšpinové představuje stenografické záznamy z takzvaných tiskových porad, na nichž vznikala protektorátní tisková politika. Toto dílo jsem ocenil především kvůli faktu, že popisuje zákulisí a principy, podle nichž protektorátní žurnalistika fungovala. Další knihou je Slovník odpovědných redaktora a šéfredaktora legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945, který představuje dobové novináře a pomohl mi identifikovat či lépe přiblížit řadu jmen; mezi nimi také některé autory přednášek v knize nazvané Co víte o Židech?, kterou Alois Kříž zaštitil svým jménem.

Z obecně historických publikací pro mě pak byly nejpřínosnější knihy uznávaného českého odborníka na protektorátní dějiny T. Pasáka (například dílo Pod ochranou říše), podnětné údaje o situaci v protektorátu jsem dále čerpal z díla M. Gregoroviče (Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace), dva českých historiků J. Kuklíka a J. Gebharta (Dramatické a všední dny protektorátu) či jejich německého kolegy D. Brandese (Češi pod německým protektorátem).

Nejkonkrétnější, ač i tak velmi skromné poznatky přímo o osobě Aloise Kříže jsem našel ve dvou knihách. První je publikace vydaná kolektivem autorů pod vedením E. Ješutové k výročí 80 let založení Českého rozhlasu, druhou monografická práce M. Nakonečného věnovaná národoveckému hnutí Vlajka, jehož členem byl také Alois Kříž. Tato kniha nazvaná „Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu“ byla nejen velmi cenným zdrojem k pochopení fungování hnutí Vlajka, v němž se Kříž propracoval až do ústředního vedení; ocenil jsem ji

také pro její podrobnost, se kterou souvisela přítomnost charakteristik některých autorů publikujících v Křížově knize *Co víte o Židech?*. Záporom knihy je naopak občasná názorovost a Nakonečného tendence vlajkařské hnutí místy obhajovat; zároveň jsem, jak ukazuji v kapitole o Křížově kolaboraci, při jedné z několika mála zmínek o Křížovi našel v Nakonečného díle faktickou chybu, když Kříže popisuje jako jasného viníka stojícího za zatčením generála Eliáše, ačkoli podle mnou prostudovaných materiálů v tomto případě nejde Křížovu vinu jednoznačně prokázat; k těmto názoru ostatně dospěl i Národní soud.

Z uvedených důvodů pro mě tedy byly zásadní materiály z archivů. Nejvíce dat jsem načerpal z listin Národního soudu, které se nacházejí v Národním archivu v Praze. Křížovi je zde věnována obsáhlá složka, která zároveň zdatně supluje archiv rozhlasu: obsahuje totiž mimo jiné původní Křížový rozhlasové smlouvy, interní příkazy a korespondenci a především velké množství jeho originálních projevů, relací a překladů. Na stejném místě se nacházejí také svědecké výpovědi přibližující Křížův život, práci a charakter a spolu s nimi i záznamy celého soudního procesu vedeného proti Křížovi a dalším kolaborantským novinářům.

Druhým méně obsáhlým, ale neméně významným zdrojem původních materiálů byl pro mě Archiv bezpečnostních složek spadající pod ministerstvo vnitra. V něm jsem našel řadu doplňujících informací, bez nichž by nebylo možné některé motivy (hlavně Křížovu spolupráci s SD a gestapem) rozpracovat v takové formě, v jaké je díky tomuto archivu nyní mohu předložit.

Třetí oblastí, z níž jsem čerpal přímé informace, bylo studium Křížových textů - a to nejen novinových, ale i knižních. Kromě publikování v listech *Vlajka*, *Svět*, *Národní noviny* či *Přítomnost* byl totiž Kříž také autorem či spoluautorem tří knih; díla *Krev za novou Evropu* a *Co víte o Židech?* jsou dostupná v Národní knihovně, povídkový soubor *Prameny víry* je součástí materiálů archivovaných Národním soudem.

Internetové zdroje jsem při své diplomové práci používal jen minimálně, podobně jako literatura mi sloužily především jako doplněk. Nejvýrazněji jsem využil plné znění tzv. velkého retribučního dekretu, které je stejně jako všechny zákonné normy snadno dostupné na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

2. Vymezení kontextu

Tuto kapitolu, která vymezuje historické podmínky panující za života Aloise Kříže, dělím do dvou podkapitol: první má za cíl stručně představit stav české a československé žurnalistiky s důrazem na tu protektorátní, neboť právě v tomto období byl Kříž jakožto novinář-aktivista ve své žurnalistické práci nejvíce činný. Druhou podkapitolu pak tvoří nástin principu retribučního soudnictví, který vytvořil právní normu pro poválečné soudní procesy.

Ačkoli žil Alois Kříž pouze 36 let, prostřídalo se za jeho života na českém (respektive československém) území pět státních celků, přičemž každý představoval jiný typ režimu, a tak i jiné podmínky pro formování jeho obyvatel.

Jakožto ročník 1911 se Kříž narodil jako občan Rakouska-Uherska, které bylo po první světové válce nahrazeno samostatným Československem: od 28. října 1918 do 29. září 1938 jde o tzv. první republikou. I přes výhrady, které mohou být proti československé první republice zpětně vzneseny - například sociální problémy typu dělnických stávek, dále některé aspekty stranického systému atd. -, šlo o režim demokratický, po jehož konci byla naopak svoboda už jen čím dál více omezována.

Prvním krokem k těmto omezováním byla Mnichovská dohoda, po které přišlo Československo 29. září 1938 po dohodě Německa, Velké Británie, Francie a Itálie o podstatnou část svého území. Následný režim, tzv. druhá republika, tvořila mezistupeň k nacistické okupaci Československa, kterou německá vojska zahájila 15. března 1939. Následně byl vytvořen Německu podřízený státní celek pod názvem Protektorát Čechy a Morava, který trval až do konce druhé světové války, tedy do 8., respektive do 9. května 1945³.

Po osvobození Československa nastává pro Kříže poslední změna režimu. Období v letech 1945-1948 lze charakterizovat jako pomalé omezování svobod vedoucí postupně až k únorovým událostem roku 1948, po kterých původně demokratické zřízení vystřídal autoritativní komunistický režim dle sovětského vzoru. Toho se ale už Kříž nedožil a navíc ani nebyl v rámci tohoto pátého státního celku činný. Kříž tedy jako novinář působil v tzv. první a druhé československé

³ Jako konec 2. světové války bývají uváděna obě tato data, neboť bezpodmínečná německá kapitulace začala platit dne 8. května 1945 od 23:01 hodin, což byl ovšem pro Sověty kvůli časovému posunu už další den, tedy 9. května - poznámka autora.

republiky a dále v rámci Protektorátu Čechy a Morava - proto dále rozebírám novinářské podmínky panující právě v těchto třech režimech.

2.1 Poměry v československé žurnalistice let 1918-1945

Od ustanovení samostatného Československa až do konce 2. světové války se dobová mediální scéna omezuje výhradně na tisk, rozhlas a film; pravidelné televizní vysílání bylo v Československu zahájeno až v roce 1953. V podkapitole o poměrech v žurnalistice se tak věnuji obecnějším záležitostem ohledně fungování tisku a dělím ji na tři celky vycházející ze státních režimů, v jejichž rámci byl Kliš aktivním novinářem.

2.1.1 Novinářské poměry v tzv. první republice

Zásadní vliv na prvorepublikové obyvatelstvo měl tisk - roli v tom hrál nejen zmíněný fakt o neexistenci jiných typů médií s výjimkou rozhlasu a filmu, ale také třeba vysoká míra gramotnosti⁴, touha po informacích v nově vzniklém státu či fakt, že v soustavě deníků byl zachován režim z dob Rakouska-Uherska, kdy byly jednotlivé listy spojeny s politickými stranami, a tak měly často dlouhou tradici a tím i vybudovanou čtenářskou obec. Na dalších řádcích jmenuji některé charakteristiky, které podle mě byly pro prvorepublikový tisk určující.

Tisk politických stran: Spojení tisku s politikou bylo tak důležité, že například komunistický novinář Vojtěch Dolejší uvádí: „*Žádnou politická strana nemohla v podmínkách, jež se u nás historicky vytvořily, existovat bez svého vlastního tisku.*“⁵ Tyto vazby přetrvaly i přes formální problémy - právně nebyla politická strana považována za právnickou osobu, a tak nemohla vlastnit nejen nemovitý majetek, ale ani média; u deníků typu Rudého práva byli jako majitelé a vydavatelé uváděni čelní funkcionáři, jinde zase tiskové koncerny (ale i ty většinou v reálu ovládaly politické strany). Největší deníky spojené s politickými stranami tvořily: Národní listy (národní demokraté), Právo lidu (sociální demokracie), Lidové listy (lidovci), Rudé právo (komunisti), Venkov (agrárníci), u národních

⁴ Komunistický novinář Vojtěch Dolejší o tom píše: „*V naší zemi (s výjimkou cikánských kočovníků) prakticky nebyli negramotní!*“ (DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek.* Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, str. 9).

⁵ Tamtéž, str. 10.

socialistů bylo tiskovým orgánem České slovo, oficiálně nezávislé, ale s příklonem k národním demokratům psala Národní politika. Za nezávislé listy byla vydávána i některá další významná periodika, měla ovšem vazby na určité sféry společnosti - Lidové noviny byly demokratické a podporovaly tzv. „hradní skupinu“ soustředěnou okolo Masaryka či Beneše, Tribunu podporoval Ústřední svaz průmyslníků, Národnímu osvobození zase podporu poskytovala Československá obec legionářská a ministerstvo národní obrany (do této skupiny bývá řazena i Přítomnost Ferdinanda Peroutky, v jejím případě ale nešlo o deník)⁶.

Nepolitický tisk: Tzv. první republika byla obecně zemí, kde se tisku dařilo. „*Je možno o buržoazním Československu hovořit s trochou nadsázky nejen jako o státu politických stran, nýbrž i jako o státu tisku,*“⁷ píše se v učebnici Dějiny československé žurnalistiky. Velmi rozšířené byly i bulvární listy, především ty z koncernu Tempo Jiřího Stříbrného: třeba Polední list, Večerní list nebo Expres; tvrdý konkurenční boj vedl sice k poměrně nízké ceně, ale také ke klesající úrovni⁸ a kritice, do které se v roce 1929 prostřednictvím Ducha novin zapojil i F. X. Šalda, jenž napsal: „*Bulvární a senzační tisk je opravdová metla velkoměsta ... Za několik haléřů může si každý opatřit mravní opici horšího rázu, než je opice po alkoholu, za několik haléřů můžeš dostat dávku jedu, která tě brutalizuje.*“⁹ O tom, jak velké bylo portfolio tehdejších československých tištěných médií, svědčí také různé kuriózní tituly jako Hlas sexuální menšiny, Pro revmatický svět, Hlas muslimské náboženské obce nebo Erotikou“.

Jiná média: V Československu dále fungoval servis agentury ČTK a jiných zpravodajských agentur, počínaje 18. květnem 1923 pak začal pravidelně vysílat rozhlasový Radiojournal (dnešní Český rozhlas) a fungovalo také filmové zpravodajství s nejvýznamnějším i žurnály Aktualita či Elektajournal.

⁶ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918- 1944.* Praha: Novinář, 1988, str. 56.

⁷ Tamtéž, str. 58.

* *.Komeracionalizace tisku ... vedly k tvrdému konkurenčnímu boji o získání přízně čtenářů... Patřilo k němu cenové podbízení, kdy denní tisk, především večerník, byl prodáván za ztrátové ceny 20 haléřů*“ (Tamtéž, str. 57); šéfredaktor Národních listů Antonín Pimpara si zase ve svých novinách v roce 1931 stěžoval: *všem je vidět prostřednost a vypočítavá tendence získávat masy*“ (Tamtéž, str. 61).

⁹ Tamtéž, str. 175.

¹⁰ „*Počet výtisků těchto bezvýznamných týdeníků nebo měsíčníků obvykle činil pouze několik stovek*“ (DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek.* Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, str. 14).

Tiskový systém a cenzura: Vzhledem ke kontinuitě rakousko-uherského práva zůstaly v platnosti také tiskové zákony, přesto v tzv. první republice vzniklo několik dalších důležitých úprav a omezení pro tiskovou praxi. Prvním byla Ústavní listina a zákon o mimořádných opatřeních z února 1920, která mohla v případě války či nepokojů na nejdéle tři měsíce omezit občanské svobody i tisk". Dalším byl tzv. zákon na ochranu republiky z roku 1923 umožňující zastavení či konfiskaci listů¹², o rok později k němu přibyla také novela tiskového zákona upravující vztah ve „věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti", která zavedla peněžní tresty pro redaktory až do výše 10 tisíc korun a navíc jim hrozilo až půlroční vězení, na což si novináři často stěžovali¹¹. Posledním z řetězcích se omezení byl tzv. malý tiskový zákon z roku 1933, jenž upravil kolportáž či dopravu zahraničních časopisů a tiskopisů ohrožujících mládež a zavedl povinnost otiskovat projevy prezidenta a členů vlády beze změn v textu . Vše vytvářelo pro žurnalisty řadu komplikací.

Ačkoli se dá v systému prvorepublikové žurnalistiky poukazovat například na její cenzurní systém, nepřehledné vlastnictví politických listů a často příliš těsné vazby jednotlivých titulů na politické strany, i tak stále platí, že šlo o jediný demokratický novinářský systém, ve kterém Alois Kříž působil. Za výmluvný proto považuji citát ze Slovníku odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945, který popisuje změnu po roce 1938 - neboli oproti podmínkám první republiky náhlé nové ukotvení novinářů „v posunu od demokratického modelu jevově mnohotvárné žurnalistiky k redukovanému a centralizovanému modelu služebného žurnalismu podřízeného zájmům moci"

" „Vydávání a rozšiřování časopisů může být omezeno... a v krajní nutnosti zastaveno... Časopisům periodickým může být uložena povinnost předkládati povinné výtisky ve lhůtě nejvýše dvou hodin před vydáním" (BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918 - 1944.* Praha: Novinář, 1988, str. 74).

¹² Zastaveno mohlo být vše, co zákon na ochranu republiky považoval za „nedovolené zpravodajství a zet šíření nepravdivých zpráv" (Tamtéž, str. 78); dalšími postihy byly například tiskové opravy, pokuty, zákaz prodeje (který postihoval obzvláště komunistický tisk) v prodejnách tabáku, na novinových stáncích či na nádražích (Tamtéž).

¹³ „Nesmírné ztížena je naše práce tiskovou novelou," napsal ve Věstníku čs. novinářů v roce 1928 Jiří Píchl, předseda Syndikátu čs. novinářů (DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek.* Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, str. 224).

¹⁴ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918- 1944.* Praha: Novinář, 1988, str. 79 a 80.

¹⁵ KOLEKTIV AUTORU. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945.* Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 5.

2.1.2 Novinářské poměry v tzv. druhé republice

Druhorepublikové poměry v novinářské obci, které panovaly necelý půlrok od mnichovské dohody až do nastolení Protektorátu Čechy a Morava, lze stručně charakterizovat dvěma body. Zaprvé vycházely z předchozího systému, nebyl tedy nastolen žádný nový a odlišný model, ale zadruhé zároveň docházelo k značným omezením. Dělo se tak v důsledku společenských změn, když mezi hlavní patřila ztráta velké části území Československa, a tedy i čtenářů a řady titulů a periodik. Další významnou změnou byl tzv. zmocňovací zákon vydaný vládou Rudolfa Berana, na jehož základě byla rozpuštěna KSČ, a tím i zastaven komunistický tisk; zároveň byly úředním zásahem ukončeny i další listy, například Pražské noviny, německé listy či legionářský tisk". Proto platí, že „*konsekvence těchto vlivů postihly velké množství listů a v konečném důsledku i jejich zaměstnance*"¹⁷, přičemž v období od října do prosince 1938 ukončilo na úzenú republiky svou činnost celkem 1 900 českých či německých titulů¹⁸; „*navíc poklesl čtenářský zájem o tisk v důsledku politické deziluze a značné jednotvárnosti tisku, způsobené*

< 19

zostřenou cenzurou

K těmto pro žurnalistiku už dost neblahým dopadům se navíc ještě přidalo zpřísnění cenzurního systému: již koncem září 1938 vznikla při ministerstvu vnitra Ústřední cenzurní komise a v prosinci byla opatření doplněna vydáním Pokynů pro úředníky tiskové a dozorčí služby při vykonávání předběžné prohlídky, které měly za důsledek přítomnost cenzorů v samotných redakcích²⁰ a „*podstatná změna byla způsobena také nařízením, že se v tisku nesmějí objevovat, bílá místa* " - *svědectví o cenzurním zásahu*"²¹. K dalšímu zhoršení pak došlo po zahájení okupace.

¹⁶ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha: Novinář, 1988, str. 207.

¹⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 5.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918- 1944*. Praha: Novinář, 1988, str. 207.

²⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 5.

²¹ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918- 1944*. Praha: Novinář, 1988, str. 207.

2.1.3 Novinářské poměry v Protektorátu Čechy a Morava

Vznikem Německu podřízeného Protektorátu Čechy a Morava nastává pro novináře práce v totalitním režimu. Jelikož by úplná charakteristika protektorátních žurnalistických podmínek mohla vydat na celou samostatnou diplomovou práci, rozhodl jsem se věnovat pozornost jen šesti specifickým bodům, které se dotýkaly nejen novinářů obecně, ale také přímo osoby Aloise Kříže. Zvolil jsem si za ně postupné omezování počtu titulů; dále cenzurní systém, v jehož rámci se všichni novináři pohybovali a museli mu podřizovat svou práci; jako třetí bod jsem si vybral perzekuce novinářů spolu s profesními podmínkami, které museli žurnalisté plnit; za čtvrtý charakteristický prvek považuji formování skupiny aktivistických novinářů; za pátý prvek jsem si zvolil princip zahraničních cest pro žurnalisty; za poslední bod jsem si pak určil systém porad nejvýznamnějších představitelů tisku, kterých se na vrcholu své aktivistické kariéry Kříž také účastnil.

U všech šesti bodů mi šlo hlavně o obecné nastínění poměrů, nikoli o úplné a vyčerpávající zpracování tématu. Věřím, že i v takové podobě pomůžou vymezit dobový kontext, v jehož rámci Alois Kříž za druhé světové války žil a pracoval.

Postupné omezování počtu titulů: Po obsazení Československa pokračoval trend, při kterém výrazně klesalo množství vydávaných novin a časopisů. Hned do prosince 1939 zaniklo dalších 172 titulů" a „nadešla doba dlouhodobého úpadku, ze kterého se tisk a rozhlas po roce 1945 jen těžko vzpamatovávaly" ~ . Většina existujících deníků vycházela pod hlavičkou Národního souručenství, tedy jediného oficiálně povoleného politického seskupení, jenže ani to neodvrátilo postupný konec dalších z nich. Po zastavení Sokola a Junáka zanikl tisk těchto organizací, zastaveny byly Národní listy i bulvární Expres a Telegraf¹. Další a poslední vlna přišla v roce 1944, kdy „z důvodu nedostatku papíru, ale zejména v souvislosti s tzv. totální mobilizací všech sil pro vítězství Říše" ²¹ zanikly například České slovo, Večer, A-Zet a řada časopisů; v posledním měsíci okupace tak tiskoviny vycházely v omezeném rozsahu jen jednoho listu a válku přežilo pouhých 11 deníků"¹. Dění se

²² KOLEKTIV AUTORU. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 6.

²¹ Tamtéž.

²⁴ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, 111. Díl Český a slovenský tisk v letech 1918- 1944*. Praha: Novinář, 1988, str. 238.

²⁵ Tamtéž, str. 239.

²⁶ Byly jimi Lidové listy, Lidový deník. Národní práce. Národní politika, Národní střed, Polední list. Večerní České slovo, Venkov, Lidové noviny a Moravské noviny, Nová doba (Tamtéž).

dotklo také Českého rozhlasu, v němž „poslední zbytky zdánlivé samostatnosti byly odstraněny“ i zpravodajství ČTK, která přešla pod přímý německý dohled.

Cenzurní systém a pokyny pro tisk: S nástupem totalitního režimu se ještě zhoršila cenzurní pravidla, která panovala už za tzv. druhé republiky - a to téměř ihned po nastolení Protektorátu Čechy a Morava. Už 17. března 1939 totiž vešlo v platnost nařízení, které upravovalo pozici Ústředí tiskové dozorčí služby: od té chvíle tiskovou dozorčí službu vykonávali úředníci podléhající tiskovému odboru předsednictva ministerské rady nově přímo v redakcích; dále byla v Praze zřízena prozatímní německá služebna pro tisk²⁸. A další opatření následovala - „*německá strana jednoznačně stanovila témata pro tisk tabuizovaná, která se týkala především přesunu německé armády, informací o sebevraždách v souvislosti s novými poměry a zatýkání a perzekuce vůbec. Dále byl vydán zákaz zveřejnění jakýchkoli úvah o organizaci českého života v protektorátu včetně reminiscencí do historie. Poté následovala důsledná cenzura fotografií.*“²⁹ Tato opatření byla oficiálně nazvána Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku a obsahovala nejen „teoretické“ rady pro vedoucí představitele jednotlivých listů, ale i ryze praktické pokyny. Například při nahlášené nutnosti stažení příslušné zprávy byli zodpovědní redaktoři povinni udělat pro takové storno maximum „*bez ohledu na hospodářské škody, které tím listu vzniknou*“³⁰; navíc byly výše uvedené pokyny průběžně dále doplňovány³¹. Podstatná změna pak nastává v roce 1942: „*Pod nově vzniklé ministerstvo lidové osvěty, v jehož čele stál Emanuel Moravec (současně i ministr školství), přešly i záležitosti tiskové a tiskový odbor při prezídiu ministerské rady byl zrušen.*“³² Na místo německých představitelů tak sice byl do role hlavního dohlázeatele nad tiskem dosazen Čech, jenže v tomto případě nešlo o výraznou změnu, neboť Moravec patřil k neaktivnějším domácím kolaborantům³³. O tom, jak byla protektorátní cenzura aktivní, svědčí například Pasákův údaj, který počet

²⁷ Tamtéž, str. 238.

²⁸ KOLEKTIV AUTORU. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 6.

Tamtéž.

³⁰ KONČELÍK, Jakub, KÓPPOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframu von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, str. 474.

³¹ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918- 1944*. Praha: Novinář, 1988, str. 238.

³² Tamtéž.

³³ „*Patrně žádný z protektorátních činitelů nedosáhl takového významu a nezpůsobil tolik zla,*“ píše o Moravcovi historik Gregorovič (OREGOROVIC, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, str. 133).

tiskových pokynů od 17. března 1939 do startu druhé světové války (tedy pouze do 1. září téhož roku) vyčíslil na 245³⁴.

Perzekuce novinářů a podmínky k vykonávání činnosti: Jakožto veřejní činitelé a v některých případech spolupracovníci odboje patřili novináři od počátku mezi osoby, na které se nacistický režim zaměřoval. Hned v rámci první velké zatýkací akce nazvané Němci „Albrecht der Erste“ byli z protektorátních odpovědných šéfredaktorů a redaktorů zatčeni například Josef Drašnar z Večerní Moravské orlice, Karel Fiala z Ostravského večerníku, Josef Chlup z A-Zetu, František Hatina z plzeňského Týdne či další plzeňský novinář Antonín Heidelberg z Českého slova. A perzekuce pokračovaly i dál: jeden z průkopníků české fotožurnalistiky Pavel Altschul byl umučen v Terezíně a stejně dopadnul také známý novinář K. Z. Klíma, nacisté popravili odpovědného redaktora Večerního Českého slova Vojtěcha Binara či tajemníka redakce Venkova Karla Drbala; v plynové komoře v Osvětimi zahynula levicová novinářka Božena Karpíšková; gestapem byl v roce 1942 zatčen bývalý předseda Národního svazu novinářů František Bauer a perzekuce postihly i řadu dalších³³. Kromě podobných hrozeb počty příslušníků novinářského stavu dále omezovala formální pravidla pro vykonávání činnosti, která se začala objevovat hlavně poté, co převzal v roce 1942 vedení Národního svazu novinářů Vladimír Krychtálek¹⁶, přičemž „*se kontrola postupně zaměřila na (1) prověření znalosti němčiny redaktorů, (2) jejich árijský původ a (3) na to, aby vykonávali novinářskou činnost v intencích nacistické ideologie a požadavků okupační správy*“³⁷.

Formování aktivistických žurnalistů: Mnou studovaná osoba Aloise Kříže patří do skupiny, která bývá nazývána aktivistickými novináři. Šlo o představitele žurnalistické obce, kteří spolupracovali s nacistickým režimem a „*podstatou jejich aktivismu byla okázalá kolaborace s nacistickou okupační mocí a jejími představiteli, programové prosazování proněmeckých postojů a hodnot do českých médií a profesní i fyzické ohrožování těch, kteří se tomuto trendu rozpakovali*“

³⁴ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, str. 129.

KOLEKTIV AUTORU. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 13,17,19,^3 1, 34, 40, 53, 60 a 62.

³⁶ Vladimír Krychtálek byl jeden z nejznámějších a nejaktivnějších novinářů-kolaborantů, který již před válkou vystřídal řadu žurnalistických pozic včetně zpravodaje francouzské pobočky New York Times; za protektorátu byl šéfredaktorem Večera, tedy odpoledního vydání listu Venkov; po válce byl Národním soudem odsouzen k smrti a 22. dubna 1947 popraven (Tamtéž, str. 70).

³⁷ Tamtéž, str. 8.

aktivně přizpůsobit" ³⁸. Výměnou za kariérní postup či materiální výhody se tito novináři stávali aktivními členy režimu do takové míry, že ilegální časopis V boj už při prvním výročí okupace 15. března 1940 o těchto aktivistických žurnalistech napsal: „V novinách není jediného slova bez vůle Němců a novináři dostávají překlady německých zpráv a nařízení o tom, jak zprávy upravit a kam je umístit. " ³⁹ Novináři-kolaboranti měli oficiální podporu z nejvyšších míst, která měla za cíl kompenzovat urážky a výhrůžky, jimž museli pro svou práci čelit; v tomto vztahu k žurnalistům se činil například ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec. „Podle Moravce není od 19. ledna český žurnalista-aktivista „opuštěncem, nýbrž za ním uprostřed českého národa s celou vahou své moci a autority stojí tato vláda ... která se připravuje k rozhodnému boji s temnými a zaostalými silami," ⁴⁰ píše Gebhart s Kuklíkem o začátku roku 1941, kdy byla ustanovena nová protektorátní vláda. Kromě podpory přibýly i kompenzace v podobě vysokých platů a možnost přístupu mezi protektorátní elitu. „Bez přehánění je možné o ní říci, že měla v protektorátním prostředí postavení téměř prominentní," ⁴¹ píše o skupině těch nejvíce činných Gregorovič. Za tuto aktivní roli v podpoře režimu ovšem po válce přišly tvrdé tresty. „Poměrně značná přísnost rozsudku - například ve srovnání s protektorátní vládou — vyplývala nikoliv z vlastní činnosti těchto pochybných publicistů, nýbrž zjednání zcela jiného druhu: většinou přímé udávání, jehož důsledkem byla smrt stovek lidí, spolupráce s gestapem a návrhy, aby příbuzní emigrantů byli posláni do koncentračních táborů, " ⁴² soudí Gregorovič.

Zahraniční cesty pro aktivistické žurnalisty: Byly jednou z forem úzké spolupráce mezi protektorátními žurnalisty a okupačním režimem. Jejich účelem bylo nabídnout novinářům možnost „být při tom" na vlastní kůži, tedy navštívit osobně buď Němci dobytá a okupovaná území, nebo dokonce i místa, kde se stále bojovalo. To vše bylo při omezeném pohybu osob a dalších válečných restrikcích pro žurnalisty mimořádnou možností. „Při všech těchto příležitostech si nacisté

³⁸ Tamtéž, str. 10.

³⁹ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i vsedni dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, str. 126.

⁴⁰ Tamtéž, str. 217.

GREGOROVIČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, str. 151.

⁴² Tamtéž, str. 157.

zavazovali protektorátní novináře k věrným službám. Přesto jim i zde dávali najevo svou převahu a pohrdání, " ⁴³ píše o dvojsečnosti těchto cest Dolejší.

Úplně prvním pozvaným a později velmi častým hostem výprav byl Antonín J. Kožíšek⁴⁴: jako jediný zástupce protektorátního tisku jel v srpnu a září 1939 do Gdaňsku - tedy ještě před německým tažením proti Polsku a tím i před oficiálním začátkem druhé světové války, jejíž vypuknutí tak mohl přímo sledovat⁴⁵. Brzy poté, 28. září 1939, zamířila do Polska větší skupina novinářů; tato cesta bývá zmiňována jako jeden z důležitých momentů pro pozdější vytvoření tzv. „sedmičky“⁴⁶ neboli skupiny velmi aktivních a mocných protektorátních novinářů-kolaborantů. Další cesta přišla v únoru a březnu 1940 jako prohlídka tzv. západního valu, v červnu téhož roku následovala výprava do Francie a Belgie, již se zúčastnil i Alois Kříž a která mu posloužila jako základ pro knihu Krev za novou Evropu⁴⁷. V září 1940 jela vybraná skupina novinářů (znovu včetně Kříže) do Německa na pozvání ministra propagandy Josepha Goebbelse⁴⁸; podle historika Tomáše Pasáka šlo o cestu celkem 34 činitelů z oblasti výtvarného umění, hudby a literatury, která tvořila jakýsi obrat v dosavadní kulturní politice Němců vůči protektorátu, a proto byli přizváni také novináři; výpravu trvající od 3. do 13. září 1940 vedl vrchní ministerský rada Hubert Masařík a setkání s Goebblem proběhlo v Berlíně 11.

⁴³ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, str. 394.

⁴⁴ Antonín Jaromil Kožíšek patřil k předním kolaborantským novinářům. Začínal v komunistické Rovnosti a prošel řadou funkcí; od léta 1938 působil jako šéfredaktor fašistického týdeníku Národní tábor, za války byl šéfredaktorem Poledního listu či odpovědným redaktorem Poledního i Nedělního listu. V roce 1947 byl ve stejném procesu jako Alois Kříž odsouzen k trestu smrti a popraven (KOLEKTIV AUTORU. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 67 a 68).

⁴⁵ „ V pátek 1. září 1939 napadla německá vojska Polsko. V neděli 3. září vyhlásila britská vláda Německu válku, aby splnila záruky, které dříve Polsku poskytla. Francouzská vláda následovala britskou iniciativu o šest hodin později“ (LIDDEL HART, sir Basil Henry. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2003, str. 26).

⁴⁶ Do Polska tehdy jeli mimo jiné Crha, Kožíšek, Krychtálek, Křemen, Paulus, Ryba a Werner známí později jako „polští legionáři“, zmíněnou „sedmičku“ tvořili Crha, Lažnovský, Krychtálek, Křemen, Ryba, Vajtauer a Werner (BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. Praha: Prostor, 1999, str. 170).

⁴⁷ Kříž nebyl jediným, kdo na základě této novinářské cesty vydal knihu, stejně si počínal i Václav Fiala z Centropressu s dílem Poražená Francie (KOLEKTIV AUTORU. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 34).

⁴⁸ Joseph Paul Goebbels (1897-1945) byl původně novinář a publicista, od roku 1922 člen NSDAP a později ve funkci říšského ministra národní osvěty a propagandy jeden z nejznámějších exponentů nacistického režimu. Poválečného soudu se nedožil, 1. května 1945 nejprve otrávil svých šest dětí, pak zastřelil manželku a následně sám spáchal sebevraždu (KEEGAN, John. *Kdo byl kdo ve druhé světové válce: Život a kariéra všech hlavních aktérů největšího válečného konfliktu lidsva*. Brno: Barrister & Principal, 2002, str. 92).

září⁴¹. Počátkem roku 1941 pak vyrazil Kožíšek spolu se svým kolegou Jaroslavem Pelíškem⁴⁰ na cestu do Skandinávie a na jejím základě napsali knihu nazvanou *Sever dnes*"; Pelíšek později navštívil také Vídeň a Pobaltí⁴². V červnu 1941 jeli další novináři do Dolního Slezska, v září téhož roku vyrazil Kožíšek jako jediný český žurnalista do okupované části SSSR; větší skupina z protektorátu jela na území Sovětského svazu až v září 1942. Ke konci války se pak v říjnu 1944 konala cesta na Slovensko, kam aktivističtí novináři vyrazili „po stopách Slovenského národního povstání“.

Z popisu novinářských cest vyplývá, že se na ně dostávali pouze režimem prověřeni lidé, za což na oplátku mohli čtenářům podávat exkluzivní informace a navíc o ně bylo dobře postaráno i po materiální stránce³. Ostatně třeba i Kříž má v knize *Krev za novou Evropu*, ač jde paradoxně v tomto případě o chválu prosté válečné stravy, následující pasáž: „/] ráno jsem černou vojenskou kávu skusem suchého „komisárku“ snědl štukovou chutí, že jsem si ani nevzpomněl na nějaký ten krevetový sedátek v Bruselu nebo trojí šunku v Liittichu.“⁵⁴ Jinde se zase zmiňuje o nadstandardním ubytování, třeba při popisu noclehu v Paříži: „*Hotel „Scribe“ je jedním předních, to jsem již poznamenal. Pokoj za 300-400 franků za noc tu není vzácností. Vše tam bylo v nejlepším pořádku.*“⁵⁵

Tiskové porady: Protektorátní žurnalistika byla shora formována na poradách, jichž se pod vedením vedoucího skupiny Tisk při Úřadu říšského protektora Wolfganga Wolframa von Wolmara³⁶ účastnili nejvyšší představitelé

⁴⁰ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, str. 245.

Jaroslav Pelíšek byl aktivistický novinář, který pracoval ve zlínských Bařovských závodech a později stál v čele zde vydávaných titulů *Zlín*, *Náš kraj* a *Svět*, po válce byl odsouzen ke třem letům těžkého žaláře; trestní oznámení jej s údajným platem 750 000 Kč ročně označuje za nejlépe placeného šéfredaktora v protektorátu (KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. str. 97).

³¹ Tamtéž, str. 67 a 68.

³² Tamtéž, str. 97.

⁵³ Nepřímým důkazem je řeč Wolframa von Wolmara z tiskové konference z 21. června 1940, kdy instruuje přítomné pro novinářskou cestu do Francie: „*Zavazadlu pokud možno nejmenší. poněvadž se z Berlína jede autocary. Účastníkům cesty je možno závidět*“ (KONČELÍK, Jakub, KOPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, str. 143).

³⁴ KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 118.

⁵⁵ Tamtéž, str. 75.

³⁶ Wolfgang Wolfram von Wolmar byl původně úředník a později SS Sturmbannführer; maturoval na gymnáziu v Lokti, byl vůdcem sudetoněmeckého svazu nacistických studentů *Studentenbund*; po následném vypovězení ze země pracoval v berlínské kanceláři NSDAP, za protektorátu působil jako vedoucí skupiny Tisk v kulturně politickém oddělení ÚŘP. Po válce se pod falešným jménem ukrýval v americké zóně v Rakousku, pak byl krátce vězněn a dál pracoval jako novinář

českých novinářů a kde jim Wolfram von Wolmar „vydával závazné pokyny k zaměření, obsahu a formě jednotlivých listů“ O průběhu tiskových konferencí si lze udělat nejlepší úsudek podle stenografických přepisů Antonína Fingera vydaných v knize Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframa von Wolmara; Finger v ní popisuje celkem tři druhy konferencí - měsíční pro všechny tisk, dále týdenní pro deníky a poté ještě užší konference u Wolframa pro šéfredaktory, kterých se ale Finger neúčastní.⁷ Podle Fingerových záznamů zde byly novinářům vyčítány nejen faktické, ale především ideologické nedostatky. „Pasivní loajalita nestačila ... Tisk měl ukazovat a dokazovat, co je skutečným proříšským aktivismem“, ⁵⁴ píše historik Robert Kvaček. Protektorátní novinářskou politiku tak lidé, kteří měli na porady povolený přístup¹⁰, vytvářeli nejen v tzv. Presseklubu (ten byl situován paradoxně v bývalých prostorách Syndikátu československých novinářů v Opletalově ulici), ale i na dalších místech. Těchto porad se později, jak ukazují v dalších kapitolách, účastnil i Alois Kříž.

2.2 Princip retribučního soudnictví

Jádro retribučního soudnictví spočívalo v tom, že na základě dekretů prezidenta republiky Edvarda Beneše bylo na události od tzv. mnichovské krize až do konce druhé světové války zpětně aplikováno právo, které tyto dekrety vymezily - československý exil v čele s Benešem totiž odmítl uznat právní normy, které na území Protektorátu Čechy a Morava nastolil okupantský režim, a tak vydával své vlastní; na stejném principu fungovala nejen idea kontinuity československého práva, ale také myšlenka nepřerušené československé státnosti. Proto Beneš už například v rozhlasovém projevu z 24. června 1940 uvedl: „Prohlašuji slavnostně tyto naše právní a politické zásady a zdůrazňuji, že platí pro nás všechny zde a platí

(KONČELÍK, Jakub, KÓPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, str. 22).

[^] KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 9.

^{5*} KONČELÍK, Jakub, KÓPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, str. 20.

Tamtéž, str. 10.

^{M)} Po Krychtálově nástupu do čela Národního svazu novinářů vytvořen tzv. Presseklub von 1939. „V zásadě se jednalo o uzavřenou společnost, kde se mohli v klubových prostorách scházet čeští a němečtí novináři, stejně jako úředníci tiskového odboru či cenzori z tiskového dohledu. Vstup do klubu byl povolen pouze po předložení legitimace. Statut mimořádného čtena měli i někteří vysoko postavení úředníci z říše“ (KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 9).

pro všechny příslušníky našeho státu ... Prohlašuji také za neexistující a bezprávné všechno to, k čemuž jsme byli od září 1938 nezákonně a neústavně přinuceni. " ⁶¹

První část dokumentů, tzv. londýnské dekrety, byla vydávána už v průběhu války a věnovala se především aktuální činnosti odboje a věcem, které vyplývaly z druhé světové války jako takové (vztah k Německu, ke spojencům)". Pro princip retribučního soudnictví a pro potrestání kolaborantů, mezi které patřili i aktivističtí novináři, jsou však zásadní později vydané dokumenty: „*Dekrety prezidenta republiky vydávané na území Československa upravují všechny oblasti poválečného života ... především napravují důsledky války a panství nacistů a jejich práva na československém území ...to znamenalo i vydání norem trestněprávních a odčinění křivd způsobených některým skupinám občanů. "* ⁶³ Ústřední dokument pro procesy s novinářskými aktivisty vytvořil tzv. velký retribuční dekret neboli zákon číslo 19/1945 Sb., který je nazván „Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech"; ten byl obecně používán při procesech proti kolaborantům. Jednotlivé paragrafy tohoto dekretu, z nichž bývali aktivističtí novináři nejčastěji obžalováni a které soud použil také proti Aloisi Křížovi, podrobně přibližují v kapitole o soudním procesu s Křížem a dalšími žurnalisty. Zmíněný dekret také definoval instituci Národního soudu s jejími specifiky, mezi než patřil třeba klíč ke složení poroty: rozhodovaly vždy sedmičlenné senáty, přičemž předseda Národního soudu, jeho dva náměstkové a předseda senátu museli povinně všichni pracovat jako soudci z povolání a jmenoval je prezident republiky"⁶⁴.

Jak ovšem připomínají autoři knižního vydání prezidentských dekretů, v případě dekretové tvorby zahrnující i retribuční soudnictví nešlo o žádnou lokální zvláštnost - kromě Československa „*podobně postupovaly emigrační vlády všech Němci okupovaných zemí: Poláci, Jihoslované, Řekové, Norové, Holanďani, Belgičani. Lucemburčani i Francouzové*" ⁶⁵.

⁶¹ JECH, Karel, KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2002, str. 18.

Tamtéž, str. 21.

⁶³ Tamtéž, str. 29.

⁶⁴ Tamtéž, str. 270.

⁶⁵ Tamtéž, str. 35.

3. Rodinné a osobní poměry Aloise Kříže

V úvodní kapitole věnované přímo osobě Aloise Kříže se zabývám výhradně jeho novinářským životem. Její podkapitoly tak tvoří Křížový rodinné poměry, jeho vzdělání, zaměstnání účetního úředníka a jeho osobní život.

3.1 Rodinné poměry Aloise Kříže

Alois Kříž se narodil 26. února 1911 v Hamburku-Altoně. Jeho otcem byl dělník Alois Kříž, jenž pocházel z Orlové u Příbrami a narodil se 21. června 1887, jeho matka Anna rozená Poslední pocházela z „chudé rodiny pošumavské“ z Hlohové u Staňkova z okresu Horšův Týn, kde se narodila 16. října 1883⁶⁶.

Kříž byl i přes narození v Hamburku české národnosti. Jinak ale jeho rodiče v Německu pobývali a měli zde 3. srpna 1910 také svatbu⁶⁷. „*Seznámili se v Lipsku a žili více let v Německu již před první světovou válkou. Otec jako rakouský státní příslušník, musel v r. 1914 narukovat a opustit svoje tehdejší pracovní místo v Hamburku; rodina /matka s 2 dětmi/ se přestěhovala do Ledvic u Duchcova,*“⁶⁸ popisuje Kříž (ačkoli zde píše o svém sourozenci, žádnou další zmínku jsem o něm už nikde nenašel). První světová válka poznamenala poměry v rodině: Křížův otec byl jakožto příslušník českého pluku 102 v Karpatech těžce zraněn a kvůli zchromlé ruce se stal invalidou, za což po skončení války obdržel trafikou v Ledvicích⁶⁹, „*kteřá však vynášela jen na nejskromnější živobytí,*“⁷⁰ uvedl k tomu Kříž.

3.2 Vzdělání Aloise Kříže

Kříž v Ledvicích chodil čtyři roky do obecné školy a poté přestoupil na sedm let na reálné gymnázium v Duchcově. Kvůli rodinné situaci Kříž uvádí, že „*od samého vstupu do školy musel jsem si přivydělávali vyučováním majetnějších a*

⁶⁶ Životopisné údaje jsou z výslechu Aloise Kříže z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); údaje o datech narození z Křížový osobní složky z rozhlasu, která sloužila jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

⁶⁷ Tamtéž.

Výslech Aloise Kříže z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

^w Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

*méně schopných spolužáků, což potrvalo i po přestupu na gymnasium. "*⁷¹ Dalším ztížením jeho rodinných poměrů je smrt matky, která umírá 30. července 1923 v Ledvicích⁷²; v této době je Kříž žákem 2. gymnazijní třídy⁷³. *„Pro rozhárané poměry rodinné odešel jsem z domova, stav se domácím učitelem u ředitele sklárny v Dubí v Krušných Horách, "*⁷⁴ uvádí o svých nových poměrech.

Na poslední ročník gymnázia Kříž přestoupil do Prahy-Bubenče, kde odmaturoval s vyznamenáním⁷⁵. Důvod této změny není v žádné z výpovědí vysvětlen, nicméně sám Kříž uvádí, že i v hlavním městě nadále pokračovala jeho složitá životní situace: *„V Praze bydlel jsem v učňovském útulku a živil se i šatil kondicemi. "*⁷⁶ Podle jediné nalezené zmínky touto dobou Kříž bydlel v Dejvicích na adrese Sadová 550⁷⁷.

Po gymnáziu se v roce 1929 Kříž stává posluchačem práv na Karlově univerzitě. Ačkoli složil dvě státní zkoušky, titul JUDr. nezískal - sám uvádí: *„Studium práv jsem však pro rodinné a majetkové poměry nedokončil. Bvl jsem po celou dobu zcela odkázán sám na sebe, živil se kondicemi a o prázdninách nejrůznější prací rukou, /na stavbě trati, na uhelném dole, při česání chmele atdJ. "*⁷⁸

Celkem strávil na právech dva roky, jak dosvědčují jeho následující slova z protokolu z 10. září 1945: *„Nastoupením prezenční služby vojenské dne 1. října 1931 jsem tato studia přerušit. "*⁷⁹

Přes to, že Kříž práva nedostudoval, našel jsem v prostudovaných dokumentech před jeho jménem několikrát titul kandidáta obojího práva JUC⁸⁰; jednou dokonce i plný titul JUDr., to však až ve spisu z roku 1960⁸¹.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Křížová osobní složka z rozhlasu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

⁷³ Výslech Aloise Kříže z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Výpis z archivních materiálů o Křížovi (ABS ministerstva vnitra, Z-7-8, str. 45).

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Svědecký protokol z 10. září 1945 (ABS ministerstva vnitra, 11325, str. 172).

⁸⁰ Např. ABS ministerstva vnitra, složka 305-674-2, str. 35; ABS ministerstva vnitra, 2M, 11109. str. 301; dnes se již titul JUC nepoužívá, neboť nemá praktický význam, dříve jej automaticky mohl používat každý student práv - poznámka autora.

⁸¹ Výpis z archivních materiálů o Křížovi (ABS ministerstva vnitra, Z-7-8, str. 45).

3.2.1 Křížový jazykové znalosti

Pro Křížovu pozdější novinářskou činnost byly důležité jazykové znalosti, jež získal během mládí a následných studií. V osobním dotazníku z rozhlasu uvádí své jazykové znalosti jako „*němčina dokonale, velmi dobře franc.*“⁸², což ve stejné složce dokumentů na jiném místě konkretizuje: „*Němčina (narozen v Hamburku, v letech 1914-28 žil v oblasti Sudet); francouzština (8 let školního vyučování, krátký pobyt ve Francii v roce 1938).*“⁸³ V dalších dokumentech uvádí při otázce na cizí jazyky i svou znalost ruštiny⁸⁴, angličtiny¹⁰ a také srbochorvatštiny⁸⁶.

3.3 Křížův profesní život mimo média

Alois Kříž byl za svůj život zaměstnán mimo média pouze jednou: 26. února 1931 ještě při studiích práv nastoupil na místo účetního eléva v účetárně Zemského úřadu v Praze, kde pracoval až do svého odchodu do rozhlasu, tedy do 30. června 1941; jako úředník dosáhl Kříž hodnosti účetního adjunkta⁸⁷. „*Na působení v rozhlase, díval jsem se jako na přechodné, takže jsem na místo ve státní službě neresignoval, vzal jsem si pouze neplacenou dovolenou, kterou jsem pak prodlužoval,*“⁸⁸ popsal Kříž okolnosti svého odchodu.

K profesi novináře se Kříž odrazil právě od pozice úředníka - a to z důvodů materiálních. „*Protože příjem ze státní služby nestačil k zajištění slušné životní úrovně, zejména když se mi narodil syn, byl jsem nucen ohlížeti se po vedlejších zaměstnání,*“⁸⁹ uvedl Kříž jako rozhodující důvod toho, proč už od poloviny 30. let externě spolupracoval s několika deníky (podrobně o novinářské práci Aloise Kříže viz další kapitola). Jedinou zmínku o úřednickém platu jsem našel ve výsledku z 19. srpna 1946, ale ta se týkala až Křížová platu za protektorátu: „*Můj plat účetního zemského úřadu činil myslím asi 1500 K,*“⁹⁰ uvedl Kříž.

⁸⁰ Křížová osobní složka z rozhlasu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

⁸¹ Tamtéž, pobytem ve Francii je míněna jeho novinářská práce na fotbalovém mistrovství světa v roce 1938, o které píše v další kapitole - poznámka autora.

⁸⁴ Výslech Aloise Kříže z 29. listopadu 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46), výslech Aloise Kříže z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51), Křížová osobní složka z rozhlasu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

⁸⁵ Výslech Aloise Kříže z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁸⁶ Osobní dotazník z rozhlasu z 29. října 1942 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

⁸⁷ Výslech Aloise Kříže z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁸⁸ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁸⁹ Tamtéž.

Výslech Aloise Kříže z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

3.3.1 Křížová vojenská služba

Z práce účetního byl Kříž na období od 1. října 1931 do 15. ledna 1933 odvelen na povinnou službu v armádě k pěšímu pluku 9 v Mostě, pak absolvoval školu pro záložní důstojníky v Praze a dosáhnul hodnosti podporučíka. Následně byl 1. ledna 1935 povýšen na poručíka v záloze⁴¹. V září 1938 se pak do uniformy krátce vrátil - k polnímu útvaru na jižní Slovensko⁴². „*Mohu říci jen tolik, že v r. 1938 v kritických dnech měsíce září, vystupoval před členy redakce jako horlivý vlastenec, že jako jeden z prvních nastoupil vojenskou službu jako záložník poručík,*“⁰ popsal ve svědecké výpovědi jeho tehdejší nadřízený v novinách Vladimír Vicovský. Kříž na tuto dobu vzpomíná ve své knize *Krav za novou Evropu*, kde píše: „*Pamatuji se dobře na podzimní období v roce 1938. Dlel jsem tehdy hezkou řadu týdnů se svou jednotkou na Slovensku. Po celé dlouhé dny jsme nevěděli, co se děje nejen v cizině, ale i v Praze. Člověk si připadal jako někdo, kdo je záměrně držen na uzdě.*“⁴⁴ Ze Slovenska Kříž poslal do Národních novin „*řadu reportáží ostře zahrocených proti Německu a jeho představitelům*“⁴⁵. Podle Kříže na něj právě tato zkušenost, kdy jeho vlastními slovy „*jako voják byl připraven obětovat pro národ vše*“ ale místo toho se nakonec jen zúčastnil odevzdání pohraničních území, těžce zapůsobila a určila jeho vztah k pozdějším událostem včetně německé okupace⁴⁷.

3.3.2 Křížová zájmová činnost, členství ve společenských organizacích

Za první republiky nebyl Kříž nijak politicky angažován, byl pouze členem Sokola; zde je vzhledem k pozdějšímu negativnímu vztahu nacistů k Sokolu vhodné zmínit, že zatímco v poválečných výsleších Kříž tuto svou činnost zmiňuje bez

⁹¹ Výslech Aloise Kříže z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁹² Tamtéž.

⁹³ Výslech Vladimíra Vicovského z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁹⁴ KŘÍŽ, Alois. *Krav za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 82.

⁹⁵ Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

⁹⁶ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁹⁷ Tamtéž.

dalších souvislostí', v rozhlasovém dotazníku z války oproti tomu u členství v Sokolu zdůrazňuje, že z hnutí vystoupil již v roce 1929". Kříž ve svém německy psaném životopise uvádí ještě dále nespecifikované členství v „S.K.Lieben", nejspíše ve sportovním oddíle ve vsi Libov, která se nachází v severních Čechách stejně jako Ledvice a Duchcov, kde Kříž žil; dále členství v Centrále veřejných zaměstnanců a k 1. červenci 1941, tedy ode dne zaměstnání v rozhlasu, členství v Národním svazu novinářů¹⁰⁰. Spis z archivu ministerstva vnitra jej dále označuje i za člena „Sdružení zahraničních dopisovatelů v Protektorátu Čechy a Morava"¹⁰¹.

Kříž byl také členem Vlajky, Svatoplukových gard a České ligy proti bolševismu; vzhledem k přímému vlivu těchto hnutí na Křížový novinářské a kolaborantské aktivity je jeho činnost v nich popsána na jiném místě této práce.

3.4 Křížův osobní život

Kříž byl dvakrát ženatý a měl celkem tři děti, z toho jedno nevlastní. Jeho osobní život však nebyl ideální mimo jiné i vzhledem k pracovní vytíženosti - jak ostatně sám uvádí v neodeslaném dopise rodičům své první ženy, jenž u něj byl nalezen 5. května 1945 při bojích o rozhlas: „*Celý svůj život jsem věnoval věci spolupráce Čechů s Němci; to byl jediný důvod, proč jsem zanedbával svou rodinu.*"¹⁰²

3.4.1 Manželství s Martou Langerovou

Svou první ženu si Kříž vzal 17. září 1935 - byla jí Marta Langerová, Němka žijící v Děčíně; od tohoto dne bydlel Kříž podle výpovědi až do konce války v Praze XIV. na adrese Viktorinova I 184/6¹⁰³. Manželům se 30. října 1935 narodil první syn Alois a 28. srpna 1939 pak druhý syn Petr; jeho narození ale skončilo pro rodinu tragicky. „*Moje první manželka po těžkém porodu synci Petra onemocněla a posléze 5. října t.r. zemřela. Toto mě tak zdrtilo, že jsem byl po pohřbu převezen na*

⁹⁸ „Politicky jsem organizován nikde nebyl a také jsem se politikou nezabýval. Byl jsem pouze členem tělovýchovné jednoty „Sokol“." uvádí Kříž například ve výslechu z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁹⁹ Křížová rozhlasová složka „Personalien" (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Výpis z archivních materiálů o Křížovi (ABS ministerstva vnitra, Z-7-8, str. 45).

¹⁰² Kopie dopisu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 59).

¹⁰³ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

interní kliniku, odkud jsem se vrátil až po několika týdnech, " ¹⁰⁴ uvedl Kříž. O tom, že jeho první žena nebyla v dobrém zdravotním stavu, svědčí i jedno z Křížových odůvodnění toho, proč při zaměstnání úředníka paralelně pracoval jako sportovní žurnalista - o novinářství píše, že „se stalo pro špatné moje majetkové poměry zdrojem hmotného zlepšení životní úrovně mé rodiny, jehož bylo zapotřebí zejména pro stálou churavost mé manželky a pro narození syna" ¹⁰⁵.

Jeho starší syn Alois byl od smrti Marty Langerové vychováván u Křížových rodičů, kteří po vyhnání Němci z Ledvic bydleli v Příbrami, mladší syn Petr pak pobýval u rodičů jeho první ženy v Děčíně. „K tomuto opatření jsem sáhl proto, že tak bylo zajištěno české vychování syna, kteří za 2 leta měl začít školní návštěvu. Ženiny rodiče, chtěli k sobě původně vzít oba syny, neboť sám jsem se nemohl o jejich výchovu starat, " ¹⁰⁶ vysvětlil později Kříž.

3.4.2 Manželství s Boženou Kopeckou

Podruhé se Kříž oženil 2. října 1940 s Boženou Kopeckou původem z Příbrami, čímž se stal nevlastním otcem její dcery Věry narozené 5. listopadu 1936¹⁰⁷. Přestože Kříž v roce 1942 své rodinné vztahy označil za „*dokonale*

uspořádané" , po válce o své druhé ženě v roce 1946 řekl: „*Byla založena silně protiněmecky a mého syna Aloise^m a její dceru Věru vychovávala přísně česky a vlastenecky. V manželství samotném jsem nebyl štasten, neboť byly mezi námi přílišné intelektuální i povahové rozdíly ... Toto druhé manželství bylo letos na jaře rozloučeno k žádosti manželky a s mým souhlasem. " ¹¹⁰*

3.4.3 Křížův vztah s Eliškou Hlochovou

Ačkoli byl ženatý, měl Kříž za svého rozhlasového působení blízký vztah ke své sekretářce Elišce Hlochové, mladé studentce pražské filozofické fakulty

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Svědecký protokol z 10. září 1945 (ABS ministerstva vnitra, 11325, str. 172).

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Křížová osobní složka z rozhlasu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57)

¹⁰⁸ V životopise ze 7. března 1942; v německém originále rodinné vztahy popsal jako „*voUkommen geordnet*" (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

¹⁰⁹ Tato výpověď se zdánlivě neshoduje s Křížovými slovy o tom, že jeho staršího syna vychovávali jeho rodiče; v úvahu ale musí být vzato, že ti žili stejně jako Křížová druhá žena v Příbrami, takže mohlo být pravděpodobné, aby se o Aloise Kříže mladšího starali společně - poznámka autora.

¹¹¹ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

(narozena 24. října 1922), která do jeho kanceláře nastoupila v lednu 1942¹¹¹. „*Byl jsem jí velmi nakloněn, prokazoval jsem jí různé pozornosti a ježto jsem byl ve svém životě nešťasten, přilnul jsem k ní blíže,*“¹¹² uvedl Kříž. Někteří Křížovi kolegové z rozhlasu ve výpovědích jejich vztah popisovali jako velmi intimní, třeba bývalý správní ředitel rozhlasu Karel Remeš¹¹³ nebo zástupce šéfredaktora politického zpravodajství Václav J. Linhart¹¹⁴; Eliška Hlochová to ale ve svém svědectví popřela. „*Redaktor Kříž mi prokazoval určité pozornosti: nosil mi květiny, doprovázel mě k obědu, z kanceláře, tyto pozornosti zacházely až k důvěrnostem, pro které jsme měli spolu výstupy. Pro toto jeho obtěžování a odpor k mě přidělené práci, jsem se snažila dostat se z Křížovy kanceláře, ovšem marně. Rozhodně však popírám, že by byl mezi mnou a Křížem nějaký důvěrný milostný poměr,*“¹¹⁵ uvedla Křížová sekretářka.

¹¹¹ Výslech Elišky Hlochové ze 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹¹² Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

Remeš ve výslechu z 13. června 1946 uvedl: „*V rozhlasu bylo notorické, že má poměr se svojí sekretářkou Eliškou Hlochovou, ačkoliv je ženat*“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹¹⁴ Linhart ve výslechu z 14. června 1946 uvedl: „*V soukromém životě zabíral v Křížově životě dámský živel mnoho času. Měl velmi mnoho dámských návštěv, z nichž mnohé nepůsobily solidním dojemem až do té doby, kdy začal úzký styk mezi ním a jeho sekretářkou Hlochovou. Jeho kanceláři se začalo říkat „biograf“, protože z protějších oken plno lidí pozorovalo, jak se se svou sekretářkou objímá. Jednou se mi dokonce stalo, že jsem bez zaklepání vešel do jeho kanceláře a zastihl je ve velmi důvěrném objetí*“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹¹⁵ Výslech Elišky Hlochové ze 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

4. Novinářská a kolaborantská činnost Aloise Kříže

V této kapitole se věnuji Křížovu novinářskému působení, které začíná v polovině 30. let a končí se závěrem druhé světové války, a zároveň také jeho kolaboraci s nacistickým režimem. Křížovu žurnalistickou dráhu dělím do čtyř podkapitol: v první se Kříž věnuje ve valné většině jen sportovnímu zpravodajství, druhou fází je jeho přechod do časopisu Vlajka, třetí začátky Křížová působení v rozhlasu až do jeho válečné reorganizace a poslední čtvrtou část pak tvoří Křížová vrcholná novinářská kariéra, kdy kromě své vysoké rozhlasové pozice zároveň píše pro řadu protektorátních listů.

Toto dělení do čtyř úseků jsem zvolil pro větší přehlednost a také z důvodu, že Křížová novinářská činnost se dá narozdíl od projevů jeho kolaborace tímto způsobem dobře periodizovat. Kolaborantská činnost Aloise Kříže nemá takto jasné časové rozčlenění, proto jsem se pro větší celistvost diplomové práce rozhodl nevěnovat jí samostatnou kapitolu, ale přiřčenit Křížovu kolaboraci k jeho novinářské tvorbě; obojí spolu navíc často souvisí.

V páté podkapitole popisují indicie, podle nichž mohl Kříž působit jako spolupracovník gestapa a SD; nejde sice o stoprocentní důkazy, přesto jsou podle mého soudu tato obvinění tak vážná, že by související dokumenty měly být zmíněny.

V poslední podkapitole se pak věnuji Křížovým postojům a pracovní aktivitě na samotném konci války, tedy v květnu 1945, a hlavně jeho roli v bojích o budovu rozhlasu, při nichž byl Kříž zatčen a navíc byl později obviněn z toho, že rozhlas aktivně bránil s Němci a střílel do českých dobytých.

4.1 Počátky Křížový novinářské dráhy

Žurnalistická kariéra Aloise Kříže začíná podle jeho vlastních slov „osi od r. 1933-34 příležitostnými příspěvky do Poledního listu“⁶. Od roku 1935 se pak - stále jako zaměstnanec zemského úřadu - stává pravidelným externím přispívatelem Poledního listu: hlavním důvodem byla jeho složitá finanční situace, jež je popsána v předchozí kapitole o Křížově osobním životě. „*Naše! jsem si*

⁶ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

mimořádný pramen v podávání sportovních zpráv, jako sportovní referent," ¹¹⁷ popisuje Kříž své novinářské počátky. Výdělek z Poledního listu uváděl průměrně jako 300 až 400 korun měsíčně⁸, k tomu si přibral další externí zaměstnání, když za vyšší honorář („měsíční příjem asi 1000 korun" ¹¹⁸) vedl sportovní rubriku Národních novin. Kříž je dále v obžalovacích spisech uváděn jako referent ČTK pro německý sport¹¹⁹, sám to ale ve výsleších nezmiňuje. Každopádně pro něj vzniká nová, pro osobní život náročná situace: „Byl jsem doslova zapražen do práce/13-14 denně/, neboť zatím co většinu dne jsem strávil v úřadě, večer jsem byl vázán činností v redakci často až hodně pozdě do noci. " ¹²¹

4.1.1 Kříž jako sportovní novinář

Ve všech zmíněných novinářských funkcích je Kříž prioritně sportovním redaktorem. „Mým oborem byl mezinárodní sport, zejména kopaná a ostatní míčové hry, " ¹²² uvádí. Z toho jde zpětně usoudit, že do Poledního listu přispíval především pod zkratkou A. K. - články v tomto prvorepublikovém listu totiž ve sportovní rubrice až na výjimky v podobě fejetonů nebyly podepisovány, ale výše zmíněnou zkratku ke Křížovi přiřazuje i předmět zájmu textů. V Poledním listu totiž vyšly například v roce 1937 pod zkratkou A. K. články o fotbalové scéně v Anglii (text pod titulkem „Velké přípravy Angličanů na turné do severovýchodních států" z 31. března či text „Manchester City po prvé mistrem Anglie" z 27. dubna), v Německu (text „Stará sláva zase ožívá..." z 29. dubna) i v dalších zemích, které prozrazuje už titulek textu „Kdo bude mistrem Rakouska a Maďarska?" z 20. dubna. Kromě toho se Alois Kříž - pokud vycházím z předpokladu, že psal pod zkratkou A. K. - dále věnoval také československé fotbalové reprezentaci či poměrům v tuzemském fotbalovém hnutí. Zde lze nalézt i určitý přesah oproti jen čistě sportovnímu zpravodajství; například v článku, ve kterém autor hodnotí kulisu přátelského zápasu mezi Československem a Švýcarskem slovy: „Co se nám u diváků nelíbilo? Že při hraní naší státní hymny se jen několik hloučků pokusilo o zpěv. To pak

¹¹⁷ Výslech Aloise Kříže z 29. listopadu 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45), obžalovací spis proti Křížovi a další novinářům z 13. února 1947 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

¹²¹ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 5 1).

¹²² Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

působilo spíše rušivě. Kdo pamatuje spontánní zápětí hymny při zápasech s Itálií a Německem, jež působilo tak velebně i na přítomné cizince, dá nám za pravdu. " ¹²³
V článku o tom, zda je vhodné změnit délku funkčního období pro fotbalové činovníky ze stávajícího jednoho roku na tři, pak zase Kříž píše: „*Noví členové výboru, plná třetina, stačí dokonale k tomu, aby měli kontrolu práce i prosazovali své požadavky. A konečně veřejné fórum, představované jako mluvčím sportovním žurnalistikou, pečuje za každých okolností o dodržování mravních, sportovních zásad a solidního hospodaření. "* ¹²⁴

Za vrchol Křížový dráhy sportovního novináře se dá označit jeho účast na fotbalovém mistrovství světa ve Francii v roce 1938. Na akci vzpomíná také ve své knize Krev za novou Evropu při popisu hotelu Lafayette v Paříži: „*Byl pravidelně ubytovacím místem českých fotbalistů během jejich pařížského pobytu. Zde byla také většina českých novinářů, když se v roce 1938 přijela podívat na mistrovství světa v kopané. "* ¹²⁵ Ačkoli už v té době, tedy v průběhu účasti na novinářské cestě po dobyté Belgii, Francii a frankistickém Španělsku, probíhala Křížová přeměna ze sportovního novináře na politického, i v roce 1940 jako politický reportér Vlajky Kříž dále studoval aktuality ze sportu, třeba na stránkách belgického listu La Nation Belge. O deníku pak zasvěceně psal: „*Má sportovní rubriku již od let velmi dobrou. Zjišťuji, že bruselský ligový klub Dciring již zahájil trénink. A několikanásobný chcimpion Union St. Gilloise rovněž. "* ¹²⁶

4.1.2 Křížův pokus o práci v rozhlase a jeho postoje v průběhu mnichovské krize

Právě na zmíněném fotbalovém světovém šampionátu ve Francii se Kříž seznamuje s Němcem Dr. Georgem Schneiderem, tehdejším německým hlasatelem Českého rozhlasu, který byl později v pivní polovině války jedním z nejvyšších mužů v organizaci rozhlasu¹²⁷. „*Někdy snad na podzim 1938, poradil mně Dr*

¹²³ In: Několik postřehů z nedělního zápasu proti Švýcarsku, 24. února 1937, Polední list, ročník XI., číslo 55.

¹²⁴ In: Pro 31leté funkční období ve fotbalových ústředích, 23. března 1937, Polední list, ročník XI., číslo 84.

¹²⁵ KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 74.

¹²⁶ Tamtéž, str. 23.

¹²⁷ Georg Schneider byl od 15. března 1939 až do roku 1942 spolu s Dr. Marasem ve vedení tzv. Deutsche Dienstestelle (In: Charakteristika válečného rozhlasu, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 60).

Schneider, abych se stal rozhlasovým reportérem a za tím účelem se přihlásil k hlasové zkoušce. Sám mně také umožnil, že jsem se této zkoušce podrobil u šéfa rozhlasového reportážního oddělení Ing. Cincibuse. Zkouška dopadla pro mě nepříznivě, ježto jsem hlasově nevyhovoval, " ¹²⁸ uvádí Kříž. Josef Cincibus nicméně situaci popisuje jinak. *„Zkoušku jsem s ním provedl, její výsledek jsem, byv předtím informován o Křížově osobě a charakteru, označil jako neúspěšný z hlasových důvodů. Podařilo se mi také dra. Schneidera, kteří byl zřejmě Křížovým přítelem, přesvědčit o jeho hlasové nevhodnosti, "* ¹²⁴ uvedl v protokolu Cincibus.

Je ovšem otázkou, zda v tomto případě nejde o Cincibusovu domněnku, kterou si zpětně zformuloval po skončení války s vědomím Křížovy kolaborantské činnosti. Na podzim 1938 totiž Kříž nebyl špatně charakterizován - naopak jej jeho spolupracovníci z Národních novin po válce oceňovali za vlastenecký postoj v době mnichovské krize, třeba šéfredaktor Vladimír Vicovský¹³¹ (po válce šéfredaktor Rozmachu) nebo Václav Sábl¹³¹ (po válce redaktor Svobodného Československa). Kříž o tomto období prohlásil, že *„stalo se tak tragickou shodou okolností, jež způsobily můj vnitřní rozvrat. V tom směru působila na mě v r. 1938, kdy jako voják jsem byl připraven obětovat pro národ vše, mnichovská katastrofa"* ¹³². Že v tomto případě nešlo o výmluvy, dosvědčuje text z poválečného rozsudku proti Křížovi: *„Nebylo pochyb o jeho češství a dokonce byl dobrým Čechem. "* ¹³³

Ve svědectvích Vicovského a Sábla (viz poznámky pod čarou) lze najít první zmínky o Křížových novinářských textech, které se netýkaly sportu. Podle ostatních prostudovaných dokumentů jde ale o výjimky - o dalších politických článcích Kříže před začátkem války se nepíše, a tak lze dovodit, že je Kříž psal jen v době mnichovské krize na podzim roku 1938.

¹²⁸ Výslech Aloise Klíže z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

¹²⁴ Výpověď Josefa Cincibuse z 13. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹³⁰ *„Napsal mi : pohraničí řadu reportáží ostře zahrocených proti nacistickému Německu a jeho představitelům. Dověděl jsem se také na podzim r. 1938, že se Alois Kříž dal rozvést se svou ženou, která byla Němka,“* uvádí Vicovský v protokolu z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); informace o Křížově údajném rozvodu se však na pravdě nezakládala.

¹³¹ *„Pokud jde o chování Aloise Kříže, vystupoval ostře protiněmecky, do časopisu „Cíl“ napsal ještě v létě 1938 ostrý článek proti německým separatistům,“* uvedl Sábl v protokolu z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹³² Výslech Aloise Klíže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹³³ Rozsudek nad Aloisem Křížem a dalšími aktivistickými novináři z 26. března 1947 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 301).

4.1.3 Křížův konec v Národních novinách

Moment, kdy je Kříž propuštěn z Národních novin, je zároveň prvním projevem jeho kolaborace. Podle výpovědi výše zmíněného Václava Sábla, Křížová kolegy z redakce sportu, našel Sábl 16. nebo 17. března 1939 v Křížově kanceláři německy psaný dopis, který předal přes redaktora Otakara Maška až do rukou šéfredaktora listu Vicovského¹³⁴. Adresátem dopisu byl poslanec henleinovské SdP Ernst Kundt. „*Končí velkoněmeckým pozdravem „Hed Hitler“ ... redaktor Alois Kříž sděloval v tomto dopise poslanci Kundtovi, že se vždy cítil býti více Němcem než Cechem ... uváděl dále, že se cítí šťasten, že bude moci nyní sloužit německé věci a nabízel se poslanci Kundtovi do služeb kpotírání českých marxistických buněk,*“¹³⁵ uvedl k obsahu dopisu Vicovský. Ač dopis nebyl odeslán, mělo vše pro Kříže okamžité následky: ještě ten den si jej Vicovský zavolal a sdělil mu, že v Národních novinách končí. „*Redaktor Kříž naléhavě žádal, abych mu sdělil důvody, proč se tak stalo. Odmítl jsem mu sdělit důvod a když neustával naléhat, řekl jsem mu, že se tak děje z úsporných důvodů. Ke konci jsem mu pak řekl, že mu na odchodnou jenom připomínám, že přijde den, kdy se bude hanbit za to, jak se v oněch kritických dnech choval a že doufám, že mu to budu moci do očí připomenout.*“¹³⁶

Kříž v poválečných výsleších přiznal, že dopis adresovaný henleinovskému poslanci Kundtovi skutečně napsal, ale s dodatkem, že jej nakonec neodeslal, „*ježto jsem si uvědomil, že by to mohlo býti vykládáno zle*“¹³⁷. Jelikož dopis nebyl později nalezen, odmítal Kříž výše vznesená obvinění od Vicovského o tom, že se nabízel do německých služeb¹³⁸; totéž popřeli také jeho pozdější spolupracovníci z Vlajky Josef Rys-Rozsévač¹³⁹ a Josef Burda¹⁴⁰.

¹³⁴ Výpověď Václava Sábla z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹³¹ Výpověď Vladimíra Vicovského z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹³⁸ Výslech Aloise Kříže z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

¹³⁹ „*Není mě nic známo o nějakém dopise, který měl napsati Alois Kříž, v němž nabízel své služby německým okupantům,*“ uvedl Josef Rys-Rozsévač ve výslechu z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

„*Není mi nic známo o dopisu, kteiy měl napsati Alois Kříž, v němž se dával k dispozici německým okupantům,*“ uvedl Josef Burda ve výslechu z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ51).

4.2 Kříž jako redaktor časopisu Vlajka

Po propuštění z Národních novin se Kříž stává redaktorem časopisu Vlajka, který vydávalo stejnojmenné české nacionalistické hnutí. List přebral po názorových třenicích v hnutí jeho „vůdce“ (jak se nechával titulovat) Josef Rys-Rozsévač a v červnu 1939 měl časopis náklad 30.000 kusů¹⁴¹; toto číslo ale postupně klesalo. Kříž se jako redaktor zároveň stává i členem hnutí ČNST-Vlajka. „*Naprostá politická neznalost dopustila, že jsem vstoupil do Vlajky jako sportovní novinář,*“¹⁴² uvedl sám. Podle listin z archivu ministerstva vnitra byl Kříž členem Vlajky od 15. května 1939 s nízkým pořadovým číslem legitimace 82¹⁴³.

Ve Vlajce byl Kříž stejně jako v Národních novinách externím vedoucím sportovní rubriky, za což měl pobírat honorář 1.500 K měsíčně; jak ale sám uvádí, „*v této výši. byl mi vyplacen jen několikrát, neboť finanční situace listu byla zpravidla velmi svízelná*“¹⁴⁴. Podle svých slov se do poloviny roku 1940 věnoval výhradně činnosti sportovního redaktora¹⁴⁵, což potvrzuje původní rozvržení redakce uvedené v Nakonečného monografii¹⁴⁶ i výslech Ryse-Rozsévače, který uvedl: „*Alois Kříž přišel do Vlajky jako redaktor časopisu od počátku jeho vycházení, t.j. od června 1939. Nejdříve vedl odbor sportovní, pak psa! články politické.*“¹⁴⁷

4.2.1 Kříž jako politický novinář: cesta do dobyté Francie

Rysem zmíněné politické články se u Kříže poprvé objevují v době, kdy je za Vlajku v létě 1940 vyslán na novinářskou cestu na území dobyté Francie. Její podrobný itinerář uvádím v kapitole o Křížově literární tvorbě, neboť z reportáží později vznikla kniha Krev za novou Evropu; Kříž na této cestě spolu se skupinou

¹⁴¹ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, str. 109.

¹⁴² Výslech Aloise Klíže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁴³ Dokument o Křížově působení ve Vlajce (ABS ministerstva vnitra, složka 10090, str. 59).

¹⁴⁴ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); o velmi špatné finanční situaci listu vypovídají i slova z Nakonečného monografie o Vlajce: „*Koncem r. 1940 dluh u tiskárny Grafie, která deník tiskla a sídlila v tomtéž domě jako ústředí Vlajky, činil již 400 000 korun a tiskárna odmítla další čísla listu tisknout*“ (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, str. 109).

¹⁴⁵ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁴⁶ V něm je uvedeno: „*Kříž a Polívka: redaktori sportovní rubriky*“ (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, str. 152).

¹⁴⁷ Výslech Ryse-Rozsévače (ABS ministerstva vnitra, složka 300-35-2, str. 10).

dalších protektorátních novinářů projel přes Německo do obsazené Francie, dále dostal možnost vidět dobytou Belgie a „nad plán“ navštívil i Francovo Španělsko.

Jako novinář uveřejnil Kříž ve Vlajece z cesty celkem 26 reportáží - a tyto velmi silně propagandistické texty byly proti němu použity ve všech obžalobách. „*Tak píše v dubě, kdy české naděje klesly nejhluběji a kdy mysle čtenářů byly v důsledku mezinárodní situace nejpřístupnější takové propagaci,*“¹⁴⁸ uvádí se v obžalovacím spisu s připomínkou, že se cesta konala pouhý rok po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Kříž se hájil tím, že byl do výpravy vyslán hlavně kvůli svým jazykovým znalostem - jak jsem nastínil v části o jeho osobním životě, Kříž mluvil plynně německy a ovládal také francouzštinu. „*V té době jsem žádnou politickou činnost nedělal a shledával jsem v cestě na západní bojiště nic jiného než reportážní cestu a proto mě ani nenapadlo, že bych mohl účast odmítnouti,*“¹⁴⁹ uvedl po válce při výslechu. Dále se Kříž snažil hájit svou politickou nezkušeností a svým tehdejším věkem pouhých 29 let⁵⁰, později mluvil ještě o údajném tlaku vyvíjeném vedoucím skupiny Tisk při Úřadu říšského protektora Wolfgangem Wolframem von Wolmarem^{1M}. I přes snahy o obhajobu ale Kříž sám přiznal, že „*tyto články měly za úkol spracovat českou širokou veřejnost a získat tak český lid i ku spolupráci s Německem,*“ o čemž svědčí titulky jednotlivých reportáží jako „Trest boží necht' stihne Angličany“ (13. července 1940) či „Orlové Albionu nedoletěli“ (23. července).

ici

Ačkoli počet výtisku časopisu Vlajka v té době poklesl k hranici 15.000 , jsou právě tyto reportáže pro Kříže pomyslným odrazovým můstkem mezi aktivistické novináře. Jak sám uvedl při výslechu: „*Veškeré články o mé reportáži vyšly ve velké grafické úpravě ve Vlajece, takže česká veřejnost byla na mojí osobu*

¹⁴⁸ Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

¹⁴⁹ Výslech Aloise Kříže z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

¹⁵⁰ Výslech Aloise Kříže z 29. listopadu 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

„*Puklící jde o moje reportáže ze západního bojiště, postrádaly jakékoliv politické tendence a když jsem je předložil k příslušné cenzuře, zavolal si mně Wolfram v. Wolmar a ostře mně tuto okolnost vytkl, provedl v tom směru korektury a uložil mi přepracování těchto reportáží podle jeho pokynu,*“ uvedl Kříž (výslech Aloise Kříže z 19. srpna 1946, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56); stejně se hájil i při samotném soudním procesu, kdy si Kříž požádal o svědectví vlajkaře M. A. Brickia „*o tom, že obviněný byl na cestu novinářů vyslán za Vlajku pro jazykové znalosti a nikoliv z politických důvodů, že politickou náplň reportáží dělal pod přímým nátlakem Wolframovým*“ (průvodní návrh pro Aloise Kříže z 6. března 1947, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 248).

¹⁵² Výslech Aloise Kříže z 29. listopadu 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

^{1x1} Trestní oznámení proti Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

silně upozorněna." ^{LM} Navíc Kříž svoje reportážní zážitky z cest po dobytých územích přednášel i veřejně¹⁵⁵.

4.2.2 Obvinění Kříže z udání generála Eliáše

Jedna z mála zmínek o Aloisi Křížovi, kterou jsem našel v sekundární literatuře, se týká právě Křížovy cesty do Francie a konkrétně jeho pobytu v Paříži. Nakonečný píše ve své monografii o Vlajce o vlajkařské zpravodajské službě vedené Oldřichem Jenáčkem: „*Vrcholem Jenáčkových akcí bylo zpracování materiálů, které novinář a rovněž „důstojník“ SG Alois Kříž přivezl z Paříže, kde byl po porážce Francie na výpravě se skupinou protektorátních novinářů. Materiály našel v opuštěných kancelářích Benešovy Národní rady, kde byly nedbalostí jejich členů ponechány, a přivezl je do Prahy ... Soudí se, že byly zčásti nebo vcelku předány gestapu, které je použilo také k usvědčení generála Eliáše ze styků s československým zahraničním odbojem.*” ¹⁵⁶ Jak k tomu dospěl? Tento případ je popsán také v dokumentech ministerstva vnitra, kde se ve zprávě o činnosti Vlajky pocházející ze 7. srpna 1945 o Křížovi uvádí: „*Po příjezdu do Paříže, maje doporučující listy něm. úřadů z Prahy, vyžádal si asistenci a nechal si otevřít místnosti býv. nár. rady. čsl. Veškerý tam nalézající se písemný materiál zajistil a převezl jej do Prahy. Tento materiál byl tříděn v ústředí Vlajky a pak odeslán K.H.Frankovi, kde byl znovu přehlednut za Křížovy přítomnosti. Tento materiál byl pak odvezen Rysem, Křížem a Burdou do Berlína. Materiál piý obsahoval důležité doklady proti gen. Eliášovi, primátoru Klapkovi a některými vys.důst. a úředníkům. Důsledky pak se projevíli zatýkáním, dosazením Heidricha a pod.*” ¹⁵⁷

Pokud by to byla pravda, šlo by o velmi závažný projev kolaborace: nejen že by v takovém případě Kříž udal českého občana, ale navíc by šlo o člena vlády a zároveň také o jednu z nejvýznamnějších postav protektorátního protinacistického

¹⁵⁴ Výslech Aloise Kříže z 29. listopadu 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

¹⁵⁵ „*Promluvil jsem však později na několika projevech veřejných, které pořádala Vlajka ... na těchto projevech jsem pronesl své reportáže o cestě Francií a Německem, při čemž jsem kladně hodnotil politický' postoj Vlajky k současným tehdejším událostem,*” uvedl Kříž ve výslechu z 29. listopadu 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

¹⁵⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojkoovo nakladatelství, 2001, str. 143.

¹⁵⁷ ABS ministerstva vnitra, složka 315-188-49, str. 4; takto jasně vznesené obvinění vůči Křížovi se objevuje v archivu ministerstva vnitra ještě jednou ve výpisu archivních materiálů o Křížovi ze dne 6. října 1960 (ABS ministerstva vnitra, složka Z-7-8, str. 45), tento spis ale vychází právě z citované zprávy o činnosti Vlajky.

odboje, mezi které generál Alois Eliáš patřil. Tato obvinění ovšem Kříž od začátku popíral. Už při pročetí jeho reportáží v knize Krev za novou Evropu chybí zmínka o tom, že by sám navštívil opuštěné kanceláře patřící dříve československému odboji; jediná zpráva o nich je tlumočena slovy jiného účastníka výpravy Antonína

v / v | 58

J. Kožíška " , kterého Kříž ve své reportáži mimo jiné cituje: „*Prohlídka těchto kanceláří byla velmi zajímavá ... Nechali všechno tak, jak bylo a hajdy, někam dál, kde nehrozí nebezpečí a kde není třeba se odpovídat za své činy, přiznat se odvážně buď ke svým bludům, nebo stát za svými ideály, jde-li skutečně o jaké. Místnosti byly zařízeny jednoduše, ale dosti nákladně.*"¹⁵⁹ Po válce pak Kříž o své údajné návštěvě vypovídal: „*Prohlídku v místnostech býv. Národní rady ČSR jsem žádnou nekonal /nevím ani kde to je/, žádný písemný materiál jsem nezajistil a také jsem žádný nevezl sebou do Prahy. Přivezl jsem pouze několik výtisků časopisu „Československého odboje“ nebo „Boje“, které jsem získal koupí v novinářském kiosku ... Slyšel jsem, že nějaký písemný materiál býv. Národní rady ČSR získal šéfredaktor Kožíšek, který v Paříži, jako znalý místních poměrů měl možnost volného pohybu.*"¹⁶⁰ Výpovědi o tom, že o žádné podobné Křížově akci nevědí, udali i vlajkaři Rys-Rozsévač¹⁶¹ a Burda¹⁶²; Rys s dodatkem „*ačkoliv mé o postupu cesty a jejich zajímavostech informoval*"¹⁶³. Posledním člověkem, který vypovídal v Křížův prospěch, je výše zmíněný novinář Kožíšek. Ten uvedl: „*Místnosti časopisu „Československý boj“ nebyly od obsazení Paříže německým vojskem dosud nikým navštíveny. Klíče měl domovník, kteří nám také otevřel ... Nepamatuji si, zda v místnostech redakce „Československý boj“ byl též redaktor Kříž a nevím zda nějaký písemný materiál odtud přivezl.*"¹⁶⁴

Jediným obviněním, které tak lze v tomto případě proti Křížovi prokazatelně vznést, je jím doznané předání časopisů odboje - a to šéfovi Vlajky Rysovi-Rozsévači¹⁶⁵ a zprostředkovaně i vedoucímu skupiny Tisk při Úřadu říšského

^{13X} Kříž o tom píše v kapitole XII. nazvané „Paříž je mrtvé srdce revoluce“ - poznámka autora.

^{15J} KRÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 74.

¹⁶⁰ Výslech Aloise Kříže z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁶¹ Výslech Josefa Ryse-Rozsévače z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁶² Výslech Josefa Burdy z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁶³ Výslech Josefa Ryse-Rozsévače z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁶⁴ Výslech A. J. Kožíška z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁶⁵ *Kříž přivezl mi z Paříže asi 7 výtisků českého časopisu „Českého odboje“ nebo „Boje“, které jsem však za krátký čas na jeho vyzvání inu vrátil,* uvádí Rys-Rozsévač ve výslechu z 15. ledna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

protektora Wolframovi von Wolmarovi¹⁶⁶. Poznámka v Nakonečného knize tak svědčí o převzetí informace pouze z jednoho zdroje: o možném udání generála Eliáše Křížem se totiž nepíše ani v obžalovacím spise, ani v závěrečném rozsudku, jen ve výše citovaném dokumentu ministerstva vnitra ze srpna 1945. Jedinou zmínku lze nalézt v trestním oznámení proti Křížovi, i v něm je ovšem připojena poznámka „obvinění tato nedala se však prokázati“¹⁶⁷.

4.2.3 Další politické články, Křížová cesta za Vlajku do Německa

Po příjezdu z výpravy po Francii a dalších zemích napsal Kříž do Vlajky 31. srpna 1940 text s titulkem „Prozatím jen „zkouška výkonnosti““; Kříž v něm píše následující slova: „*Je jasné, že výchova mládeže je nedílnou součástí národní výchovy vůbec. Proto musí pramenit z nového světového názoru. Z bezvýhradného upřímného přiznání k němu a nikoli z předstírání loyality.*“¹⁶⁸ Další Křížův politický článek v časopisu Vlajka souvisí s jeho druhou (a poslední) účastí na cestě do zahraničí: od 3. do 13. září 1940 byl Kříž jedním z účastníků cesty 34 českých činitelů z oblasti výtvarného umění, hudby a literatury; členové výpravy se 11. září v Berlíně setkali s ministrem propagandy Josephem Goebbelsem¹⁶⁹). Už tehdy Kříž podle poválečné výpovědi šéfredaktora Centropressu Václava Fialy, taktéž účastníka výpravy, dával najevo nesouhlas s českou protektorátní vládou tím, že na sobě neměl odznak Národního souručenství. „*Při přijetí u Goebelse delegace přišla s odznaky NS, ale tyto odznaky si odmítli nasadit Krychtálek a Crha a vlajkař Kříž. U Kříže to bylo logické, ale trapně to překvapovalo u členů výboru NS,*“¹⁷⁰ vypověděl Fiala. Na základě cesty do Německa napsal Kříž do Vlajky 22. září 1940 článek s titulkem „Také německé mládež obětuje vše pro Vůdce, národ a novou Evropu!“ - v tomto případě jde o rozhovor se stamtmühlerem Kurtem Penschukem

¹⁶⁶ Sám Kříž to přiznává ve výslechu z 19. srpna 1946, kde se zároveň hájí: „*Vím jen, že mi bylo nařízeno, nevím kým, pravděpodobně Wolframem, abych výstisku časopisu vydal, co jsem také učinil. Nějaká škoda české věci tím vzniknouti nemohla, poněvadž se jednalo o veřejně vydávaný časopis, kletý si Němci mohli opatřitli stejně jako já*“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

¹⁶⁷ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

¹⁶⁸ In: Prozatím jen „zkouška výkonnosti“, 31. srpna 1940, Vlajka, ročník X., číslo 198.

¹⁶⁹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, str. 245.

¹⁷⁰ ABS ministerstva vnitra, složka 300-12-1, str. 407; spor o odznaky Národního souručenství byl podle výpovědi vrchního rady předsednictva ministerské rady Huberta Masaříka ze 7. září 1946 pro cestu typický hned od jejího začátku. „*Poněvadž hned po odjezdu z Prahy došlo k srážce mezi negativisty a aktivisty ve vlaku a to ve věci nošení odznaků Národního souručenství po dobu cest v Německu, nastalo rozdělení na dvě skupiny,*“ vypověděl Masařík (ABS ministerstva vnitra, složka 300-12-1, str. 330).

z berlínských Hitlerjugend¹⁷¹. Mimo jiné vněm Kříž uvádí: „*Mohl bych psát do nekonečna. Všechno by bylo mohutné a krásně. Domnívali byste se, že se chci někomu zalíbit. Ne, byl by to prašpatný názor. Chtěl jsem jen v několika větách ukázat, že německá mládež pochopila své úkoly ... Co je naší povinností? Abychom také naše hochy a děvčata semkli pod jeden prapor - prapor národního socialismu - českého novodobého národovectví.*”¹⁷² Jiným politickým textem je článek „Šest dat z hnědého salonu“, jenž vyšel ve Vlajce 22. února 1941. „*Několik týdnů předtím jsem se přesvědčil také o drtivosti národně socialistických zbraní. Neboť jsou jinými zbraně říšské branné moci? Je nasnadě, že byly ukuty ne pro účely světovládné - imperialismus příkře odporuje národnímu socialismu, což mnohokrát Vůdce slovy i činy zdůraznil, právě jako ti nejbližší kolem něho - nýbrž pro záchranu 50milionového národa, odsouzeného Židy rozkladem k vyhlazení nebo aspoň k věčnému otroctví ... A my? Je mi těžko u srdce a nepříjemno v hlavě, když pomyslím na setrvačnost mnohých v bludu, na politickou roztržičnost a neodpovědnost,*”¹⁷³ píše v něm Kříž.

Vše výše napsané dosvědčuje, jak probíhal postupný přerod Kříže ze sportovního novináře na politického. „*Okolnost, že jsem v časopise Vlajka uveřejňoval i politické články, ačkoliv jsem tam byl přijat jako sportovní redaktor, vysvětluji tím, že jsem tak učinil na příkaz Rozsévače - Rysa. Poněvadž byl tehdy nedostatek úvodníků, nařídil Rys prostě, že úvodníky musí psát všichni redaktoři,*”¹⁷⁴ uvedl Kříž na svou obhajobu.

4.2.4 Křížův konec v časopisu Vlajka

Kříž měl ve Vlajce spory už od roku 1940. O tom svědčí například jeho dopis Rysovi-Rozsévači z 22. března 1941, který mu napsal v reakci na Rysovo prohlášení, že finanční závazky Vlajky vůči Křížovi skončily už 30. prosince 1940. „*Tento poměr ani ústně ani písemně nebyl se mnou vůbec rozváznán. Trval však i po stránce faktické, neboť i po 31. prosinci jsem do listu psal a příspěvky stejně jako předtím byly zveřejňovány. A proto trvaly závazky vydavatelství vůči mně i nadále,*

¹⁷¹ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

¹⁷² In: Také německá mládež obětuje vše pro Vůdce, národ a novou Evropu (Podtitulek: Alois Kříž: „Naši hoši a dívky nechť mají v německých kamarádech skvělé vzory), 22. září 1940, Vlajka, ročník X., číslo 212.

¹⁷³ In: Šest dat z hnědého salonu, 22. února 1941, Vlajka, ročník XI., číslo 8.

¹⁷⁴ Výslech Aloise Kříže z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

což ostatně potvrzuje skutečnost, že jsem byl veden až do dneška v účetním výkaze platebním, " ¹⁷⁵ stěžuje si Kliž.

Jako konec Křížová působení v časopisu Vlajka se pak dá označit datum jeho nástupu do funkce v českém rozhlasu. „Od 1. července 1941 prakticky moje činnost ve Vlajce ustala, neboť jsem byl časově spina vázán novou svou funkcí jako programový referent časovosti ¹⁷⁶ a redaktor v českém rozhlase," ¹⁷⁷ vypověděl Kříž. S tím korespondují i slova z výpovědi Ryse-Rozsévače: „Zredakce vystoupil snad v r. 1941, kdy přešel úplně do služeb rozhlasu." ¹⁷⁸ Poslední forma Křížový novinářské spolupráce s časopisem se tak podle obžalovacího spisu objevuje ve chvíli, když „4. ledna 1942 uveřejňuje ve Vlajce článek pod nadpisem „V čem je naše síla", který je věnován hnutí Vlajka" ¹⁷⁹. V textu Kříž rekapituluje dosavadní činnost vlajkařského hnutí, vrací se také k předválečným událostem a vztahu Česka k Německu. „Nelze se divit, že krok, udávaný odchovanci i duševními spojenci emigrantské kliky, namnoze i na velmi vysokých místech, byl pomalý a nerozhodný. Nelze se divit, že jsme ztratili vlivem těchto živlů -jak to v jednom ze svých projevů musil konstatovat sám státní president - důvěru říšských činitelů i jejich sympatie, " ¹⁸⁰ píše Kříž.

4.2.5 Křížová činnost v hnutí Vlajka v letech 1939-1941

Jak již bylo uvedeno na začátku podkapitoly, Kříž se jako redaktor časopisu Vlajka stal také členem stejnojmenného hnutí. Právě to bylo po válce jedním z důvodů, které u soudu vedly až k trestu smrti - Kříž v životopise z 7. března 1942 ostatně sám uvádí: „Po ustavení protektorátu jsem se stal členem Německu přátelského hnutí Vlajka, v němž jsem si počínal velmi aktivně" ; to je taktické přiznání kolaborace. Tím je i znění textu Křížová slavnostního slibu Vlajce, který podepsal 3. ledna 1941: „Slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy poctivě a věrně v zájmu českého národa poslušen všech rozkazů hlavního vedoucího

¹⁷⁵ Originál dopisu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 52).

¹⁷⁶ Z německého původního názvu Zeitgeschichte, šlo o jednu ze zpravodajských relací rozhlasu - poznámka autora.

¹⁷⁷ Výslech Aloise Kříže z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

¹⁷⁸ Výslech Josefa Ryse-Rozsévače (ABS ministerstva vnitra, složka 300-35-2, str. 10).

¹⁷⁹ Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

In: V čem je naše síla, 4. ledna 1942, Vlajka, ročník XII., číslo 1.

¹⁸¹ Německy psaný originál životopisu v složce s rozhlasovými materiály Aloise Kříže (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

Československého národnosocialistického tábora-Vlajky J. Rozsévače-Rvsa, že nezradím hnutí ČNST-Vlajka jakož i že zachovám mlčenlivost o věcech důvěrných, a budu tak sloužili blahu a prospěchu českého národa v rámci Velkoněmecké říše. Tak slibuji." ¹⁸²

4.2.6 Kříž hejtmanem Svatoplukových gard

V roce 1941, krátce po složení tohoto slibu, se Kříž v hnutí dostává do velmi vysoké pozice, přičemž jeho vliv rostl už předtím. „*Vůdcem opozice ve vedení Vlajky se stává novinář a rozhlasový redaktor Alois Kříž, kteří má pevnou pozici u okupantů a patří mezi velmi angažované novinářské aktivisty,*“ ¹⁸³ píše Nakonečný v monografii o Vlajce o dění v hnutí na přelomu let 1940 a 1941. Z této opoziční pozice se Kříž paradoxně přesouvá do nejužšího vedení: v březnu 1941 je z Vlajky vyloučen Jaroslav Čermák, velitel tzv. Svatoplukových gard, které měly tvořit úderné oddíly Vlajky. Na toto místo je Rysem dosazen právě Alois Kříž. „*Byl jsem Rysem-Rozsévačem pověřen prozatímním vedením těchto gard až do jmenování nového náčelníka ... když nastoupil Musil na moje místo a já byl zbaven funkce prozatímního vedení Svatopl. gard, zůstal jsem přesto členem těchto gard,*“ ¹⁸⁴

vedl Kříž při výslechu. Později ovšem výpověď změnil a trval na stanovisku, že odchodem z pozice náčelníka ukončil i své členství v gardách¹⁸³. Navíc se hájil: „*Nebyl jsem skutečným vedoucím těchto gard, nýbrž mi byl svěřen jenom dozor nad chodem služby v kanceláři.*“ ^L Podle Nakonečného šlo o krátké období a za datum Křížová konce ve funkci velitele SG označuje 20. březen, kdy vedení přebírá vlajkař Vojtěch Musil¹⁸⁷; o tom by svědčil i Křížův dopis Rysovi, v němž oznamuje, že čelnímu představiteli Vlajky Josefovi Burdovi poslal dopis s tím, že 21. března vystupuje „z externě redakčního svazku“ ¹⁸⁸. V trestním oznámení proti Křížovi se sice tvrdí, že „*funkci podržel několik měsíců, než odchází do rozhlasu a*

¹⁸² Originál Křížová slibu Vlajce (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

¹⁸³ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, str. 109; Nakonečný o Křížovi píše jako o představiteli vnitřní vlajkařské opozice proti Rysovi-Rozsévači, o čemž svědčí třeba mnou citovaný Křížův dopis Rysovi, z něhož jsou evidentní jejich vzájemné neshody - poznámka autora.

¹⁸⁴ Výslech Aloise Kříže z 5. prosince 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

¹⁸⁵ „*Zbavením zmíněné funkce ustala jakákoliv moje činnost v SG, tedy i členství.*“ uvedl Kříž ve výslechu z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, str. 109.

¹⁸⁸ Originál Křížová dopisu Rysovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 52).

do jmenování nového náčelníka, kterým se stává Vojtěch Musil"^{18<} důkazy k tomu ale chybějí.

Jakkoli šlo tedy pravděpodobně o poměrně krátké působení, i tak stačil Kříž podepsat příkazy, které si kladly za cíl lepší fungování Svatoplukových gard. „Vdobě mého vedení byl stav hnutí a Svatoplukových gard ochodem určitých čelných funkcionářů v desolaci. Z tohoto důvodu bylo za mého vedení přikročeno k reorganizaci Svatoplukových gard. V březnu jsem podepsal několik rozkazů členům Svatopl. gard, ve kterých se tyto gardy reorganizovaly, jejich rozčlenění dostalo nové pojmenování a pozměněna uniforma, aby byla vyloučena jakákoliv podobnost s vojenskými německými uniformami a útvary,"¹⁰⁰ uvedl Kříž při výslechu. Hájil se sice tím, že šlo ve valné většině o formální rozkazy, vedení Svatoplukových gard se ale později stalo jedním ze samostatných bodů obžaloby proti Křížovi, neboť se touto pozicí automaticky stal členem ústředního vedení Vlajky (podrobněji viz kapitola o procesu s Křížem).

4.3 Kříž v rozhlase do jeho válečné reorganizace

Přechodem do protektorátního rozhlasu začíná vrcholná novinářská kariéra Aloise Kříže. V této podkapitole se věnuji jejímu úvodu, neboť Kříž se rozhlasovým zaměstnancem stal 1. července 1941 a už v březnu 1942 proběhla v rozhlase reorganizace, po níž se změnilo také Křížovo postavení i jeho úkoly. Už výčet Křížových činností za pouhý necelý rok však je, jak ukáží následující řádky, velmi obsáhlý. V této době naopak pomalu končí Křížovo angažmá v hnutí Vlajka; jeho posledním projevem je účast na audienci u prezidenta Háchy.

4.3.1 Okolnosti Křížová přijetí do rozhlasu

Slova o tom, že se Kříž nástupem do rozhlasu stává jedním z nejčelnějších novinářů-kolaborantů, pomáhají potvrdit okolnosti Křížová přijetí. Šlo totiž o „vysokou hru“, ve které měl ústřední slovo sám protektorátní ministerský předseda a zároveň významný člen odboje, generál Alois Eliáš. To popisuje i sám Kříž: „ V červnu 1941 jsem byl zavolán k vedoucímu rozhlasové skupiny v úřadě říšského

Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

Výslech Aloise Kříže z 5. prosince 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

protektora Scurlovi, který mi položil otázku, zda bych měl zájem o působení v rozhlasu. Moje odpověď byla záporná. Dal mi krátkou lhůtu 12-3 dny/ na rozmyšlenou. Podruhé byl jsem k němu povolán a aniž bych byl tázán na své rozhodnutí, bylo mi řečeno, že půjdu do rozhlasu zpracovávat politické aktuality a že s mým působením tam souhlasí též i min. předseda Eliáš, " ¹⁹¹ uvedl Kříž svůj pohled na start kariéry v rozhlasu.

V pozadí byla nejen Eliášova snaha o eliminaci vlivu nacistické propagandy (ač to v Křížově případě příliš nevyšlo), ale i jeho vnitropolitický boj s nacionalisty z Vlajky. Svědčí o tom výpovědi bývalého vrchního ministerského rady a Eliášova blízkého spolupracovníka Huberta Masaříka. Ten popsal následující rozhovor s Eliášem: „Řekl mi tento, že dostal krajně nepříjemný pokyn z úřadu říšského protektora o tom, že musí být dva nebo tři vlajkaři převzati na určitá místa, a sice Alois Kříž do rozhlasu a Emil Šourek do Orbisu. Gen. Eliáš řekl, že se pokusí, aby v nejhorším případě byl místo tří pouze jeden někam převzat. " ¹⁹²

Kříž tedy nastupuje do rozhlasu na nově zřízené místo redaktora polických aktualit¹⁹³, kde má od počátku nadstandardní ohodnocení: jako úplný nováček v rozhlasu má nástupní plat v měsíční výši 6.186 K a 30 haléřů¹⁹⁴. To mezi stávajícími zaměstnanci vzbudilo rozruch¹⁹⁵. „Když jsem se ptal dr. Masaříka, proč a v jaké funkci je Kříž přijat, zejména mě byla nápadná poměrně vyšší gáže než byla podle směrnic, vysvětlil mi dr. Masařík stručně, že přijetí Aloise Kříže se děje po dohodě a na pokyn tehdejšího předsedy vtácky ing. Eliáše, a že také jeho zvláštní poslání je s Eliášem dohodnuto," ¹⁹⁶ uvedl po válce tehdejší ředitel rozhlasu Josef Z. Morávek.

¹⁹¹ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁹² Svědectví Huberta Masaříka z 24. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁹³ Masařík zmiňuje, že i toto bylo součástí vyjednávání Eliáše s vysokým německým představitelem rozhlasu Lotharem Scurlou: „Asi druhý den na to v rozmluvě s německým místopředsedou správní rady Lotharem Scurlou, řekl mi tento, že v úřadě říšského protektora hvlo definitivně rozhodnuto, zřídili v rozhlasu nové místo redaktora politických aktualit a že na toto místo je vybrán člen Hajky Alois Kříž" (Svědectví Huberta Masaříka z 24. června 1946, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁹⁴ Základní Křížův plat byl podle uzavřené smlouvy 5.736.30 K, k čemuž se ještě přičítal příspěvek na děti ve výši 450 K (Křížový mzdové tabulky z rozhlasu, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

¹⁹⁵ V trestním oznámení proti Křížovi se uvádí, že „platy pracovníků programových přibližně stejného služebního zařazení nepřesahovaly hranici 4.000 K" (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

¹⁹⁶ Svědectví Josefa Z. Morávka z 16. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

4.3.2 Křížová role v rozhlase a jemu podřízené pořady

Smlouva, kterou Kříž podepsal, sama definuje jeho očekávanou roli. „*Vaším úkolem je politické usměrňování pořadů Českého rozhlasu v duchu národního socialismu. Při této činnosti jste povinen postupovat podle pokynů intendantových, jemuž jste bezprostředně podřízen,* “¹⁹⁷ píše se v ní. Podobně vyznívá i slib, který Kříž podepsal po svém nástupu do rozhlasu: „*Slibuji, že budu Vůdce Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že budu zájmy Velkoněmecké říše k prospěchu Protektorátu Čechy a Morava podporovali, nařízení hlavy Protektorátu Čechy a Morava a jeho vlády plniti, zákony zachovávat i a své úřední povinnosti svědomitě zastávali.* “¹⁹⁸ Tentýž den dodal Kříž pro rozhlas také potvrzení o svém rasovém původu¹⁹⁹.

Křížovou oficiální pozicí je místo programového referenta, jeho nadřízenými jsou až do 13. března 1942 Němci Dr. Maras a Dr. Schneider jako šéfové tzv. Deutsche Dienststelle²⁰⁰. „*Vtéto své funkci jsem jednal výhradně z příkazu dr. Marase, Němce, který rozhodoval o politické tendenci rozhlasových relací mně svěřeného oboru,* “²⁰¹ uvedl Kříž na svou obranu.

Pod jeho pravomoc spadalo v té době několik pořadů. Prvním byla relace **Doba - práce - události**, pro kterou Kříž zpracovával krátké politické přehledy a aktuální zprávy z politiky; pořad měl nejprve denní, pak týdenní periodicitu. Za ukázkou může sloužit například část textu z relace „*Horst Wessel - hrdina a zářný vzor*“ z 23. února 1942, v níž Kříž opěvuje odkaz německého nacisty Horsta Wessela a jeho písně Fahne hoch (Vztyčte vlajku). „*/ my Češi k ní musíme najíti hluboce procítěný a upřímný vztah. Ona je posvátným symbolem nacionálního socialismu ... Činíme tak především proto, že tento zářný vzor statečnosti a věrnosti*
r t l ' ' ->(p ' '

padl v boji za ideu, která také pro český' národ má osudový význam, “ ~ ~ píše Kříž. Ještě předtím Kříž například v týdenním přehledu vysílaném 3. ledna 1942 burcuje slovy: „*Kéž přinese nastávající rok konečně triumfální vítězství a tím vytouženou*

¹⁹⁷ Křížová smlouva z 30. července 1941 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

¹⁹⁸ Křížův slib věrnosti (Treuegelobnis) z 2. července 1941 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

¹⁹⁹ „*Prohlašuji na svou čest a svědomí, že nejsem žid ve smyslu § 1 v/, nař. č. 136/1940 Sh., neboť žádný z mých prarodičů nebyl Žid,* “ uvádí Kříž 2. července (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

²⁰⁰ Podle nástinu válečné organizace Českého rozhlasu z 24. června 1946, kde se také píše, že „*celé toto období je charakterizováno ostým tlakem sudetských Němců*“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 60).

²⁰¹ Výslech Aloise Kříže z 29. listopadu 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

²⁰² Přeepis relace jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62).

lepší budoucnost národům světa. Toť mé upřímné přání, jež si dovoluji Vám vyjádřili a k němuž se připojuje moje vláda a celý český národ, spatřující ve Vaší ochraně záruku své národní svébytnosti! Ano, ve Vůdci a Říši spatřujeme záruku své národní svébytnosti a nikoli v Husích a nepravdách, jež se rodí ve hlavách Židů a jejich přísluhovat elů!"²⁰³ Kvůli tomuto pořadu se Kříž podle svědectví dostal do konfliktu s Karlem Kutém, jenž příspěvky relace Doba - práce - události upravoval. „Redaktor Kříž mu prohlásil, že nemá právo na jeho textu nic měnit, protože on ví, proč a s jakým posláním do rozhlasu přišel, " ²⁰⁴ vypověděl po válce zástupce šéfredaktora politického zpravodajství Václav J. Linhart.

Dalším pořadem byly tzv. **politické přehledy tisku**, jichž rozhlas odvysílal celkem 115-^{U3}. Slo o články z protektorátního tisku, které doplňovaly Křížovy poznámky. „Hlavní součástí byly citáty z denního tisku aktivistické povahy," ²⁰⁶ hájil se Kříž. Příkladem je zpráva „Beneš nás zradil i po druhé" z 22. ledna 1942, ve které Kříž do éteru říkal: „Rozhodli-li jsme se pro říši a národní socialismus, pak je to rozhodnutí konečné, do kterého nám emigranti mluvit nebudou." ²⁰⁷ O silném propagandistickém zaměření vypovídají také další názvy pořadů jako „Nejsilnější zbraň - Churchillova lež" (18. ledna 1942) nebo „Moře jsou volná a ponorky jsou zkroceny" (27. ledna 1942). Z citací si Kříž například 25. ledna 1942 vybral článek Rysa-Rozsévače z Vlajky, čímž do rozhlasového vysílání dostal věty o změnách v protektorátní vládě: „Muselo dojít k odstranění zkamenělin, na něž zločiny minulého 2 a půl roku vládnutí nemohly nevrhat stín spoluodpovědnosti, zhutnělý nad to ještě pruhy zednářské špíny. " ²⁰⁵

Třetí relací patřící pod Křížův dohled byly **politické přednášky pro krátké vlny**. Ty vysílal rozhlas třikrát týdně a podle trestního oznámení proti Křížovi měly sloužit k propagaci nových poměrů mezi českými krajany v Jižní a Severní Americe.

Čtvrtou činností byly **překlady**, jimiž Kříž díky své znalosti němčiny zásoboval vícero pořadů. Zde nejlépe poslouží výčet podaný Křížem samotným: „Šlo jednak o a/ vojensko-politický komentář /jednak pro střední vlny, jednak pro

²⁰³ Přepis relace jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62).

²⁰⁴ Svědectví Václava J. Linharta z 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁰⁵ Toto číslo uvádí trestní oznámení proti Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

²⁰⁶ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 51).

²⁰⁷ Přepis relace jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 61).

²⁰⁸ Obžalovací spis Národního prokurátora (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

krátké vlny/, dodávaný pro Wehrmachtpropagandu zprvu denně, později týdně - jednak o relace h/ ranní komentář a c/ dnes a před rokem, " ²⁰⁹ uvedl při výslechu.

Dalším projevem kolaborace v rozhlasu byla relace s názvem **Hlasy doby**. Kříž měl dohled na příspěvky spolupracovníků tohoto pořadu, mezi něž patřili kolaborantští novináři jako Karel Werner, Hugo Tuskány či Emil Šourek²¹⁰. Kříž tento pořad - tehdy nevědomky - sám výstižně charakterizoval, když 6. ledna 1942 v dopise žádal na programové správě rozhlasu navýšení honorářů pro spolupracovníky se slovy, že v případě Hlasů doby „*jde o politický, silně aktivisticky zaměřené stati, které lze získati jen od mimořádně kvalifikovaných pracovníků, jejichž okruh je omezen*” ²¹¹ Příkladem může být Křížem napsaný a hlášený pořad, který byl odvysílán 11. prosince 1941. Kříž se v něm věnuje spisům novinářského aktivisty Karla Lažnovského a adoruje autora i jeho dílo slovy: „*Cesta českých a německých novinářů Protektorátu na západním bojišti vyvolala v něm hluboký dojem, který je zobrazen ve statích výstižného rozboru porážky Francie jako velmoci vojenské a politické, úvahách o zničujícím vlivu Židovstva na tuto oblast i zhodnocení nesmírných kladů vítězné Říše.*” ²¹²

Posledním a nejvýznamnějším okruhem činnosti, která spadala pod Kříže jakožto programového referenta, jsou **politické přednášky a cykly** sdružené pod výmluvné názvy „Co víte o Židech?“, „Co víte o Židech a zednářích?“ a „Čech nemůže býti bolševikem“. Právě protibolševicky zaměřený cyklus byl pivním, který Kříž zorganizoval²¹³ a také do něj sám přispíval, například přednáškou „Slovanství a patriotismus jako jeden z bolševických podvodů“ odvysílanou 19. srpna 1941. Cyklus „Co víte o Židech?“ se skládal z 32 částí, z nichž později vznikla stejnojmenná kniha, již se podrobně věnuji v kapitole o Křížově literární tvorbě. Jde o silně antisemitistické přednášky, které Kříž v nástinu cyklu charakterizuje pomocí tří hlavních principů (včetně podtržení v původním textu): „*Z psychologických důvodů bude v tomto cyklu zdůrazněn především prvek dokumentární, opřený o*

²⁰⁹ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); „ranní komentáře“ jsou v trestním oznámení proti Křížovi charakterizovány jako „*politicko-satirická krátká zpráva jako část ranního kalendáře*“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

²¹¹ Jména pocházejí z výslechu Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

Křížův dopis programové správě (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 108, PČ 64).

²¹² Originální text relace pod názvem Komentář k Lažnovského: „Na rozcestí věků“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 108, PČ 68).

²¹³ Šlo celkem o 22 přednášek, které byly vysílány třikrát týdně v délce 15 minut, a to od 15. července do konce září 1941 (Křížův výkaz o činnosti, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

vlastní židovské zákony, literaturu, dějiny ... Zvláště podtržen bude prvek česky, který se jeví v postoji celé řady vynikajících českých velikánů ... Pírek populární bude obsažen v rozhovorech s lidmi, kteří žili v židovském prostředí /zejména v námezdném poměru/" ²¹⁴. Typickou ukázkou může být například příspěvek novináře Antonína J. Kožíška nazvaný „Jak jsem je poznal v sovětech“ ze dne 15. listopadu 1941, v němž Kožíšek přednášel: „Sovětské Rusko bylo dílem podvodníků, židovských šejdířů a zločinců nejhrubšího zrna. Mělo stoosmdesát milionů lidí. Ale byli to z největší části otroci vládnoucí vrstvy - židovské. Židi byli pány nad životem i smrtí.“ ^{2h} Poslední ze tří cyklů pak probíhal od 10. ledna 1942 pod názvem „Co víte o Židech a zednářích?“ a tvořilo jej celkem 25 přednášek.

Ze sportovního redaktora časopisu Vlajka se tak Kříž stává mužem, pod jehož dohled náhle patří řada rozhlasových pořadů s velkou možností ovlivňovat protektorátní obyvatele. „Prací jsem byl do té míry zavalen, že jsem se nemohl ani věnovat rodině,“ ^{1ft} uvedl Kříž.

4.3.3 Křížová pozice v rozhlase a názory na něj

Výčet činnosti a ukázky dosvědčují, že se Kříž od počátku rozhlasového působení stává oporou nacistického režimu. Tak jej hodnotil i ministerský předseda Alois Eliáš. „Pokud si pamatuji z těchto rozmluv na úsudky Eliáše o jednotlivých redaktorech, mohu říci, že Lažnovského, Krychtálka a Vajtaura považoval za prototypy politických přeběhliků k nimž měl přímo f>sický> odpor; Rybu považovat za relativně slušnějšího, Crhu za naprosto falešného, Kříže za nezralého mladíka s úzkým obzorem, kterého Němci zpracovali tak, že věřil tomu co psal,“ ¹⁷ uvedl Eliášův blízký spolupracovník Hubert Masařík.

To, že Kříž neměl proti režimu výhrady ani v soukromí, uvádějí i výpovědi spolupracovníků. „Od počátku bylo zjevné, že pověst, která předcházela vstup Křížův do rozhlasu, jako stoprocentního aktivisty, plně odpovídá skutečnosti. Kříž zdravil nacistickým pozdravem a při každé příležitosti hleděl zdůrazňovat říšskou myšlenku,“ ²¹⁸ uvedl rozhlasový referent Antonín Paleček; šéf reportážního

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ KŘÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis, 1941, str. 68.

²¹⁶ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²¹⁷ Výpověď Huberta Masaříka ze 7. září 1946 (ABS ministerstva vnitra, složka 300-12-1, str. 330).

²¹⁸ Svědectví Antonína Palečka z 13. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

oddělení Josef Cincibus pak ve svědecké výpovědi dodal: „*Jsem přesvědčen, že nebylo nikterak nutno, aby Němci dávali Křížovi rady a nějak jej vedli, naopak vím, že často z taktických důvodů měnili i jim příliš ostrou stylisáci jeho projevit.*”²¹⁹

4.3.4 Křížův konec aktivit v hnutí Vlajka, audience u Háchy

Kvůli velkému pracovnímu vyčerpání i sporům s představiteli hnutí končí v této době Křížová aktivita ve Vlajce; mezi důvody mohla dále patřit také klauzule ve smlouvě, která Křížovi zakazovala činnost mimo rozhlas²²⁰. Posledním, zato však výrazným zápisem Kříže do historie Vlajky je jeho účast na audienci u protektorátního prezidenta Emila Háchy, která se uskutečnila buď 11., nebo 13. listopadu 1941²²¹. Vlajku na ní dále zastupovali šéf hnutí Rys-Rozsévač a právní zástupce Vlajky Václav Cyphelly. „*Nevím na či popud této audienci došlo. Předmětem jednání byla spolupráce Vlajky s Národ, souručenstvím. Přítomní byli dr. Kliment, dr. Popelka a dr. Krejčí, místopředseda vlády ... na dalších schůzkách jsem se nezúčastnil,*”²²² uvedl Kříž. Později však tuto svoji výpověď změnil a vyšetřovatelům tvrdil, že si na podrobnosti nevzpomíná²²³.

Bližší údaje o schůzce podává výpověď vlajkaře Cyphellyho. „*Pokud si pamatuji, Rys uplatňoval několik předpokladů, po jejichž splnění by Vlajka vstoupila do vlády, a to: české úřadování, otevření vysokých škol, propuštění vězňů z táborů a práce, přitom projevil ochotu, že by se mohlo jednat o zřízení dobrovolnického sboru z českých mužů pro aktivní účast v boji proti spojencům,*”²²⁴ uvedl. Totéž o schůzce uvádí ve své monografii o Vlajce i Nakonečný: „*Rys a jeho společníci žádali, kromě jiného, vytvoření dobrovolnických sborů z vlajkařů pro frontu a účast ve vládě, ale jen za podmínky, že si protektorát zachová úplnou*

²¹⁹ Svědectví Josefa Cincibuse z 13. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²²⁰ „*Vaší povinností je, abyste veškerou svou činnost a veškeré své síly věnoval výhradně našemu podniku. Jakákoliv Vaše činnost mimo naši společnost je vázána na svolení ředitelství,*” píše se ve smlouvě (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

²²¹ Kříž uvádí za datum už říjen, podle Nakonečného monografie však šlo o listopad 1941, to potvrzují také opakované výpovědi Ryse-Rozsévače s daty 11. nebo 13. listopadu - poznámka autora.

²²² Výslech Aloise Kříže z 5. prosince 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

²²³ „*Okolnost, že jsem byl v říjnu 1941 přibrán do delegace Vlajky, která byla přijata Háchou, nedovedu si vysvětlit, vím jen, že se tak stalo z popudu Rysa. Na průběh této audiencie se již nepamatuji a nemohu udát o čem se zde jednalo,*” uvedl Kříž při výslechu z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

²²⁴ Výpověď Václava Cyphellyho z 24. listopadu 1945 (ABS ministerstva vnitra, složka 300-35-2, str. 40).

autonomii, že budou propuštěni političtí vězni a internované osoby a že se znovu otevrou vysoké školy." ²²⁵ Účast na této schůzce byla později opět použita proti Křížovi, neboť svědčila o jeho postavení v hnutí a také o důvěře od Rysa²²⁶.

Rys-Rozsévač sice dále uvedl, že Kříže od roku 1942 ustanovil osobou zodpovědnou za styk s německými úřady²²⁷, Kříž se ale proti tomu ohradil. „*Podotýkám, že k této činnosti nedošlo, jednak pro mojí neochotu k tomu, jednak pro naprosté zaneprázdnění prací v rozhlasu. Připomínám, že tehdy ustanovený nový intendant rozhlasu Čechy - Morava, Thiirmer, si mě krátce po svém nastoupení zavolal a zakázal mi jakoukoliv činnost mimo rozhlas,*” ²²⁸ uvedl Kříž. Jedinou indicií, která by mohla toto obvinění vůči Křížovi podpořit, je dopis učitele z Polné Josefa Prouzy, jenž 9. prosince 1941 žádá Kříže o zprostředkování zájezdu Pěveckého sboru českých učitelů do Říše se slovy: „*Poněvadž jsem čl. Vlajky, obracím se na Tebe, protože Ty Jsi našim mužem pro styk.*” ²²⁹ V dostupných dokumentech jsem však nenalezl žádný náznak toho, že by se Kříž jako „muž pro styk” zasadil o vyřízení této Prouzovy ani jakékoli jiné podobné žádosti.

Tímto končí Křížová účast v událostech kolem Vlajky. Z dalších dokumentů z archivu ministerstva vnitra stojí podle mého soudu za zmínku dopis vedoucího vlajkařské župy v Brně Lubomíra Moravce adresovaný Rysovi-Rozsévači, v němž 22. dubna 1942 píše: „*Včera večer o 19.30 jsem poslouchal zase po nějaké době kam. A. Kříže, abych se přesvědčil, zda se polepšil, neboť jsem jej přestal poslouchali, jelikož ty jeho „caniny” byly již nestravitelné. Ale k mému překvapení povídal zase takové „slátaniny”, že jsem si myslel, že mluvil předně nějaký’ nohsled Háchy, ale nikoliv vlajkař.*” ²³⁰ Dopis svědčí o tom, že mezi vlajkaři příklánějícími se k Rysovu křídlu začal Kříž později patřit mezi kritizované osoby.

²²⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 109.

Pro Vlajku bylo jednání u Háchy výjimečnou událostí, neboť vlajkaři a především Rys-Rozsévač protektorátního prezidenta kontinuálně ve svých člancích a projevech napadali - poznámka autora.

²²⁷ „*Pro styk s německými úřady a činiteli byl pověřen Josef Burda a Thun-Hohenstein. Kdy: tito byli v r. 1941) nebo 1941 prohlášení za osoliv nevhodné, byli nahrazeni Šourkem. Poněvadž k tomuto jsem neměl dostatek důvěry, nahradil jsem ho v r. 1942 redaktorem Křížem,*” uvedl při výslechu Rys-Rozsévač (ABS ministerstva vnitra, složka 300-35-2, str. 10).

²²⁸ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²²⁹ Dopis Josefa Prouzy (ABS ministerstva vnitra, složka 10136, str. 142).

²³¹ Dopis Lubomíra Moravce Rysovi (ABS ministerstva vnitra, složka 301-81-1, str. 241).

4.4 Křížová činnost od rozhlasové reorganizace

Poslední podkapitola věnující se Křížově novinářské tvorbě a jeho kolaboraci s režimem je nejobsáhlejší ze dvou důvodů: popisované období trvá více než tři roky a Kříž je v něm na vrcholu své dráhy prorežimního žurnalisty. Jejím začátkem je březen 1942, kdy v rozhlase proběhla reorganizace a po níž Kříž v létě 1942 dostává novou smlouvu (ta se však do konce války ještě několikrát změní). Kříž dále rozšiřuje své novinářské působení, když kromě rozhlasu přispívá také do jiných protektorátních periodik, nejvíce do časopisu Svět.

4.4.1 Rozhlasová reorganizace, změna Křížová postavení a platu

V březnu 1942 proběhla v českém rozhlase reorganizace, při níž byli na místa dosavadních šéfů dosazeni intendant Ferdinand Thürmer a SD Untersturmführer Horst Pabel. „*Správu celého rozhlasu vedl intendant Němec Thürmer, kterému podléhali vedoucí programu, vedoucí správy a vedoucí techniky. Skupina program byla rozdělena na dvě podskupiny: uměleckou, kterou vedl Dr. Zdeněk Morávek, politickou, kterou vedl SD Untersturmführer Pabel,*”²³¹ píše se v poválečné zprávě podané bývalým správním ředitelem rozhlasu Karlem Remešem. Křížův do té doby samostatně fungující referát politických přednášek po změnách spadá přímo pod Pabela; další složky „politické podskupiny” tvořily tzv. časovosti, školský rozhlas a ostatní přednášky”. Právě v období těchto změn píše Kříž pro rozhlas 7. března 1942 obsáhlý životopis s výčtem dosavadní činnosti, který mimo jiné obsahuje následující věty, jež budou později proti Křížovi použity: „*Skrze svou práci jsem svůj upřímný pozitivní postoj k Říši, k národnímu socialismu a k boji o nový světový řád jistě dostatečně dokázal. A jsem připravený pro to obětovat všechno, co český aktivista obětovat může. Heil Hitler!*”²³²

Ani to ale nezabrání první komplikaci, která Kříže v rozhlase potkává: k 31. březnu 1942 je sním totiž výhledově zrušena jeho původní roční smlouva¹⁴.

¹¹¹ Zpráva o fungování rozhlasu za druhé světové války (NA, fond Národní soud. sg. 6/47, karton 107, PČ 60).

Tamtéž.

²³¹ Německy psaný originál životopisu v složce s rozhlasovými materiály Aloise Kříže (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

¹⁴ „*Zrušujeme tímto Váš pracovní poměr s naší společností se zachováním Hnity a náležitosti k 30. červnu 1942. Jsme ochotni uzavřít s Vámi novou smlouvu a žádáme Vás, abyste se v této věci dostavil do osobního oddělení,*” píše se doslova v dokumentu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

Možné příčiny ve svém svědectví nastínil bývalý správní ředitel rozhlasu Karel Remeš. „*Intendant Thürmer mi jenom řekl, že s Křížem měli potíže, ježto se exponoval veřejně jako politický činitel Vlajky, měl veřejné projevy, zúčastnil se oficiálních deputací a pod. a chtěl prý dělat vlajkařského Moravce*“²³⁶ uvedl Remeš. Kříž tedy dostal výpověď, na novou smlouvu ale nakonec přistoupil, ačkoli mu byl snížen plat z 6.186 na 5.050 K (nově měsíční plat 4.600 K plus výchovné ve výši 450 K, přičemž datum příštího platového postupu je uvedeno až na I. říjen 1943“²³⁷). „*Nové vedení zaujato vůči mně postoj chladný a nedůvěřivý. O dřívějších přednáškách se vyjadřovalo odmítavě a hodnotilo je po stránce propagační velmi nízko ... Uvažoval jsem o vystoupení z rozhlasu, ale rozhodl jsem se setrvat i jednak proto, že vystoupení bylo by považováno za sabotážní akt, jednak že na mé místo by přišel člověk, možná dciteko povolnější, jednak pro zhoršení poměrů za t.zv. Heydrichiádv,*“²³⁸ uvedl ve výslechu Kříž.

4.4.2 Náplň Křížových práce po rozhlasové reorganizaci

S nástupem Němců Thürmera a Pabela do vedení rozhlasu se mění také náplň Křížových práce. Celkové dění v rozhlase je Remešem charakterizováno následovně: „*Éra druhá měnila nosnou myšlenku celého programu a ponechávala mu při tom jeho český ráz. Pracovala formou nenápadnější a ne tak křiklavou.*“²³⁹

Toto uvolnění se dotklo také Křížových sekce politických přednášek. „*Vzpomínám si, že tito noví Němci nechtěli už po Křížovi, aby pokračoval v přednáškovém cyklu proti Židům a že naopak žádali, aby se věnoval politické propagaci nacismu a přesvědčování českých lidí,*“⁴⁰ uvedl šéf reportážního oddělení Josef Cincibus.

První relací v rámci těchto změn byla **Aktualita**, charakterizovaná jako „*denní vojensko-politická relace, vysílaná v obě od 17.50 do 18 hod., zpracovávána*

²³⁵ V narážce na Emanuela Moravce, v první republice plukovníka generálního štábu, za protektorátu pak ministra školství a lidové osvěty a v této funkci jednoho z největších českých kolaborantů s Němci - poznámka autora.

²³⁶ Svědectví Karla Remeše z 13. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²³⁷ Křížový mzdové tabulky z rozhlasu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

²³⁸ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²³⁹ Zpráva o fungování rozhlasu za druhé světové války (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ60).

²⁴⁰ Výpověď Josefa Cincibuse z 13. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

byla Křížem z materiálu, dodaného německými vojenskými místy" ²⁴ Podle Kříže šlo jen o čtení materiálů dodaných vojenskou propagandou, které se na přelomu let 1944 a 1945 omezilo pouze na týdenní periodicitu a někdy je do češtiny převádělo přímo překladatelské oddělení rozhlasu²⁴²; přesto většina dochovaných dokumentů nese v kolonce „Přeložili“ zkratky KŽ a I lilo, za nimiž se skrývají Alois Kříž a jeho sekretářka Eliška Hlochová. Obsah těchto přednášek, jež jsou v originále nazývány jako „Vojensko-politická úvaha“, se logicky liší podle vývoje války. Například 15. července 1942 četl Kříž v relaci nazvané „Bouřlivý vývoj na ruské frontě“ následující: *„Zatím co se propagační Židé v Moskvě a v Londýně křečovitě namáhali, aby zatajili ztrátu důležitého železničního uzlu a zbrojního střediska Voroněži, přešel vývoj německé ofensivy již dávno přes tento drzý, lživý manévř.“* ²⁴³ Propaganda podobného rázu trvá i v období zlomu v stalingradské bitvě, kdy se v relaci hlásilo, že *„kdybychom sečetli kilometry, které v minulé zimě rudoarmějci urazili na domnělém vítězném postupu, pak bychom se museli shledat se sovětskými jednotkami kdesi v Paříži, Marseille nebo dokonce i v Lisabonu. A zrovna tak jako před rokem se zprávy z Moskvy a Londýna ukázaly být hloupým podvodem, zrovna tak jako z tehdejší zimní ofensivy byla nakonec krutá sovětská porážka - tak tomu bude také v zimě nynější“* ²⁴⁴. Zato na konci roku 1943, kdy se na východní frontě situace už obrací výrazně v německý neprospěch, začíná i vojenská propaganda přiznávat sílu protivníka (ač s urážkami): *„Není nikterak překvapující, že si Sověti vybrali právě v celém civilisovaném křesťanském světě slavené vánoční dny za počátek své velké zimní ofensivy.“* ²⁴⁵

Více invence Kříž vkládal do pořadu nazvaného **K politické situaci**. Ačkoli tvořily základ přednášek texty dodané podle Křížovy výpovědi od šéfredaktora německy psaného listu Prager Zeitungsdienst Maxe Karga²⁴⁶, dochovaly se také Křížovy autorské texty. Kříž se později hájil tím, že *„jen zcela výjimečně jsem napsal texty „Kpolitické situaci“ sám, byl-li jsem k tomu Pabelem výslovně vyzván,“* ²⁴⁷ podle trestního oznámení ovšem kromě výslovně podepsaných textů

²⁴¹ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

²⁴² Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 5 1).

²⁴³ Originální text relace (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 120).

²⁴⁴ Originální text relace „Hrdinná obrana!“ z 19. ledna 1943 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 120).

²⁴⁵ Originální text relace „Sovětská zimní ofensiva“ z 27. prosince 1943 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 121).

²⁴⁶ Výslech Aloise Kříže z 21. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, kanón 106, PČ 51).

²⁴⁷ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

navíc Křížův rukopis nesla i řada těch anonymních. Za ukázkou může posloužit relace ze 7. prosince 1943, která obsahuje mimo jiné následující slova: „*Nesčetné důkazy ze zemi, v nichž přechodně vládl bolševismus, i svědectví těch, kdož se zachránili ze sovětského „ráje“, jsou příliš přesvědčující, než aby dokázaly namluvit českému dělníku, sedláku i vzdělanci, že Dr. Beneš hraje úlohu bolševického agenta ku prospěchu našeho národa a naší milované vlasti.*“²⁴⁸ Navíc se dochovaly Křížem uvedené přednášky tohoto pořadu ze samého konce války; v relaci z 26. dubna 1945 tak Kříž uváděl: „*Nacionální socialismus vrátil Němcům po dlouhých letech zoufalství, nezaměstnanosti a politického rozvratu smysl kulturního života. Vytvořil silný, sjednocený a proto sebevědomý národ a Říši; z ničeho postavil síť dálnic, sportovní stadiony, dělnické kolonie a škol, poskytl jednotlivci právo na práci a důslednou sociální spravedlností vyrovnal rozdíly mezi bohatými a chudými. V cizině byl pozorován, kritisován a posléze obdivován. V nacionálním socialismu vyrostlo pro demokracii a bolševismus vážně nebezpečí. A v tom tkví příčina nynější války.*“ Relace byla vysílána dokonce ještě 3. května 1945 (!) a Kříž v ní pronesl následující slova, jež v textu výmluvně zdůrazňoval uvozovkami: „*Protože projevujeme svoje názory otevřeně a neanonymně, protože českou domovinu a český' národ nade všechno milujeme - proto rozšiřují „osvoboditelé“ letáky, ve kterých provolávají smrt nejen „německým okupantům“, nýbrž i nám, „jejich českým pomahačům“ - jak oni lžou! Na otázku, zda je to spravedlivé, odpovězte, milé posluchačky a milí posluchači, prosím, sami!!*“²⁵⁰

Pod Kříže spadal i cyklus přednášek nazvaný Budujeme, v němž se objevovaly texty z různých pracovních oborů. Kříž se sice hájil tím, že texty sám nepsal²⁵¹, dochovala se však například jeho přednáška nazvaná „O značný kus dále“, v níž 29. prosince 1942 uvedl: „*Český dělník doma i ve svém nasazení v Říši, stejně jako zemědělec, podnikatel nebo česká žena, ti všichni se snažili podat ze sebe co nejvíc, aby jejich podíl na práci domoviny alespoň z části byl vděkem za nesmírné oběti, jež přináší německý voják na vnější frontě.*“

Od roku 1943 byly dále pravidelně v pondělí vysílány pořady nazvané Líc

²⁴⁸ Přepis relace jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 64).

²⁴⁹ Originální text relace (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 64).

²⁵⁰ Originální text relace (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 65).

²⁵¹ „*Aloje činnost spočívalo jen ve slohové úpravě,*“ uvedl Kříž o cyklu přednášek Budujeme ve výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁵² Citace z trestního oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

a rub, do nichž psal Kříž příspěvky na Pabelovu přímou výzvu; mělo jít o krátké relace na aktuální témata. „ Tyto relace jsem zaměřil na intelektuální výši uváděním různých citátů. poněvadž intelektuální vrstvy českého národa byly německé propagandě nejméně přístupny, " ²⁵³ popsal sám Kříž vznik pořadu. Podle trestního oznámení proti Křížovi se relace obecně zabývala především vnitropolitickými problémy spojenců v jejich boji proti Ose a dále jejich vzájemnými vztahy²⁵⁴. Například 15. května 1944 se Kříž v relaci nazvané „Pravda vítězí" zabýval knihou československého exilového politika a bývalého vyslance ve Francii Štefana Osuského, přičemž mimo jiné prohlásil: „V době kapitulace Francie byl Beneš už dávno v teple za úžinou La Manche. Když mu přestalo hrozit bezprostřední nebezpečí, protlačil se opět do čela emigrantské družiny, opíraje se bezprávně o názor, že nepřestal býtí presidentem Československé republiky ... Nespokojil se však jenom s tím, nýbrž udělal ze sebe všemocného diktátora, který o všem rozhoduje sám, proti všem zásadám demokracie. " ^{2:0}

Pokud jde o přednáškové cykly, jakými byly v prvním Křížově rozhlasovém období cykly „Co víte o Židech?" nebo „Čech nemůže býtí bolševikem", ty v období po reorganizaci zastupují tři soubory přednášek. První dva cykly nazvané „O životě v Sovětech" a „Pod sluncem Stalinovy ústavy" byly vysílány od roku 1944 a jejich autorem byl podle Kříže ruský emigrant Griňenko Jurjev. „ Griňenko mi předkládal ruské rukopisy, jenž na příkaz Sendleitra jsem děíval překládat do němčiny zaměstnanci rozhlasu Herrmannovi, jenž za to byl zvláště honorován. Překlad censurovali němečtí činitelé, " udal Kříž. A sám pak zmínil ještě další z cyklů: „Další podobný cyklus byl vysílán pod názvem „Zápisky sovětského inženýra" a jeho autorem byl Rus Vasilij Kašurov-Glebin. Postup byl podobný. Kašurova jsem osobně vůbec nepoznal. " ²⁵⁷

Šestým pořadem spadajícím pod Kříže a zároveň relací, která vzbudila největší odpor, byly tzv. **politické skeče** psané a přednášené ve formě dialogů. „Skeče byly většinou obsahu politického, zesměšňující jednotlivé osoby

²⁵³ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁵⁴ „ Úvaha o důvodech účasti Ameriky na válce, úvaha o morálce anglických dělníků, úvaha o poměru malých států k velmocem, zejména Norska k Americe a Anglii, vztah Ruska k Anglii a Americe, úvaha o pronikání komunismu do Anglie, úvaha o pracovních poměrech v SSSR, úvaha o anglické mládeži. Na vše se dívá Kříž s aktivistického hlediska, " píše se v trestním oznámení (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

²⁵⁵ Originální text relace (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 67).

²⁵⁶ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁵⁷ Tamtéž.

československého zahraničního odboje, vyznačovaly se neomaleností a byli do nich angažováni známi a populární umělci,"²⁵⁸ charakterizuje trestní oznámení tento pořad, jenž byl původně nazýván „Kdysi a dnes“ a později „Politické záběry“; pod Křížovou patronací byl vysílán pravidelně ve středu od jara 1943²⁵⁹. Skeče dodával Křížův přidělený referent, redaktor Josef Opluštíl. „Protože přicházely ve formě nedokonalé, vulgární a hloupé, dával jim Kříž konečnou úpravu, aby již svou formou neodpuzovaly. Myslím, že právě v těchto skečích sahala tato úprava nejdál do obsahu,"⁶⁰ uvedl zástupce šéfredaktora politického zpravodajství rozhlasu Václav J. Linhart. S tím korespondují i slova Opluštíla, jenž byl po válce ve vazbě lidového soudu: „Když skeč byl vypracován, musel jsem jej předložit ke konečnému schválení. Když skeč nebyl zpracován dle jeho (Křížová - poznámka autora) přání, mnohdy mně jej vrátil k přepracování, někdy přepracovával skeč sám a vkládal do něho nové dialogy a své myšlenky. Skeč se stal tím způsobem mnohem radikálnější,"²⁶⁰ vypověděl Opluštíl; Kříž kromě toho uvedl jako dalšího z autorů německého vrchního radu ve školním nakladatelství Wilhelma Neumanna²⁶². Kromě této Křížovy patronace a jím prováděných úprav v textech se dochovaly i dva Křížem napsané skeče, které nazval „Pravda - špinavá konkurence“ a „Beneš a bolševismus“. První skeč popisuje situaci v britských novinách v narážce na jejich údajnou falešnou válečnou propagandu a končí následující scénkou: „Stewart Morris Donaldson: Hm, hm ... Ano, ale jak je to možné ... Jak to mohla censura uvolnit ... To je divné ... Šéf: To je unfair! Ano, tohle je unfair!! Jednomu se to dovolí a druhému zakazuje! Tohle je ale špinavá konkurence ... vždyť ten londýnský plátek napsal pravdu!!“²⁶³ Druhý Křížův skeč nazvaný „Beneš a bolševismus“ pak paroduje chování československé emigrace tím, jak její fiktivní představitelé

²⁵⁸ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

²⁵⁹ Podle Křížovy výpovědi probíhalo vysílání zpravidla mezi 20. a 21. hodinou, „vlastní skeč trval 5-15 min. a zbývající doba byla vyplněna lehkou luidbou," uvedl Kříž 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); politické skeče byly ale vysílány už dříve, jen ještě ne pod Křížovým dohledem.

Svědectví Václava J. Linharta z 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁶¹ Výslech Josefa Opluštíla z 8. října 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 47).

²⁶² „Jakýmsi lektorem skečů byl Wilhelm Neumann. Němec, vrchní rada ve školním nakladatelství, znalý dobře češtiny i zdejších poměrů. Byl sám autorem skečů v případech, když šlo o zpracování důvěrného materiálu, anebo zvláště choulostivého námětu /na př. povstání na Slovensku/. Podle Neumannových příkazů a pokynů, pracoval též hlavní spolupracovník rozhlasu v oblasti politických skečů, Josef Opluštíl, jenž měl v budově školního nakladatelství jednu kancelář," uvedl Kříž ve výslechu 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁶³ Originální text relace vysílané 23. srpna 1944 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 108, bez PČ).

popíjejí a klábosí v Londýně s židovskými boháči a u toho přesvědčují novináře, aby o nich psal co nejlépe. Výmluvný je například následující dialog: „*Winternitz: A nezapomenou vytáhnout, že rabbi Štefan Vajs, president americkýho židovskýho kongresu, složil na vosumnáctý konferenci sionistů hold panu ministrovi zahraničí Edvardu Benešovi - bylo to v srpna třiatřicet ... a že Beneš vod samejch začátků potíral nacismus. Studený: Tím vždy imponoval demokratickému světu. Winternitz: Nechaj toho, dyž mluvím. "* ²⁶⁴

Kříž se hájil tím, že konečné úpravy skečů nechával na rozhlasovém šéfredaktorovi Josefů Bezdíčkovi, „*jehož jsem znal jako dobrého Čecha anti nacistu. Jemu jsem ponechal volnou ruku při konečné úpravě textů, čímž mohly být některé věci zmírněny, aniž o tom věděla německá cenzura,*“ ²⁶⁵ dodal Kříž. Dále srovnává svou patronaci nad skeči s předchozím obdobím, kdy skeče spadaly pod německého šéfa Marase a byli v nich zneužívání známí herci a umělci²⁶⁶. „*Za mého redigování, byly skeče anonymní a krátké, jen několikaminutové. Kádr hereckých spolupracovníků byl omezen na rozhlasové herce z povolání,*“ ²⁶⁷ uvedl.

Poslední záležitostí, která spadala pod Kříže, bylo kompletní **krátkovlnné vysílání**, jež bylo po rozhlasové reorganizaci na jaře 1942 přiděleno ke Křížovu referátu politických přednášek. Podle Křížovy výpovědi se vysílání krátkých vln skládalo z relací politických, kulturních, zpravodajských a hudebních²⁶⁸, jeho nejbližším spolupracovníkem byl Václav J. Linhart. „*S německé strany nám dlouhou dobu byly činěny obtíže ... Usiloval jsem o to, aby krátkovlnný program byl co možná odpolitován. V tomto směru jsem se snažil působit na německé nadřízené. Skutečně také došlo k rozhodnutí přípisem Pabla 31.III.1944, jímž od 3.4. t.r. bylo zastaveno vysílání denních vojensko-politických komentářů na KV a místo nich zařazen v sobotu jen jediný 10-min. týdenní přehled,*“ ²⁶⁹ uvedl na svou

²⁶⁴ Originální text relace vysílané 19. ledna 1944 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 108, bez PC).

²⁶⁵ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁶⁶ O prvním období vysílání skečů a jeho tehdejší propagandistickém dopadu se píše také v rozhlasové publikaci vydané k 80. výročí ČRo. „*Nejintenzivněji se vysílaly v letech 1941-1942 a většinu z nich psal Josef Opluštil ... Snad nejznámějším skečem se staly Hvězdy nad Baltimore. V nich byl přinucen účinkovat Vlasta Burian a díky tomu stanul po válce před soudem,*“ píše se v knize (KOLEKTIV AUTORŮ POD VEDENÍM EVY JEŠUTOVÉ. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu.* Praha: Český rozhlas, 2003, str. 167).

²⁶⁷ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Tamtéž.

obhajobu Kříž. Sám Linhart ale naopak ve výpovědi poukazoval na Křížovu velkou aktivitu v této pozici²⁷⁰.

4.4.3 Křížův platový a profesní postup v rozhlase, účasti v Presseklubu

Ačkoli se Kříž hájil po válce tím, že mu byl při podepsání nové smlouvy v roce 1942 snížen plat o více než 1.000 K²⁷¹, šlo jen o část pravdy. Jeho podmínky se totiž postupně zlepšovaly a na konci války se Kříž dostal na ještě vyšší měsíční částku, než s jakou v rozhlase původně začínal. Přestože měl jako datum příštího platového postupu uveden až 1. říjen 1943, už od 1. dubna téhož roku dostal výkonnostní příspěvek 750 K se slovy: „*V uznání Vašeho mimořádného výkonu Vám přiznáváme s účinností ode dne 1. IV. 1943 až na další, dobrovolný, kdykoliv odvolatelný výkonnostní příspěvek v částce RM 75 brutto měsíčně.*”²⁷² Brzy poté, už od 1. července 1943, mu pak byl základní plat navýšen na 5.050 K (dohromady s příspěvkem na děti a výkonnostním příspěvkem tedy měl Kříž plat 6.250 K²⁷¹) a podle dodatku ke smlouvě z 20. září 1943 získal ještě příspěvek na bydlení v hodnotě 100 K měsíčně. Celkově tedy Kříž dostával od 1. října 1943 měsíční plat 6.350 K s plánovaným příštím platovým postupem k 1. říjnu 1945²

Ani tím vylepšování jeho materiálních podmínek nekončí. Od 1. července 1944 je totiž Kříž podle mzdových tabulek jmenován šéfredaktorem rozhlasu; ačkoli se toto označení u jeho jména neobjevuje pravidelně, potvrzují jej výpovědi Kříže²⁷³ i rozhlasového reportéra Josefa Cincibuse, který uvedl: „*Vím, že byl s německé strany dobře informován a že se vždy snažil, aby patřil do skupiny tak řečených „šéfredaktorů”. Byl také šéfredaktorem v rozhlase interně jmenován.*”

²⁷⁰ „*Kříž také tenkrát stěžoval si na své přispívatele, že nejsou nelepší a že jim musí věci zlepšovat. Z toho plyne, že je zlepšoval obsahově,*” uvedl Linhart 14. června 1946 (NA, lbnd Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁷¹ Z původních 6.186 K a 30 haléřů na 5.050 K měsíčně - poznámka autora.

²⁷² Dodatek ke Křížově smlouvě ze 7. dubna 1943 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

²⁷³ Křížový mzdové tabulky z rozhlasu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 57).

²⁷⁴ Dodatek ke Křížově smlouvě ze 20. září 1943 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

²⁷⁵ Datum se ovšem neshoduje, neboť Kříž ve výslechu z 20. září 1945 uvedl: „*V říjnu 1944 jsem byl formálně jmenován šéfredaktorem rozhlasu, kteroužto funkci jsem zastával až do vypuknutí revoluce*” (ABS ministerstva vnitra, složka 2M 11109, str. 172).

²⁷⁶ Výpověď Josefa Cincibuse z 13. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

S nejvyšší pozicí v rozhlasu souvisel také plat, jenž v součtu s penězi na bydlení a děti činil 7.050 Kč²⁷⁷.

S místem šéfredaktora souvisely také Křížovy účasti na tiskových konferencích v Presseklubu, jichž se účastnili nejvyšší představitelé protektorátních médií. „*Tiskových porad v „Presseklubu“ jsem se účastnil : příkazu německých představených a o obsahu tiskových porad, musel jsem podávat ústní nebo písemně hlášení Pabelovi. Členem Presseklubu jsem však nebyl, ačkoliv ke vstupu jsem byl několikrát vyzván a vstup do něho byl mi mými nadřízenými připomínán,*“²⁷⁸ uvedl Kříž; právě na těchto konferencích se s ním seznámili někteří významní novinářští aktivisté jako Karel Werner²⁷⁹ nebo Jaroslav Pelíšek²⁸⁰.

To, že Kříž postupně náležel do okruhu významných žurnalistů-kolaborantů, potvrzují i dokumenty z archivu ministerstva vnitra o výsledku vojenských zajatců, kteří jako členové československé brigády bojovali v bitvě u Sokolova proti Němcům. Zástupci protektorátního tisku s nimi v Praze měli možnost hovořit 30. září a 2. října 1943 a kromě Kříže byli mezi novináři přítomni např. šéfredaktoři Karel Werner, František Prokop, Vladimír Ryba a Jaroslav Pelíšek²⁸¹. „*Na podzim roku 1943 jsem byl svým bezprostředním představeným Sendeleiterem Pabelem vyzván, abych se účastnil v místnostech Presse-Klubu schůzky vedoucích českých a německých novinářů se zajatci čs. brigády v Rusku, bojující v bitvě u Sokolova ... Úkolem celé akce, pokud se pamatuji, bylo jednak vykreslit co možná černě životní poměry v Sovětském svazu, jednak zlehčit činnost čs. brigády,*“²⁸² vypověděl Kříž. Z pozice vyššího pracovníka rozhlasu se tak Kříž postupně dostal až mezi elitu novinářských aktivistů.

²⁷⁷ „*/.* Pan Alois Kříž je zaměstnán jako vedoucí redaktor a odpovědný referent politické redakce. 2. Pan Kříž obdrží za tuto činnost brutto služné R/1 650, výchovné RM 45. příbytečné R/1 10. Slovy RM sedmsetpět, splatné měsíčně předem. V tomto služném je zahrnuta paušální náhrada za práci přes čas,” píše se ve smlouvě z 16. června 1944 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

²⁷⁸ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁷⁹ „*S Aloisem Křížem, redaktorem Českého rozhlasu, seznámil jsem se za protektorátu, když už byl v rozhlasu, pravděpodobně na některé z tiskových konferencí u Wolframu. Sprátelil jsem se a stýkali jsme se pak častěji, zejména proto, abychom si vzájemně vyměňovali informace,*“ uvedl Werner ve výslechu z 31. května 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁸⁰ „*Při jedné z tiskových konferencí jsem byl jedním ze svých známých redaktorů upozorněn a představen Aloisem Křížem, rozhlasovému redaktorovi,*“ uvedl Pelíšek ve výslechu z 31. května 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁸¹ Údaje z ABS ministerstva vnitra (složka 11325, str. 165 a 166).

²⁸² Výslech Aloise Kříže z 10. září 1945 (ABS ministerstva vnitra, složka 11325, str. 172).

4.4.4 Křížovo působení v časopisu Svět

Díky přibývajícím kontaktům Kříž rozšiřoval i své žurnalistické působení. Nejvíce článků napsal do časopisu Svět, jenž byl sice tisknut ve Zlíně, ale jinak byl dostupný na celém území protektorátu i mimo něj²⁸³. Základem této pravidelné spolupráce bylo Křížovo seznámení s výše jmenovaným Jaroslavem Pelíškem, který působil jako šéfredaktor Světa. „Když v r. 1942 začal vycházeti politický týdeník „Svět“, kde na první straně dole byl vždy uveřejňován pravidelně politický přehled týdne, na doporučení tiskových míst požádal jsem Aloise Kříže, aby nám tento přehled dodával. Kříž tak činil až do konce vydávání listu.“²⁸⁴ popsal Pelíšek okolnosti Křížovy pravidelné spolupráce se Světem.

Kříž publikoval v časopisu pod svým plným jménem, pod zkratkami „AK“ či „ařk“ a v případě rubriky nazvané „Pražský dopis“ pod pseudonymem František Kreuz. Jeho vznik vysvětloval Kříž tím, že se Světem krátce spolupracoval ještě před tím, než pro tuto svou vedlejší pracovní činnost obdržel oficiální povolení od nadřízených z rozhlasu²⁸⁵. S časopisem pak spolupracoval na dálku²⁸⁶ a textů v něm uveřejnil „několik desítek“²⁸⁷.

Rubrika „Pražský dopis“ měla čtenářům zprostředkovávat postřehy z hlavního města. Kříž ale do ní často vkládal politické a propagandistické úvahy a dokonce ji zneužil ke chvále protektora Reinharda Heydricha, což mu později bylo vytčeno i přímo v obžalovacím spise; Kříž tato obvinění sice popřel²⁸⁸, texty jej však usvědčují. V článku nazvaném „Prapory na půl žerdi“ psal Kříž 10. června

²⁸³ „Náklad časopisu „Svět“ byl 76.500 výtisků, byl rozeslán po celém protektorátu a několik set čísel bylo odesíláno také v Říši do pracovních středisek českých dělníků,“ uvedl šéfredaktor časopisu Jaroslav Pelíšek ve výslechu z 31. května 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, kanón 106, PČ 51).

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Kříž o Pelíškově nabídce vypověděl při výslechu z 22. června 1946: „Odkázal jsem ho na intendanta, aby ho požádal o souhlas, ježto mi byla tehdy jakákoliv činnost mimo rozhlas zakázána. Po vyřízení žádosti jsem do „Světa“ pravidelně přispíval. Pod pseudonymem „František KREUZ“ jsem již krátce předtím uveřejňoval „Pražský dopis“, který však neměl rázu politického a politické pírkv jsem do něho zařazoval jen na předběžné upozornění zlínské či pražské redakce“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁸⁶ „Osobně jsem se s Křížem stýkal jen zřídka na tiskových konferencích a při podobných příležitostech. Zprostředkování Křížových rukopisů se dalo prostřednictvím Jiliální pražské redakce „Světa,“ uvedl Jaroslav Pelíšek ve výslechu z 31. května 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁸⁷ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 45).

²⁸⁸ „Za heydrichiády jsem nenapsal ani jediné relace, svědčí o tom podrobný přehled vyslání v době od 4. června do poloviny září 1942. který byl vyhotoven v referáte politických přednášek. Je dosti pozoruhodné, že právě za této doby zvýšeného německého nátlaku na aktivisty, jsem této příležitosti nepoužil,“ uvedl Kříž ve výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

1942 do Světa o zemřelém Heydrichovi následující: „Muž, který zalekl všechny, kdož neměli čisté ruce. Tvrdý a bezohledný ručitel nového řádu v našem prostoru. Ale národní socialista pravého ražení. Se srdcem plným pochopení pro potřeby strádajících. Ano, čeští pracující lidé vněm ztratili velkého ochránce a zastánce. Velkorysý budovatel, který nejprve ohromil, pak vyvolal obdiv, pak našel porozumění a nakonec jej každý poctivý český národovec musel mít rád.“²¹⁹ Navíc se k Heydrichovi vrátil i v dalších článcích, když se věnoval přejmenování pražského Vltavského nábřeží na Nábřeží Reinharda Heydricha²⁹⁰. Jindy se v rubrice „Pražský dopis“ Kříž zabýval třeba Kuratoriem pro výchovu mládeže²⁹¹ nebo tím, že se místo nacistického gesta se vztyčenou pravicí lidé stále zdraví na ulici „postaru“ smeknutím klobouku²⁹².

Kromě „Pražského dopisu“ napsal Kříž do časopisu Svět také úvodníky a řadu dalších politických textů. Za příklady mohou sloužit články o polské válečné emigraci²⁹³, o víře v dobrý konec války²⁹⁴ (míněno německé vítězství) či o tom, jak by měla být v nacionálně-socialistickém světovém řádu nahlížena práce²⁴. Z časopisu Svět tak měl Kříž další příjmy ke svému rozhlasovému platu. „Jako honorář, pokud si vzpomínám, platili jsme mu asi 100 nebo 200 K za číslo. Několikrát do roka uveřejňovali jsme ve „Světě“ větší Křížový články, za něž jsme mu platili honorář asi 500 K,“²⁹⁶ vypověděl Pelíšek.

²¹⁹ Opis článku jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62a/1).

²⁹⁰ Články „Jméno provždy s Prahou spjaté!“ z 30. září 1942 a „Nábřeží Reinharda Heydricha“ z 21. října 1942.

²⁹¹ Článek „Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě uspořádalo ve velkém sálu Lucerny slavnostní sraz pražské mládeže“ z 25. srpna 1943.

²⁹² Článek „Proč pořádky ty klobouky dolů?“ z 8. dubna 1942.

²⁹³ „Faktem je, že Angličané a Američané hodili Poláky na pospas bolševikům.“ píše Kříž (In: Zakončení polského emigrantského problému? Teď teprve totální nasazení!, 2. srpna 1944, Svět, ročník III., číslo 31).

²⁹⁴ „Každá vláda klade na současníky mimořádné požadavky a žádá odjedených krvavé oběti a od druhých aspoň omezení a odříkání,“ píše Kříž (In: Válka a víra, 30. srpna 1944, Svět, ročník III., číslo 35).

²⁹⁵ „Práce byla vrácena její mravní hodnota, pracujícím čest a hrdost, nezaměstnaní - těch bylo ještě na jaře 1933 na 7 milionů, začlenění do výrobního procesu,“ píše Kříž 28. dubna 1943 v článku „Práce je právem a ctí!“ (opis článku jako důkazní materiál, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62a/1).

²⁹⁶ Výslech Jaroslava Pelíška z 31. května 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106. PČ 51).

4.4.5 Křížovo působení v dalších periodikách

Kromě pravidelného publikování v časopisu Svět psal Kříž také pro další noviny vycházející za protektorátu: podle jeho vlastního doznání a svědectví šéfredaktorů těchto listů napsal články pro šest různých periodik. „*Do jiných listů jsem napsal jen příležitostně, a to vždy jen na výzvu toho kterého šéfredaktora, nikdy jsem neposílal články ze své iniciativy,*“²⁹⁷ uvedl Kříž na svou obhajobu.

Křížovi lze dokázat publikování v celkem šesti různých titulech počínaje prorežimní verzí bývalého časopisu Ferdinanda Peroutky **Přítomnost**, do které Kříž napsal dva články. Zveřejnil v něm 8. března 1944 text „Zednáři a náš pád“ a poté 1. dubna 1945 článek s titulkem „Židovské úsilí o světovládu“. V textu o svobodných zednářích (vyšel v rubrice „Tajné síly“) popisuje Kříž dějiny tohoto hnutí a jeho vztah k Židům. „*Židé záhy poznali, že k uskutečnění plánu světovlády jsou slabí počtem a že jsou ostatními národy nenáviděni. Zapráhli proto do bojového vozu se žlutou hvězdou příslušníky těchto národů a učinili nástrojem i zednářské lože,*“²⁹⁸ píše se v textu. Ve druhém článku pak Kříž mimo jiné uvedl: „*Římané zničili Karthago a vyvrátili Jeruzalém, střeoevropské i jiné národy nesčetněkrát sáhly k tvrdé svépomoci, pogromům, a německý' nacionální socialismus vydáním trojice tak zvaných „norimberských zákonů“ vyřešil via formae i Jací i nekompromisně židovskou otázku.*“²⁹⁹ Kříž se po válce při výslechu ohledně publikování výše popsaných dvou textů v Přítomnosti hájil tím, že psal články na výzvu šéfredaktora listu a navíc mu byly kvůli obsahu údajně sděleny výtky od samotného ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce³⁰¹.

Dalšími tituly jsou **Polední list** a **Večerní České slovo**; oba spadaly pod Křížová známého z tiskových konferencí v Presseklubu Karla Wenera. „*Kolik*

²⁹⁷ Výslech Aloise Klíže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

²⁹⁸ Opis článku jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62a/1).

²⁹⁹ Opis článku jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62a/1).

³¹⁰ „*Do Přítomnosti jsem napsal dva články, a to na vyzvání šéfredaktora Dra Emila Weithauera (Vajtauera). na námět, ktejý mi sám určil. Rovněž určil titulek článku. Ke stati „Zednáři a náš pád“, podotýkám, že v jejím závěru jsem se odvážil vysloviti názor, ktejý byl v rozporu s thésí o níž se záměrně opřela knížka Jaccobiho „Golem, metla Čechu“ a jež měla pro publicistiku všeobecnou závaznost - že totiž samotná příslušnost k zednářské loži stačí k zavržení. Já naproti tomu zdůrazňoval, že i zednáři byli dobrými vlastenci, jako na př. Dyk, Machar a jiní. Moravec mi tehdy vzkázal, že si „hrají“ s ohněm,*“ uvedl Kříž ve výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); v článku pak Kříž skuteční v posledním odstavci píše: „*Kal zednářství nelze vylévat na hlavu každého jen proto, že jednou vkročil do ložové komnaty. Někdo lak učinil z neznalostí, mnohý sed! na lep krásným frázím ... Hlavni je, že se pak neexponoval. že netěžil ze zednářské protekce, jakmile poznal pravou tvář „Královského umění“ a že nebyl židomilem*“ (Opis článku jako důkazní materiál, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62a/1).

článků napsal Kříž nejprve do Poledního listu, kde jsem do konce dubna 1943 byl šéfredaktorem, pak do Večerního Českého slova, přesně nevím, ale vím, že to bylo velmi zřídka. Pokud se pamatuji, platival jsem v Českém Slově úvodníky honorářem od 200 do 500 K, kolik jsem dával Křížovi se nepamatuji. Honoráře v Poledním listě byly menší, " ³⁰¹ uvedl Werner. V Poledním listu uveřejňuje Kříž například 23. května 1944 článek nazvaný „Nápor nihilismu“, ve kterém píše o tehdejší situaci: „Jestliže bylo ještě zapotřebí důkazu, že Evropa bez Německa není schopná důstojného a úspěšného života, pak jej podala nynější válka.“ ³⁰² O nezbytné roli Německa se píše i v jeho dalším článku v Poledním listu³⁰³. V Českém slově publikoval Kříž i před blížícím se koncem války, když zde v březnu 1945 uveřejňuje článek, v němž píše: „Obavy před tím, jak to dopadne - anebo ještě výstižněji: že by to mohlo dopadnout zle pro Říši - prokazují přesvědčivě, do jaké hloubky v našem lidu pronikla důvěra v nacionálně-socialistický řád a jak silný je v něm pocit říšské ochrany.“ ³⁰⁴ Předtím ve stejném listě útočil na Brity slovy: „Dokud byla Anglie jediným akrobatem na evropském laně, byla silná, kořistila a slunila se ve vládě a moci. Teď se její ruce, držící rovnovážnou tyčku, chvějí“³⁰⁵.

Přes známého se dostal Kříž také k publikování pro **Moravské noviny**, v jejichž čele jako šéfredaktor působil Antonín J. Kožíšek (ten později přebral po Wernerovi i výše zmíněný Polední list). Kožíšek se s Křížem poprvé potkal už na novinářské cestě po dobyté Francii v létě 1940 a také on potvrdil, že od Kříže články sám vyžadoval. „Bvlo to jednak přáním tiskového odboru, jednak jsem dal přednost Křížovi proto, poněvadž jeho články byly psány klidnou a vážnou formou, “ ³⁰⁶ vypověděl Kožíšek.

Posledními zástupci mezi protektorátními médii, v nichž Kříž publikoval, jsou deníky **Nedělní list** a **Národní politika**. V Nedělním listu byl uveřejněn Křížův článek, kterým ještě v březnu 1945 obhajoval Německo slovy: „Nejsou snad aktivními nositeli bacilů odporu nebo šeptandy a na soustavné sledování agitace z druhého břehu nemají ani čas ani chuť, ale pro jistotu passivnost trpí, když

³⁰¹ Výslech Karla Wenera z 31. května 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁰² Citace z článku jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

³⁰³ „ V jednom jsou jistě všichni zajedno - že státní prezident Dr. Hctcha nastoupil dne 14. března 1939 o 16. hodině odpolední s nečetným průvodem cestu do Berlina svědomím odpovědnosti za budoucí život českého národa,“ píše Kříž (In: Věříme, 15. března 1944, Polední list, ročník XV111., číslo 74).

³⁰⁴ hv Kdo se to tak těší, 25. března 1945, České slovo, ročník XXXVII., číslo 12.

^m In: Akrobacie s násilím, 22. prosince 1943, České slovo, ročník XXXV., číslo 300.

³⁰⁶ Výslech A J Kožíška z 18. června 1946 (NA, fond Národní soud. sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

počtem nepatrná hrstka kazimírů z nenávisti či v cizím žoldu jim nasazuje znovu a znovu brýle mámení. Co je těmito brýlemi mámení vidět? Především vina Němců."

^{31,7} V Národní politice pak kromě článku nazvaného „Bez dobrých mravů" z 8. srpna 1944 publikoval o necelé dva měsíce později ještě text věnující se české mládeži a její budoucnosti. „*Dobře vypadají naše děti! Je na místě trochu se pozastavit při tomto zjištění, protože z něho vyplyne úvaha, která přiměje člověka, aby pochopil leccos, co mu v dnešním dramatickém vojenském i politickém vývoji ujde,* " ³⁰⁸ píše v článku Kříž.

Tím končí výčet novinářské práce Aloise Kříže mimo rozhlas. Až na výjimku, kterou tvořil časopis Svět, šlo o nesoustavnou činnost, což bylo uznáno i v trestním oznámení ³⁰⁹.

4.4.6 Kříž jako aktivní činitel České ligy proti bolševismu

Do výčtu Křížových veřejných aktivit je nutné zahrnout také jeho činnost v České lize proti bolševismu (CLPB) — toto hnutí vzniklo v protektorátu jako reakce na uzavření česko-sovětské smlouvy z prosince 1943 a mělo v rámci nacistické propagandy varovat před možnými nebezpečími sovětského režimu. „*V čele ligy byli postaveni známí kulturní a vědečtí pracovníci, drobnou rozvratnou práci, jako pořádání schůzí - obstarávali známí aktivističtí agitátoři a redaktoři, mezi nimiž byl i Kříž,* " ³¹⁰ píše se v trestním oznámení proti němu.

Podle svědectví generálního tajemníka ČLPB (a také redaktora Národní práce) Karla Koipa byl Kříž celkem dvakrát jmenován do výboru hnutí, což Kříž sám potvrdil.³¹¹ Ještě větší význam než toto konstatování má ale jeho aktivita. „*Za tím co ostatní členové výboru se většinou nějaké práce nezúčastnili, Alois Kříž*

³⁰⁷ In: Bez brýlí mámení, 15. března 1945, Nedělní list, ročník XIX., číslo 60.

³⁰⁸ In: Jde o naše děti!, 26. září 1944, Národní politika.

³⁰⁹ „*Vedle časopisu „Svět" napsal Kříž příležitostně několik článků do jiných časopisů,*" píše se v něm (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

³¹⁰ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

³¹¹ „*Obviněný Kříž stal se členem výboru Ligy proti bolševismu dne II. VI. 1944 ... Po druhé byl jmenován do nového výboru Ligy 21. I. 1945 společně s ostatními aktivistickými šéfredaktory a to na můj návrh. O tom, že ho hodlám navrhnouti za člena výboru Ligy' věděl Kříž ode mě ještě před tím než byl jmenován a pokládal s v o j e jmenování za samozřejmé,*" uvedl Korp ve výslechu z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 55); Kříž to potvrdil ve výslechu z 22. června 1946: „*Členem výboru Ligy stal jsem se ku konci prvního správního období této organizace, byv jmenován Moravcem zároveň s činiteli NOUZu Kolářem a Březinou. Po druhé jsem byl jmenován zároveň s několika desítkami jiných novinářů*" (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

docházel z vlastní iniciativy na schůze pořádané Ligou bez nějakého určení nebo bez nátlaku. Na těchto schůzích měl Alois Kříž počínaje dubnem 1944 celou řadu politických přednášek ... mluvit ze srdce a plného přesvědčení jako odpůrce marxistické ideologie. Nedržel se předepsaného sylabu - svoje řeči vypracovával na podkladě vlastního materiálu, " ³¹² vypověděl Korp.

Kříž sice tvrdil, že své přednášky konal na nátlak představitelů hnutí³¹³, to ale znovu popírají jak Korpova slova³¹⁴, tak výčet Křížovy činnosti. Kříž ve dnech 13. a 14. května 1944 absolvoval v Járově u Prahy řečnický kurz pro členy protibolševické ligy³ a v přehledu hlášení řečníků ČLPB za rok 1944, který se nachází v archivech ministerstva vnitra, je celkem 15 záznamů o Křížových přednáškách, na nichž - i při sečtení dolních hranic uváděné návštěvnosti - oslovil Kříž dohromady 8 375 posluchačů³. Deník Národní práce v textu popisujícím protibolševické přednášky popisoval dění na nich následovně: „V Semitech mluvil redaktor A. Kříž a také zde občanstvo v ukázněném šiku vyslechlo s živým souhlasem vývody řečníka, kteří na názorných dokladech ukazoval bolševismus v jeho podstatě.“ ^{1,7} To, jak přednášky vypadaly pohledem zúčastněných, ale lépe dokládá v dopisu Národnímu soudu posluchač jedné z nich, křivoklátský horník Jindřich Svoboda (citace je z originálu dopisu s řadou hrubek). „Ať vzpomene na rok 1944, kdy řečnil na Křivoklátě v sokolovně hanobyl naši zahraniční vládu všechny poctivé Čechy, Rusko a kráče vše co netáhlo s Hitlerem. My s okolí jsme dostali poštou pozvánky s našimi jmény a pod trestem jsme je museli při schůzi odevzdat a kdo by se nedostavil slibován mu nejpřísnější trest. Tak pracovala parta

³¹² Výslech Karla Korpa z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 55).

³¹³ „K přednáškám, jež jsem v rámci ČLPB měl, byl jsem vyzván výslovně gen. taj. Karlem Ortem (překlep v textu - poznámka autora), který mi oznámil, že tak činí z příkazu Moravcova, " uvedl Kříž ve výslechu z 22. června (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³¹⁴ „Tvrzení obviněného, že svoje přednášky konal na vyslovenou výzvu neodpovídá pravdě, tato výzva, které se chce obviněný dovolávali, vypadala v praxi tak, že jsem se Kříže zeptal, chce-li přednášet a Kříž prohlásil, že je to samozřejmé. Je ovšem pravda, že na základě tohoto spontánního souhlasu a zapojení do činnosti Ligy proti bolševismu, byl pak Kříž vyslán a pravidelně přednášel. " uvedl Korp ve výslechu z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, kanón 106, PČ 55).

³¹⁵ Dokumentace České ligy proti bolševismu (ABS ministerstva vnitra, složka 315-230-18, str. 174).

³¹⁶ Seznam přednášek podle Křížových výkazů: 16.4.1944: Semily, účast 700 osob; 30.4.1944: Gross Meseritsch (Velké Meziříčí), účast 600 osob; 5.5.1944: Pilsen (Plzeň), účast 1400 osob; 4.6.1944: Kralupy, účast nehlášená; 20.6.1944: Piirglitz-Burg (Křivoklát), účast 300 osob; 1.7.1944: Dobruška, účast 600-700 osob; 2.7.1944: Čes. Meziříčí, účast 750-800 osob; 15.7.1944: Vamberk, účast 800-900 osob; 16.7.1944: Solnice, účast 500 osob; 23.7.1944: Čelákovice, účast 450-500 osob; 17.9.1944: Přerov, projev se nekonal; 23.9.1944: Česká Třebová, účast 500 osob; 24.9.1944: Libáň, účast 900-1000 osob; 3.12.1944: Pelhřimov, účast 425 osob; 10.12.1944: Zruč nad Sázavou, účast 450 osob (ABS ministerstva vnitra, složka 315-230-18, str. 9-95).

³¹⁷ In: Protibolševické manifestace v českých městech, 18. dubna 1944, Národní práce, číslo 107.

Českých Hitleráků. Hanobně mluvil o našich nejlepších lidech že lo ani žádný nechtěl poslouchat třeba bylo začátek června byl slyšet kašel a šoupání nohou, " ³¹⁸ napsal Svoboda o Křížovi.

O tom, že byl Kříž v hnutí činný a vedením uznávaný, svědčí také dopis Karla Korpa adresovaný ministerstvu lidové osvěty, v němž žádá o povolení pro členy ČLPB ke služební cestě na Slovensko. Kříž je spolu s dalšími jmény uveden v seznamu s douškou: *„Jmenovaní pánové jsou nejlepšími řečníky ČLPB ... Konkrétní poznatky ze Slovenska budou pro řečníky ČLPB tím nejlepším materiálem pro jejich protibolševické přednášky. "* ³¹⁹

Kříž se navíc problematice boje proti bolševismu věnoval jak ve své rozhlasové tvorbě (viz zmíněné cykly „Čech nemůže být bolševikem" či později „Pod sluncem Stalinovy ústavy" nebo jednotlivé pořady³²⁰), tak ve svých článcích v tisku - například v časopisu Svět píše 6. října 1943 v článku nazvaném „Jen povinnost" o následujícím scénáři při eventuálním triumfu vojsk Sovětského svazu: *„ Odhalují clonu s prostředí a života, který by byl i nám, Čechům, vnucen v případě vítězství plutokraticko-bolševické aliance, ony svědecké výpovědi nenechávají nikoho na pochybách o tom, že život pod sovětskou hvězdou by byl strašný."* ³²¹ Zároveň Křížovy výrazné antipatie k SSSR potvrdili i jeho spolupracovníci z rozhlasu" .

4.5 Kříž spolupracovníkem německých tajných služeb?

Poslední obvinění z kolaborace, která stejně jako Křížová novinářská práce souvisejí s životem v protektorátu, lze proti Křížovi vznést až dodatečně. Jde totiž o indicie možné Křížovy spolupráce s německou zpravodajskou službou

³¹⁸ Originál dopisu Jindřicha Svobody poslaný Národním soudu, přijatý 18. března 1947 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 258).

³¹⁹ Žádost Karla Korpa z 29. září 1944 (ABS ministerstva vnitra, složka 315-230-18, str. 109).

³²⁰ Například 3. března 1942 obsahuje Křížová relace „Politický přehled tisku" pod názvem „Beneš nás zradil bolševikům!" následující slova: *„Francie se zhroutila, britské impérium je na nezadržitelném rozkladu a devitihlavá rudá saň ztrácí jednu hlavu za druhou "* (originální text relace, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 61).

³²¹ Opis článku jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 62a/1).

³²² „ Mluvil proti presidentům Masarykovi a Benešovi ve svých vložkách a přímo nenáviděl východ. " uvedl ve svědectví 15. června 1946 hlasatel Zdeněk Mančal (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); zástupce šéfredaktora politického zpravodajství Václav J. Linhart zase 14. června 1946 ve svědectví o pevnosti Křížová přesvědčení řekl: *„To se projevovalo až do poslední chvíle ve výběru jeho spolupracovníků, t. j. na př. ve spolupráci s politickými představiteli I'lasovova hnutí"* (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51) - tedy ruských bojovníků proti soudobému sovětskému režimu.

Sicherheitsdienst a s německou tajnou státní policií gestapem; v obou případech se však zásadní materiály objevují v archivních spisech až po jeho smrti. Přestože jsou tyto záznamy kvůli nemožnosti konfrontace s Křížovými výpověďmi (ani s výpověďmi dalších svědků) neprokazatelné, měly by podle mého názoru být zmíněny, neboť Kříže obviňují z velmi závažné věci - totiž že spolupracoval s tajnými službami nacistického režimu.

4.5.1 Kříž spolupracovníkem gestapa?

Obvinění ze spolupráce s gestapem má základ v seznamu konfidentů, jenž se nachází v archivech ministerstva vnitra; na tomto seznamu je uvedeno následující: „Kříž Alois, 1912, reci. Vlajky, P. XIV, Viktorinova 1184 /V-SG!!!“³²³. Sice tedy nese datum narození (Kříž se narodil v roce 1911), jinak ale souhlasí všechny další dílčí charakteristiky: platná je adresa bydliště v pražské ulici Viktorinova 1184 i důvod kolaborace, který je v seznamech uváděn v závorce - písmeno „V“ v něm značí příslušnost k Vlajce, zkratka „SG“ příslušnost ke Svatoplukovým gardám. Totéž potvrzuje i dokument z 28. března 1947 se stupněm utajení „TAJNÉ“, v němž se žádá o prověření možnosti Křížovými spolupráce s gestapem následujícími slovy: „ Ministerstvo národní obrany postoupilo ministerstvu vnitra seznamy, které opatřili a sestavili v době okupace ilegální pracovníci skupiny BALABAN-MASIN-MORÁVEK. Jedná se o různé seznamy přímých a placených spolupracovníků Gestapa, o seznam zaměstnanců policejního ředitelství v Praze, kteří v době okupace byli přiděleni Gestapu, dále o různé seznamy o příslušnosti k německé národnosti, atd. V seznamu konfidentů Gestapa v Praze s vysvětlivkou je uveden: KŘÍŽ Alois, nar. 1912, redaktor Vlajky, Praha XIV., Viktorinova ul. čp.1184. /V-Sg./ - příslušník Vlajky a Svatoplukových gard. Žádá se za bezodkladné přešetření státní a politické zachovalosti jmenovaného Ježto pracoval s orgány Gestapa. “³⁻⁴ Že tímto byl obviněn skutečně Alois Kříž, dosvědčuje úřední odpověď z 12. dubna 1947; to je ale zároveň paradoxně všechno, co z ní lze vyčíst. Sice je v ní uvedený správný Křížův ročník narození, jenže k tomu je připojena zpráva, že je Kříž po

³²³ ABS ministerstva vnitra, složka 12443, str. 67.

³²⁴ Originál žádosti ministerstva vnitra (ABS ministerstva vnitra, složka 305-674-2, str. 32).

provedení rozsudku již mrtvý.³²⁵ „Vzhledem k uvedené skutečnosti nebyla tamní zpráva dáte prošetřována,“³²⁶ píše se v dokumentu.

Křížová spolupráce s gestapem tedy zůstává nejasná. Že se o něj ale německá tajná státní policie minimálně zajímala, potvrzuje dopis napsaný v průběhu procesu s Křížem českým konfidentem Vratislavem Zahradnickým. Ten v něm popisuje, že na základě příkazu svých nadřízených Kříže na jaře 1943 sledoval. „Byl totiž podezírán Gestapem že hraje dvojí úlohu. Podezřelé byly zejména jeho příliš časté cesty do oblasti brdské, vesnice Všešrdic nebo podobně, kde, jak se domnívalo gestapo se toho času ukrývali angličtí, letadly shozeni agenti. Podle záznamů nebyl považován právě za nejspolehlivějšího člověka, zejména proto, že po likvidaci hnutí „Vlajka“ odmítl se spojit s Moravcem a dokonce proti němu vystupoval,“³²⁷ uvádí Zahradnický v dopise. Zahradnický dále vypovídá, že za snahou zdiskreditovat Kříže by mohly stát kruhy z okolí ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce či vlajkař Vojtěch Musil³²⁸. Jenže Zahradnický se s Křížem podle svých slov znal z rozhlasu, a tak jej při vhodné příležitosti o samotě varoval. „Svěřil jsem mu, že je někdo, kdo má zájem na jeho zatčení a aby byl velmi pozorný, neboť Gestapo má zatím velký zájem o jeho osobnost. Aby se s nikým nestýkal, neboť já jsem jen částí kontroly nad nim, jinak by se mohl dostat konfidentům provokatérům do rukou. Slíbil, že se tak zařídí a požádal mě, abych ho občas spravil o průběhu věci. Soustavnými negativními hlášeními jsem vše uvedl poněkud doklidu. Setkali jsme se ještě snad dvakrát, koncem roku 1943 a pak ještě začátkem roku 1945,“³²⁹ uvádí Zahradnický s tím, že píše „vzájmu spravedlnosti“³³⁰. Kříž poté při soudním procesu využil Zahradnického jako jednoho ze svědků, jenž měl pomoci zmírnit jeho trest.

³²³ „Věc: Kříž Alois - konfident - prošetření činnosti, KČ. j.: VII- 1690/Tij-47 - ze dne 2ti. 3. 1947. K shora citovanému výnosu podávám zprávu, že Alois Kříž, nor. 26.2.1911 v Hamburku, redaktor, posledně bytem v Praze XIV., Viktorinova tř., č. 1184. byl již odsouzen mimořádným lidovým soudem k trestu smrti provazem,“ píše se v úřední odpovědi (ABS ministerstva vnitra, složka 12408, str. 136).

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ Originál dopisu z 18. března 1947 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PC 265).

³²⁸ „Fakta jsou ta, že toto udání vyšlo s Moravcovy strany a snad se připojí i Vojta Musil, hlasatel z Vidně, kteří se tlačil na jeho místo v rozhlase, neboť bylo uvedeno, pokud se pamatují několik neopatrných výroků Křížových ku spolupracovníkům v rozhlase.“ uvádí Zahradnický (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 265).

Originál dopisu z 18. března 1947 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PC 265).

³³⁰ Tamtéž.

4.5.2 Kříž spolupracovníkem SD?

O možné Křížově spolupráci se zpravodajskou službou Sicherheitsdienst (dále SD) se poprvé zmiňuje interní materiál Vlajky z roku 1942, v němž se doslova píše: „Zpráva o rozmluvě kam. Šimáčka s našim zpravodajem z Vlajky, konaná dne 7.III. 1942. // redaktor Kříž obstarává styk Vlajky s vedoucím SD Dr. Böhmern. Jeho posice ve Vlajce je velmi silná, tak že i Rys sám se ho obává. " ³³¹ Zmíněný Evžen Šimáček byl původně člen Vlajky, který ale později přešel do „konkurenčního“ Kuratoria pro výchovu mládeže, nad nímž dohlížel ministr Emanuel Moravec a v jehož čele stál bývalý vlajkař František Teuner. Šimáček podle svých slov Teunerovi předával zprávy o novinkách ve Vlajce; dělo se tak prostřednictvím vlajkaře Jiřího Mála. „Dr. Teuner pověřil mně, abych přejímal zprávy od Mála, zachycoval je písemně a pak jemu dával. Zprávy byly ode mne psány ve čtyřech vyhotovení. Při jedné z takových rozmluv byla mi také Málem sdělena zpráva týkající se Kříže," ³³² vypověděl Šimáček. Málek výše popsané popřel³³³, Šimáček na svém stanovisku trval³³⁴.

O možné spolupráci Kříže s SD vypověděl také Křížův přidělený rozhlasový referent Josef Opluštíl, který zmínil jeho kontakty s referentem SD Langem³³³. Jejich spolupráce ale byla podle Opluštíla brzy ukončena. „Později mi pak Kříž při jakési příležitosti řekl, že styky s Langem již přerušil, neboť ptý přišel k názoru, že u SD se zabývají více s prodejem koberců a obohacováním, než s politikou, " ³³⁵ uvedl Opluštíl.

³³¹ Kopie zprávy (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 52).

³³² Svědectví Evžena Šimáčka z 24. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³³³ „Nevzpomínám si, že bych podal Šimáčkovi nějakou zprávu týkající se redaktora Aloise Kříže o tom, že by byl ve spojení s SD. Zdá se mi to však nepravděpodobně, ježto si nevzpomínám na žádnou konkrétní věc, z nichž bych mohl usuzovat, že byl Kříž konfidentem SD. " uvedl Málek ve svědecké výpovědi z 25. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³³⁴ „Setrvávám na své původní výpovědi... je možné, že Málek se zmiňoval všeobecně o poměrech ve Vlajce, že Rys se boji svých redaktorů a jako příklad že uvedl Kříže, který obstarává styk s vedoucím SD," uvedl Šimáček ve svědecké výpovědi z 24. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³³⁵ „Při rozhovorech s Křížem upozornil jsem ho jednou, že se o něm mluví, že má styky s SD. Na to mi Kříž odpověděl, že při tiskových konferencích v Presseklubu seznámil se s jistým Dr. Langem, který je u SD referentem pro tisk. Lang zajímal se o politické poměry mezi Čechy a Kříž ho několikrát informoval," uvedl Opluštíl ve výslechu z 8. října 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 47).

³³⁶ Tamtéž.

Obě výše vznesená obvinění Kříž popřel slovy: „ *Ve spojení sSD jsem nebyl a také mě o spolupráci s nimi nikdo nežádal.*”³³⁷ Přiznal se ale k účasti na schůzce představitelů Vlajky s vedoucím protektorátní SD Horstem Böhmern, s kterým bylo hnutí podle výpovědi šéfa Vlajky Rysa-Rozsévače v pravidelném styku³³⁸. „ *Vedoucího Böhmeho jsem osobně neznal, vzpomínám si že jsem u něho byl jednou s Rysem, kterému jsem dělal tlumočnicka. Obsahem rozmluvy, která byla krátká, byl příkaz Böhmeho Rysovi, aby se tento podřídil Moravcovi. Vícekrát jsem u něho nebyl a také jsem nebyl u žádného jiného člena SD,*”³³⁹ uvedl Kříž.

Tato obvinění tedy stojí v rovině „tvrzení proti tvrzení”. Nejsilnější z nich však bylo - stejně jako v případě možné Křížovy spolupráce s gestapem - učiněno až po Křížově smrti. V archivech ministerstva vnitra se totiž nachází výsledky německého vedoucího služebny SD v Hradci Králové Wernfrieda Pfaffa z 27. července 1949, ve kterých se uvádí, že Kříž jako spolupracovník SD působil již od roku 1939. „*Měl své krycí číslo a pracoval pro referát B V. Víím, že pracoval pro dr. Lahodu a dr. Ehlera. Já sám jsem jej viděl v r. 1939 na služebně SD u Lahody. Byl hlavním informátorem o politic. skupinách v Protektoráte ... Já sám, když jsem byl v Tagesberichtu, dostal jsem v r. 1943 do rukou Křížovu zprávu, obsahující 10tistránkové pojednání o poměrech v českém rozhlase, kde byla uvedena činnost jednotlivých rozhlasových činovníků,*”³⁴⁰ vypověděl Pfaff (toho času ve vazbě v Hradci Králové). Vzhledem k tomu, že byl Kříž v době Pfaffovy výpovědi již více než dva roky mrtev, nemělo toto obvinění logicky žádný zpětný vliv a žádní další svědci nebyli vyslýcháni.

I přes fakt, že jde v obou případech Křížovy možné spolupráce s Němci jen o indicie a nikoliv o přímý důkazní materiál, dokresluje podle mého názoru množství těchto indicií roli, kterou Kříž v průběhu války měl v obci novinářů-aktivistů: z původně sportovního redaktora vzrostl jeho vliv natolik, že byl minimálně sledován gestapem a osobně se zúčastnil schůzky s nejvyšším představitelem Sicherheitsdienst!! v protektorátu.

³³⁷ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³³⁸ „*Dále připouštím i jiný obsah ve kterém bylo zvláště vedoucímu SD. BBhmovi referováno o vnitřních a vnějších vztazích Vlajky. O každém kroku, který Vlajka podnikala se zástupci N.S. pokud se jednalo o zprávy závažné a většího formátu, byly pravidelně podávány zprávy S.D. vedoucímu Bohme-ovi,*” vypověděl Rys-Rozsévač (ABS ministerstva vnitra, složka 300-35-2, str. 14).

³³⁹ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 51).

-^{uu} ABS ministerstva vnitra, složka 305-327-2, str. 57.

4.6 Křížový postoje na konci války, boje o rozhlas a zatčení

Pro komplexní popis Křížový kolaborace je podle mého soudu nezbytné věnovat se i jeho postojům na konci druhé světové války, na nichž se ukazuje, že až do poslední chvíle pracoval pro nacistický režim. Od toho se odvíjelo také jeho zatčení ze dne 5. května 1945, kdy byl Kříž zadržen při bojích o rozhlas a před uvězněním byl zlynčován davem.

4.6.1 Aktivistou až do poslední chvíle

Za svou kolaboraci byl Kříž režimem odměněn takzvanou svatováclavskou orlicí ve stříbře. „*Tato orlice byla tenkrát udělována již ve větším množství novinářům, umělcům, dělníkům, úředníkům i zemědělcům. Současně se mnou - pokud se pamatuji - obdržel tuto orlici za činnost v rozhlase Bohumil Jaroš, nebyl jsem tedy mezi nejprvnějšími,*“³⁴¹ vypověděl Kříž o tomto ocenění pro české aktivisty; jeho přidělený referent v rozhlase Josef Opluštíl ale o udělení orlice Křížovi uvedl následující: „*Byl vyznamenán stříbrnou orlicí, stěžoval si Kříž na neuznalost nadřízených úřadů, že jeho práce nebyla dostatečně oceněna a že mu nebyla udělena zlatá orlice, jako na př. Tuskanymu.*“³⁴²

Udělení svatováclavské orlice jen dokresluje svědectví zaměstnanců rozhlasu, podle nichž byl Kříž až do konce války pevně přesvědčený o správnosti nacistické ideologie. V na sobě nezávislých výpovědích se na tom shodují například bývalý ředitel rozhlasu Josef Z. Morávek³⁴³, zástupce šéfredaktora politického zpravodajství Václav J. Linhart³⁴⁴, redaktor František Zeman³⁴¹ i referent správního

³⁴¹ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, kanón 106, PČ 51).

³⁴² Výslech Josefa Opluštíla z října 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 47).

³⁴³ „*Ve své celkové linii vydržet Kříž opravdu až do poslední chvíle. O tom, že jednal stále z přesvědčení, svědčí jeho věta, kterou jsem od něho slyšel někdy v posledních týdnech před květnem 1945, a která zněla asi takto: „Já mám svědomí čisté a kdyby na mě někdo přišel, tak já se nedám, já se budu bránit”,*“ uvedl Morávek ve svědectví z 16. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁴⁴ „*Ke konci války soukromě si dělal legraci s německých hlášeních o frontách, které se odsunovaly a kotlích, které se probíjely na západ, ale v práci pro mikrofon byl pořád v úřední linii. Jeho soukromé výroky však nikdy neznamenal, že by byl ochoten v debatě z něčeho na svém přesvědčení slevit,*“ uvedl Linhart ve svědectví z 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

¹⁴⁵ „*Ke konci války Alois Kříž nápadně vyhledával rozhovory s nekompromitovanými českými úředníky rozhlasu. Když jsem mu při jedné takové příležitosti na chodbě rozhlasu řekl, že mu asi situace působí starostí, odpověděl, že se změny politických poměru nebojí, protože je Čech a vyznává otevřeně nacionální socialismus jako svůj světový názor a který je připraven před kýmkoliv obhájit,*“ uvedl Zeman ve svědectví z 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, kanón 106, PČ 51).

ředitelství rozhlasu Jaromír Šimandl, jenž dokonce vypověděl o následující Křížově reakci, když sním mluvil o možném konci války: „*On mi na to odpověděl, významně sáhl si do pravé kapsy u kalhot, že nemá ohavy, neboť jestli někdo na něho sáhne, „ustřelí mu koule“*,”³⁴⁷ vypověděl Šimandl; Kříž ovšem vše popřel s tím, že si na podobný výrok nepamatuje³⁴⁷.

O tom, že ani v květnu 1945 Kříž nepolevuje ve svém pracovním nasazení, zase svědčí výpověď generálního tajemníka protibolševické ligy Karla Korpa. „*Poslední přednášku pro Ligu měl dne 2. května 1945 v městské knihovně v Praze na thema: „Náboženství, morálka a rodinný život v SSSR“.* Před touto přednáškou mluvil jsem s Křížem soukromé a varoval jsem ho, že situace je již zralá, že konec je neodvratný a že by bylo radno, aby se stáhl do pozadí. Kříž nesouhlasil s mým názorem jednak proto, že nesouhlasil s třídním socialismem a projevoval vůči mně i v soukromé rozmluvě jako přesvědčený nacionální socialista. Kříž podle vlastního doznání ani 3. května 1945 nebyl přesvědčen, že by Německo mohlo válku prohrát a že konec by už byl tak blízký! Ke svému překvapení slyšel jsem 3. května 1945 v 19 hod. z radia další aktivistickou přednášku Kříže, “³⁴⁸ popsal Korp. Kříž obě tyto své aktivity potvrdil³⁴⁹.

Jelikož byl Kříž až do konce války aktivní, nabízela se otázka, zda nemohl za podpory režimu jako někteří jiní aktivisté na poslední chvíli emigrovat - tento motiv do protokolů Národního soudu zaneslo svědectví rozhlasového hlasatele Zdeňka Mančala. „*Dověděl jsem se, že Kříž měl falešný pas na německé jméno a že měl s Němci odjetí vlakem z Wils. nádraží v 18. hod. dne 5. května směrem Šumava,* “³⁵⁰ uvedl Mančal. Kříž však toto obvinění popřel ve třech různých výsleších³⁵¹. „*Za celou dobu okupace neměl jsem žádný cestovní pas. Neměl jsem*

³⁴⁸ Svědectví Jaromíra Šimandla z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁴⁷ „*Nepamatuji se, že bych byl 3. května se svědkem rozmluvy, tohoto obsahu jak to týž uvádí a v kladném případě, byl mu výrok míněn jistě žertem, neboť revolver jsem nikdy u sebe neměl,* “ uvedl Kříž ve výslechu z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

^{4K} Výslech Karla Korpa z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 55).

³⁴⁹ „*Relace kpolitické situaci dne 3. května 1945 večer byla vypracovaná :příkazu a podle materiálu dodaného Pabelem. Tuto relaci jsem sám přednášel. V rámci přednášek „Bolševismus bez masky“ ... měl jsem přednášku dne 2.5. 1945 s názvem „Náboženství, morálka a rodinný život v SSSR“.* Šlo o přednášku rozbornou, nikoliv útočnou. Tuto přednášku měl jsem na výzvu.“ uvedl Kříž ve výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁵⁰ Svědectví Zdeňka Mančala z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁵¹ Křížový výslechy z 5. února 1946 (ABS ministerstva vnitra, složka 11338, str. 116), z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56) a z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

také zvláštního pasu, na který jsem měl opustit Prahu dne 5. května 1945 s Němci."

^ uvedl Kříž v jednom z nich. Místo toho tak byl i v onen zmíněný den, 5. května 1945, Kříž v budově rozhlasu, o kterou se právě začalo bojovat.

4.6.2 Kříž v bojích o rozhlas, obvinění ze střelby do Čechů

Boje o český rozhlas dostaly hlavní záminku v tom, když napjatou dobovou situaci rozčíslo následující hlášení. *„Do těchto nálad zapůsobila jako roznětka slova rozhlasového hlasatele Zdeňka Maněala, kdy: pátého května 1945 v 6 hodin ráno zkomolil dvojjazyčné vysílání a do mikrofonu rekt: „Je seclis hodin. ", " "jak celou situaci popisuje Český rozhlas na svých internetových stránkách; první výstřely padly kolem poledne.*

Podle výpovědi Kříže samotného, rozhlasových zaměstnanců i podle očitých svědků Křížová následného zatýkání lze zrekonstruovat, jak pro Kříže tento den probíhal.

Ještě dopoledne napsal Kříž emotivní dopis adresovaným rodičům své první ženy, kteří v Děčíně vychovávali Křížová mladšího syna Petra - v něm jim německy píše o neutěšeně se vyvíjející situaci a své snaze opustit hlavní město; svému synovi zase Kříž vzkazuje, že se spolu v nejbližší době neuvidí". Tento dopis byl u Kříže později při jeho zatýkání nalezen jako nadeslaný, jen připravený v obálce. Kříž by podle jeho textu tedy měl skutečně v úmyslu opustit Prahu, což později popíral - ohledně dopisu se hájil následovně: *„Uvádím, že jsem dopis psal v dopoledních hodinách 5. května 1945 u vědomí, že je konec okupace. Obsah dopisu však neodpovídal mému smýšlení a přesvědčení. Byl jsem si vědom, že rodiče mé ženy, jako Němci na to nyní doplatí a chtěl jsem je proto utěšit i, aby*

³⁵² Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁵³ In: http://www.rozhlas.cz/wwii/rozhlas/_zprava/155530 (Web Českého rozhlasu, sekce 2. světová válka).

³⁵⁴ *„Milí rodiče! Situace v protektorátu už došla tak daleko, že vážně ohrožuje můj vlastní život. Opustit Prahu je jen v zájmu rodiny. Milý latinku, milá maminko! Celý svůj život jsem věnoval věci spolupráce Čechu s Němci; to byl jediný důvod, proč jsem zanedbával svou rodinu. Děkuji vám upřímně za to, co jste pro Petříka udělali. Má žena se vám ozve, až se věci uklidní, a doufám, že je všechno v pořádku. Zdravím a líbám Lois. P. S. Lojzíkje v bezpečí, nemusíte mít žádné ohmy. Milý Petře! Tvůj tála teď na nějaký čas odcestuje. Zůstaň liezky statečný a mysl na něj v dobrem. Tisíce pus od Tvého otce,"* píše Kříž (Kopie německého originálu dopisu, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 59).

v reakci na svá domnělá příkoří, nepřenesli svoji nenávist i na mého syna Petra, který' byl v jejich péči. " ³⁵⁵

Dopis byl tedy napsán ještě před začátkem bojů - když zazněly první výstřely, úřadoval Kříž jako obvykle ve své pracovně v druhém patře rozhlasové budovy. „ Vyšel jsem do vedlejšího pokoje, kde dlela Hlochová, vzav si služební pistoli, dověděl jsem se /nevím od koho/, že česká policie útočí na budovu rozhlasu, vrátil jsem se, oblékl a zbraň položil na stul nebo na vedlejší polici a s Hlochovou odešel jsem na chodbu, " ³¹⁶ uvedl ve výpovědi Kříž. S tím koresponduje i výpověď jeho sekretářky Elišky Hlochové³⁵⁷ a obě zároveň otevírají pro pozdější dění zásadní otázku: byl Kříž při dobývání rozhlasu ozbrojen, nebo ne? Kříž měl totiž už od 27. června 1944 zbrojní pas na revolver³¹⁸, který podle vlastních slov obdržel jako služební zbraň³³⁹ - a jak ukáže následující popis dění, bude později obviněn z toho, že střílel spolu s Němci po českých dobytých rozhlasu. Nejprve se ale Kříž po vyběhnutí ze své kanceláře potkává s ostatními zaměstnanci rozhlasu, mezi nimiž byl i zástupce šéfredaktora politického zpravodajství Václav J. Linhart. Ten popsal následující dialog mezi ním a Křížem: „Ptal se: „Linhart, co se děje, " když jsem mu nedal odpověď, otázku opakoval. Řekl jsem „Střelil se," odpověděl, „To vím také". „ Vnikla do rozhlasu policie", pak se ještě ptal, jaká? odpověděl jsem, že česká a připojil jsem se k ostatním zaměstnancům, kteří se uchýlili do vyšších pater. Kříž zůstal ještě chvíli ve svém poschodí na chodbě u schodů a pak odešel dolů, kde byli Němci." ³⁶⁰ Tím se tedy rozcházejí cesty Kříže a českých zaměstnanců. Rozhlasový referent Josef Šváb uvedl, že se tak stalo kvůli tomu, že Kříže mezi

³⁵⁵ Výslech Aloise Kříže z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 56).

³⁵⁶ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁵⁷ „ Dne 5. května i 945 viděla jsem. že Kříž měl ve stole revolver a když nastala střelba vyběhli jsme současně na chodbu, nepamatuji se, zda Kříž vyběhl na chodbu s revolverem v ruce. Přidala jsem se ke hloučku ostatních zaměstnanců českých a o Křížovi jsem puk nevěděla, a ani ho neviděla." uvedla Eliška Hlochová ve svědectví z 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁵⁸ Kopie vydání zbrojního pasu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PC 59).

³⁵⁹ „Sám jsem se o to nevcházel: na podnět německých nadřízených opatřil jsem si fotografie a příslušné doklady a byl jsem poslán na Reichsauftragsverwaltung v Praze i Bartolomějská ul. Bylo mi řečeno, že zbrojní pas se mi vdvádá pro případ služební cesty do neklidných krajů. Sám jsem si -hraň neobstáná, dostal jsem odThürmera služební. Revolver mival jsem ve stole a zpravidla jsem jej nenosit." uvedl Kříž ve výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

Svědectví Václava J. Linharta z 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

sebe nepustili"³⁶¹, Kříž sám naopak tvrdil, že se snažil situaci uklidnit tím, že chtěl jít vyjednávat za svým německým nadřízeným ThUrmerem. „Z I. poschodí přišli Dr. Remeš a Dr. Morávek, kteří hovořili o tom, že intencí nechce kapitulovat. Nabídl jsem se, že bych byl ochoten k němu dojít a ZNOVU jej požádat, aby dul příkaz ke skončení boje. Neměli námitek a já sešel do I. poschodí, kde byla další skupina zaměstnanců. V tom začala ještě prudší střelba, uchýlil jsem se do nejbližší místnosti, kde jsem se ukrýval mezi skříněmi až do okamžiku, kdy se přiblížila skupina českých osvoboditelů, " ³⁶² vypověděl Kříž.

Tím začal zásadní rozpor mezi jeho tvrzením a výpovědi majora ve výslužbě Antonína Rakouše, který se účastnil dobývání rozhlasu. Rakous se 21. dubna 1946 přihlásil jako svědek s tím, že viděl Kříže střílet po českých bojovnících. „Jmenovaného jsem viděl, jak se 5. května 1945 v době boje o budovu Čs. rozhlasu aktivně zúčastnil po boku SS-áku boje proti českým bojovníkům se zbrani v ruce. t. j. střílel z pistole," ³⁶³ napsal soudu Rakous. Kříž to však ve všech konfrontacích s Rakoušovými výpověďmi popřel, ačkoli Rakouš na svých tvrzeních trval (o soudním rozuzlení tohoto případu viz podrobněji kapitola o procesu proti Křížovi).

4.6.3 Křížovo zatčení a zlynčování dobyteli rozhlasu

Další částečná nejasnost je ohledně okamžiku, v němž byl Kříž 5. května zatčen. On sám uvádí, že se skrýval do příchodu českých bojovníků, mezi nimiž poznal jednoho svého známého, dobrovolně se mu vydal a byl následně vyveden před budovu³⁶⁴; referent správního ředitelství rozhlasu Jaromír Šimandl naopak vypověděl, že Kříže před budovou zadržel až právě on spolu s českým policistou". Poté už se ale na dění shodují - nastal Křížův lynč. „Tam stejně, jako na pokraji

³⁶¹ „Při revoluci 5. května se snažil přidružit se k českým zaměstnancům, když však byl odehán, zavřel se na záchodě," uvedl Šváb ve svědectví z 13. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁶² Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁶³ Dopis Antonína Rakouše z 21. dubna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

³⁶⁴ „Všel jsem ze dveří, poznal ve veliteli skupiny nadpor. četnictvu Šedivého, s nímž jsem kdysi sloužil na vojně, legitimoval jsem se. Načež neznámý mi policejní inspektor uuniformovaný mě vyvedl do Balbinovy ulice s tím, abych se dal k dispozici Národnímu výboru," uvedl Kříž ve výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁶⁵ „Dne 5. května 1945 po vztyčení bílé vlajky od Němců v Balbinově ulici, čekal jsem, že některý-výtečník a já Kříž jistě bude se snažili zmizeli. Vyšel z postranního vchodu Alois Kříž. upravoval si kabát a významně se rozhlížel. Nechal jsem ho přejít, neboť věděl, že před tím měl revolver, proto ze zadu jsem k němu přistoupil, chvíli jsem ho za ruce, které jsem mu současně zvedl nad hlavu a prohledal jsem s pol. praporečkem jeho kapsy Revolver však u sebe neměl." uvedl Šimandl ve svědectví z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 31).

někdejší Stalinovy třídy, s,áio hodně obecnstva, okamžik jsem překvapen se rozhlížel, když najednou hlasatel Šimandl zvolal „ Tady je ten zrádce Kříž!“ Na to se na mne zhluklo několik lidí, mezi nimiž též důstojník, tuším majora byl jsem zbit. Když mne onen důstojník chtěl provést davem v Balbinově ulici, cestou na komisařství na Král. Vinohradech, byl jsem znovu napaden, " ³⁶⁶ uvedl Kříž; totéž vypověděl i Šimandl včetně toho, že na Křížovu identitu upozornil dav on. „Zástup lidí, který viděl, že jsem někoho zastavil a prohledával, volal kdo to je a jakmile jsem řekl, to je pan Alois Kříž, ihned se na něho vrhli a patřičně ho zpracovávali. Z tohoto davu vyprostil ho mjr. v. v. Antonín Rakous," ³⁶⁷ uvedl Šimandl. Kříž ve výše citované výpovědi mluvil o tom, že byl při prvním napadení atakován přímo Rakoušem, Rakouš se naopak hájil tím, že se Kříž v davu lidí snažil uniknout, Rakous jej zadržel a šlo o vzájemnou potyčku³⁶⁸.

Každopádně šlo podle výpovědí i fotografií, jež přišly na výzvu Národního soudu v průběhu procesu s Křížem, o velmi vypjaté chvíle; někteří svědkové uvádějí, že bez zásahu by byl Kříž možná přímo před rozhlasovou budovou rozhořčeným davem ubit - podle nich šlo o rychlou a bezprostřední reakci přítomných, jakmile zjistili, že před nimi stojí nenáviděný rozhlasový redaktor. „Při přechodu ulice někdo ze spolubojujících vykřikl „Podívej se, to je ten šupák Kříž“. Než jsme k němu doběhli, octl se již v rukou shluku lidí, který ho linčoval, " ³⁶⁹ uvedl fotoreportér Václav Dvořák, který na místě pořídil snímky ztlučeného Kříže. „Po dobytí rozhlasu 5. května /v sobotu/ asi o 5 hod. odcházel jsem z budovy rozhlasu Balbínovou ul. nahoru a viděl jsem shluk lidí, jak někoho linčuje. Poněvadž jsem by! puškou ozbrojen a označen páskou Revolučního nár. výboru, zakročil jsem,

' > ' 370

ho neubili tím, že bude jistě zapotřebí pro příslušné úřady jeho výslech, " popsal zase jiný účastník dění, skladník Pavel Plugin z Prahy. Snímky z Křížová zatýkání dodal soudu také zaměstnanec Stalinových závodů ze Záluží u Mostu jménem

³⁶⁶ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁶⁷ Svědectví Jaromíra Šimandla z 15. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁶⁸ „Vtom jej zadržel nějaký* důstojník a vedl jej ke mně. Kříž se mu však vytrhl a pravděpodobně chtěl v davu zmizet. Vystihl jsem včas okamžik útěku a Kříže uchopil za rameno. Vzápětí na to byl jsem jim udeřen. Ránu jsem opětoval a udeřil jej pistolí do levé části hlavy ... Když se dav lidu dověděl, koho držím, chtěl jej utlouci. Podařilo se mi však za pomoci důstojníka, o němž se výše zmiňuji, kolaboranta Kříže z davu vyprostili a uvěznilí jej," uvedl Rakouš ve svědectví ze 17. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁶⁹ Dopis Václava Dvořáka poslaný Národnímu soudu 24. března 1947 spolu s fotografiemi jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 269).

^{37.1} Svědectví Pavla Plugina z 24. března 1947 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 270).

Václav Matoulek, jenž ve svém dopise připojil i popis situace (citace je z originálu dopisu s řadou hrubek): „*Ještě dnes slišim výroky které pronesl Kříž když bil z rozhlasu viváděn prosím Vás zahte mě vždyt' si stejně nic jiného nezasloužim bil jsem stejně špatný chlap. A věru že nelhal.*”³⁷¹

4.6.4 Předvedení Kříže na policejní stanici a následné uvěznění

Poté, co se podařilo vyprostit Kříže z davu, byl krátce ošetřen³⁷² a následně převeden na policejní komisařství v ulici Sobotecká na Vinohradech. Tam se jeho zatčení účastnil policista Antonín Křupka, jenž situaci poslal následovně: „*Byl jsem velitelem úseku Vinohrady-východ ... Sídlo velitelství úseku bylo dne 5. a 6. V. na Policejním revíru 64 v Sobotecké ulici. Dne 5. V. kolem 18 hodiny byl přiveden p. redaktorem Kalaunerem na pol. revír 64 Alois Kříž a žádal mne, abych Kříže zajistil. Dvakrát jsem byl v cele, kde byl uvězněn. Redaktor Kalauner mi řekl: Kříž se s důrazem vyjádřil po zatčení, že nevěřil, že to Češi vyhrají. Neprojevilo lítost za mé přítomnosti /jak se to obvykle děje při zatýkání/ jen se obrátil na p. red. Kalaunera, se slovy, že žádá, aby byl postaven před řádný soud.*”³⁷³ V této policejní budově byl Kříž podle svých slov zajištěn do 8. května 1945³⁷⁴ a poté následovalo převezení do věznice na Pankráci. Zde byl Kříž internován až do března 1947, kdy začal soudní proces proti němu a dalším čtyřem aktivistickým novinářům.

³⁷¹ Dopis Václava Matoulka poslaný Národním soudu 21. března 1947 spolu s fotografiemi jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 272).

³⁷² „*Byl jsem proto odveden zpět do budovy rozhlasu, posazen za malou hlasatelnu a ježto jsem krvácel, byl jsem ošetřen dobrovolnou sestrou,*” uvedl Kříž ve výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

³⁷³ Dopis Antonína Křupky přijatý Národním soudem 24. března 1947 jako důkazní materiál (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 273).

³⁷⁴ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 51).

5. Křížová literární tvorba

Kromě své novinářské činnosti je Alois Kříž také autorem dvou knih. První je sbírka reportáží nazvaná Krev za novou Evropu³⁷⁵ z roku 1940, druhou souborně vydané rozhlasové přednášky pod názvem Co víte o Židech?³⁷⁶ z roku 1941. Obě knihy jsou významnou součástí profilu Kříže nejen jako novináře-kolaboranta, ale také přispívají k lepšímu popisu jeho osobnosti, především reportážní Krev za novou Evropu. Proto se věnuji nejen jejich obsahu, ale také podmínkám vzniku těchto knih. Dále se zmiňuji o Křížově spoluúčasti na třetí knize nazvané Prameny víry, do níž napsal jednu z povídek.

5.1 Krev za novou Evropu

Knihu Krev za novou Evropu vydal Kříž podle tiráže vlastním nákladem v generální komisi nakladatelství Orbis v Praze v roce 1940; tuto nezvyklou okolnost Kříž vysvětluje v jednom z poválečných výsledků: „Vydal ji Orbis, ale protože generální ředitel Rudlji nechtěl zařadit mezi oficiální publikace, stálo na ni formálně „Nákladem vlastním v gen. komisi Orbisu“.“³⁷⁷ Podnětem k jejímu sepsání byla novinářská cesta pro zástupce protektorátního tisku z léta téhož roku, kdy dostal Kříž spolu s dalšími českými kolegy možnost navštívit válečná bojiště ve Francii a Belgii. Počet výtisků knihy a Křížův honorář ale zůstávají nejasné, neboť se liší podle jeho výpovědi na jedné straně a podle obžaloby na straně druhé - Kříž

³⁷⁵ V tomto případě existuje nejasnost v gramatice názvu knihy - a to konkrétně v případě spojení „nová Evropa“. Podle terminologie nacistického Německa se používalo spojení „Nová Evropa“ ve smyslu nového národního celku, který měl vzniknout po vítězství nacismu na celém kontinentu; spojení „Nová Evropa“ ostatně sám Kříž v textu používá (viz Upřímné slovo úvodem - KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 6) a objevuje se také ve spisu ministerstva informací proti Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46). Název knihy je ale i přes uvedené pravidlo neprůkazný, neboť je vysázen kapitálkami: proto se ve své diplomové práci držím názvu „Krev za novou Evropu“, jak knihu uvádějí všechny katalogy knihoven, jež mají dílo ve svém fondu, a to včetně Národní knihovny České republiky, kde jsem knihu studoval já - poznámka autora.

³⁷⁶ Také název druhé Křížovy knihy je záhodno rozebrat po gramatické stránce: v pojetí nacistického režimu se důrazně dbalo na psaní „Žid“ ve smyslu příslušník národa, nikoli „žid“ jako vyznavač židovského náboženství; byli k tomu ostatně pobízeni i čeští protektorátní novináři. „Znovu vám kladu na srdce formu, jak se má psát slovo ŽID. Pište politicky „Žid“ a nikoliv „žid“ nabádal novináře na tiskové konferenci pro zástupce protektorátního tisku z 15. listopadu 1940 Wolfgang Wolfram von Wolmar (KONČELÍK, Jakub, KOPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga IVolframa von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2003. str. 227).

³⁷⁷ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 51).

sám uvádí „snad asi vyšlo 1.000 vylisků, které byly většinou rozprodány. Prodávala se snad po 25 Kč já sám jsem obdržel 10 %“³⁷⁸, naproti tomu se v trestním oznámení proti Křížovi píše, že „náklad této knihy činil 3.200 kusů a nakladatelstvím „Orbis“ bylo Křížovi za ni vyplaceno 7.500 Kč“

Křížová kniha navíc nezůstala bez odezvy. „Knihu přijala tehdejší kritika velmi příznivě, zejména vřele ji doporučoval bývalý šéfredaktor Karel Lažnovský v Českém slově,“³⁸⁰ píše se v obžalovacím spisu proti Křížovi z 13. února 1947.

Při popisu knihy Krev za novou Evropu už se nevracím k principu těchto cest pro žurnalisty, které jsem popsal v předchozí části této diplomové práce; věnuji se jen obsahu díla a prvkům charakteristickým pro Křížovo psaní. Z důvodu, že se tato práce zabývá mírou Křížova kolaborantství a jeho viny, je pro její účely důležité propagandistické působení díla a jeho konkrétní projevy. To vše rozebírám v poslední podkapitole.

5.1.1 Obsah knihy Krev za novou Evropu

Knihaje členěna následovně: zahajuje ji Křížovo „Upřímné slovo úvodem“, na které navazuje celkem 25 kapitol řazených chronologicky vždy s římskou číslicí jako pořadovým označením, závěr poté supluje pasáž nazvaná „Co vedlo k vítězství?“, kterou od ostatních kapitol odlišuje právě to, že není uvedená římskou číslicí, což v rámci celé knihy platí pouze pro ni a pro úvodní slovo autora. Na textech se nepodílí nikdo jiný než Alois Kříž.

Knihka začíná přesunem autora vlakem z Prahy do Berlína; podle první zmínky o datu („večer prvního dne naší cesty“³⁸¹) jde o 24. červen 1940. Z Berlína se Kříž a další novináři přesunují autokarem, jehož vodičem je „typické sedé vojenské auto se značkou WH“³⁸² na palubě s německým doprovodem, který novinářům tvoří „major rytíř von Goss“³⁸³ a „svob. pán von Gregory“³⁸⁴.

³⁷⁸ Výslech Aloise Kříže z 5. prosince 1945 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 46).

³⁷⁹ Trestní oznámení proti Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

³⁸⁰ Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

³⁸¹ Tamtéž, str. 14.

³⁸² Tamtéž, str. 12.

Von Goss (křestní jméno nezjištěno) byl činovníkem štábu zmocněnce říšské branné moci v Praze; podle Pasáka vedl spolu s Karlem Alexandrem von Gregory už cestu novinářů do Polska ze září 1939 (PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, str. 181).

³⁸⁴ Karl Alexander von Gregory (1899-1944): bývalý úředník a doktor sociálních věd, poté SS Sturmbannführer (ekvivalent hodnosti majora), od roku 1938 tiskový atašé německého

Hned téhož večera se pak stane zásadní událost - při recepci v Cáchách se účastníci výpravy z rozhlasu dozvídají o vyhlášení příměří mezi Německem a Francií³⁸⁵, což znamená konec bojů a tím sice pro novináře větší bezpečí, ale zároveň také ztrátu možnosti vidět válku na vlastní oči; „*kdo si pak prohodit s dosti zastřeným hlasem, že již nevidíme frontu*“³⁸⁶. Pak se výprava přesunuje na belgické území - přes Lutych, Brusel, Gent a lázeňské Ostende jede severní cestou až do Francie, kde se zastavuje na prohlídce pro válku mimořádně důležitého přístavu Dunkerque³⁸⁷, kde proběhl masivní ústup spojeneckých vojsk zpět za La Manche.

V dalším francouzském přístavu Calais pak novináři zažijí i přes uzavření německo-francouzského míru válečný moment, město je napadeno britským letectvem. Útok ale Kříž využívá k popisu síly německých zbraní - z osmi letadel „*jich bylo sestřeleno šest. A osud těch zbývajících dvou byl do té chvíle neznám. Snad se vrátily domů jako poslové Jobovy zvěsti, snad byly oběti až trochu dále,*“¹⁸⁸ píše. Dalšími zastávkami jsou Lilie, Lens, Arras a dále po symbolické zastávce v Compiègne³⁸⁹ následuje hlavní město Paříž. Zde stojí za zmínku Křížovo líčení o tom, za koho jsou členové výpravy na své cestě považováni - ve Versailles je turisté mají za účastníky německé akce „*Kraft durch Freude*“³⁹⁰, na španělských hranicích se jich židovští uprchlíci bojí jakožto policie a mezi Poitiers a Tours si zase přihlížející muž „*v první chvíli totiž myslil, že jsme nějakí mimořádně důležití zajatci, ale kdž jeden z našich šoférů ukázal na hrdý nápis „Auslandpresse“ na čelní tabuli, dal se do nehorázného smíchu. Povedl se mu totiž skvělý vtíp*“³⁹¹. Cesta přes Tours už je součástí přesunu na jih Francie.

velvyslanectví v Praze. V letech 1939-1942 byl přednostou kulturně politického oddělení při Úřadu říšského protektora v Praze. Padl při obléhání Budapešti sovětskou armádou (KONČELÍK, Jakub, KOPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframu von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, str. 22).

³¹⁵ „*Hitlerovy podmínky byly francouzským zástupcům oznámeny 20. června ... 22. června byly německé požadavky přijaty. Příměří vstoupilo v platnost 25. června V I hodinu 35 minut*“ (LIDELL HART, sir Basil Henry. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2003, str. 102).

KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 14.

^{1x7} Kříž používá německý ekvivalent Dunkirchen - poznámka autora.

^{KX} Tamtéž, str. 46.

^{Jsu} V Compiègne byla v roce 1918 podepsána německá kapitulace po prohrané první světové válce, na stejném místě a dokonce ve stejném železničním vlaku Hitler zase symbolicky nechal podepsat kapitulaci v roce 1940 Francii (LIDELL HART, sir Basil Henry. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2003, str. 102).

Německá organizace z let 1933-1945, která se měla starat o vyplňování volného času obyvatel Německa - poznámka autora.

⁻⁹ KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 90.

Zde výprava udělá mimořádnou změnu a nahlédne také do Španělska. „*Původně jsme se měli podívat asi tak k Orleansu. To bylo ovšem v předpokladu, že doleji bude ještě zuřili boj*“³⁹², vysvětluje Kříž změnu. Po této krátké vsuvce putují novináři zpět přes Orléans a Remeš až na místa tvrdých bojů první světové války se zvláštním důrazem na Verdun, poté následuje prohlídka slavného opevnění, tzv. Maginotovy linie. Cesta zpět do protektorátu vede přes Štrasburk, německá města Baden-Baden, Karlsruhe a Stuttgart. „*V časných hodinách ranních a nazítrí se loučíme s autokarem, který' nám byl skoro dva týdny druhým domovem. Ujeli jsme v něm přesně 4064 kilometrů. A za jakých okolnosti. Stuttgart - Niirnberg - Eger. V Plzni si dáváme párek. Na lístky ovšem. A za dvě hodiny jsme doma,*“³⁴³ bilancuje Kříž výpravu. Poté už je jen v poslední kapitole knihy sumarizováno, které hlavní důvody vedly podle autora k německému vítězství nad Francií, a tedy i k jeho možnosti se do dobyté země podívat a podat o ní zprávu českým čtenářům.

5.1.2 Křížův styl a charakteristické prvky knihy

V této podkapitole se budu snažit knihu Krev za novou Evropu rozebrat po stylistické stránce. Celkově jde podle mého názoru o dílo poměrně čtivé, čehož Kříž dosahuje několika prvky.

Základem je reportážnost a zároveň velké množství faktografie, která však neunavuje ani nenudí. Autorovi je nutno přiznat, že má o Francii velmi široké znalosti, což se projevuje hlavně při popisu historických souvislostí, památek nebo událostí spojených s daným místem. K tomu se přidávají postřehy ze zákulisí výpravy, popis hotelů a jídla (včetně úseku věnovanému speciálně válečnému chlebu „komisaríaT a jeho výrobě) či rozhovory s místními obyvateli - celkově je tím kniha pestrá, není jednostranně zaměřená. Časté jsou někdy až lyrické pasáže s popisem krajiny; i tady se deskriptivní mísí se znalostmi, viz následující spojení „*tamciryšky se svými měkkými jehlicemi jako kanadské borovice obklopují vily, hotely*“³⁹⁴ Do poetična jsou laděny i některé výjevy z běžného života, mezi nimiž dominuje popis francouzského děvčete, které výprava sleduje, jak si přes vzkaz vyrytý na stromě dává schůzku se svým chlapcem. „*Láska si nedá říci. Nepochybují, že proti ní ani všechno železo světa se všemi hrůzami a neštěstím nic*

³⁹² Tamtéž, str. 109.

³⁹³ Tamtéž, str. 160.

³⁹⁴ Tamtéž, str. 108.

nezmůže. *Kdo by to řekl*"³⁹⁵ přemítá Kříž. Na některých místech používá také ironii; to vše slouží jako nadstavba k základnímu nosnému stylu jeho práce, kterým jsou až pedantsky přesné poznámky. „*Lhal bych, kdybych přesně řekl. co Jsme měli k obědu. V poznámkách, jež jsem si dělal jinak až k nevíře podrobně a pečlivě, jsem o tomto detailu ničeho nenalezl,*"³⁹⁶ přiznává se vlastními slovy k jednomu z minima „selhání“.

Z neideologického hlediska tak lze knihu charakterizovat jako mix mezi novinářskou a literární prací. Zde se dá souhlasit s Miroslavem Gregorovičem, jenž přemítá nad působením a tím pádem i potenciálními škodami na společnosti u protektorátních novinářů ve srovnání s prorežimními autory v srpnu 1968. „*Měli většinou lepší žurnalistickou úroveň, v mnohých ohledech - zejména po pádu Francie - byli přesvědčivější, a myšlenkový zmatek, jež se jim dařilo rozsévat, měl bohužel v některých momentech daleko nebezpečnější důsledky.*"³⁹⁷ Právě to je i Křížův případ: vyšší úroveň totiž šla ruku v nice s propagandou.

5.1.3 Propaganda a kolaborantství v knize Krev za novou Evropu

V knize lze najít řadu příkladů, které Kříže oprávněně cejchují jako kolaboranta. Rozdělil jsem je do několika typů, přičemž všechny pojí následující - postupují v rámci Němci ražené ideologie. A to v duchu následujících slov: „*Protektorátní propaganda měla dokázat nemožné: získat široké vrstvy českého národa pro myšlenku, že jejich budoucnost je spjatá s Hitlerovým „novým pořádkem v Evropě“, pro jehož uskutečnění je třeba nasazovat „doslova všechnu pracovní sílu“.* Tak si to představovali okupanti. "³⁹⁸

A. Antisemitismus a rasismus: Kniha Krev za novou Evropu je jednoznačně vedena po výrazně protizidovské linii. Vzhledem k válečnému utrpení židů, jež bylo vyprovokováno německou ideologickou propagandou, to považují za nejvýznamnější Křížův přečin; je třeba navíc vzít v úvahu, že v době vydání knihy.

³⁹⁵ Tamtéž, str. 142.

Tamtéž, str. 122.

³⁹⁷ GREGOROVIČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 1995, str. 150.

³⁹⁸ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu.* Praha: Themis, 1996, str.

tedy v roce 1940, ještě nebyla protižidovská linie v českém tisku samozřejmostí, naopak do ní museli být novináři spíše tlačeni³⁹⁹.

To u Kříže ovšem neplatí - naopak. Čtenář se tak dozvídá o tom, jak na okupovaných územích „nenávidí Židy. To je ostatně postoj všech Belgičanů. Ať byste již mluvili s dělníkem či intelektuálem. Židé i zde byli opravdovou metlou“⁴⁰⁰; při popisu jižní Francie zase Kříž vypráví: „Myslím, že by mnohý Pražák také v Bordeaux, St. Jean de Luz nebo Biarritz našel povědomé tváře. A bez velkého hledání, neboť Židů tu bylo jako smetí! Kam se uchylují paraziti? Kde je teplo...“⁴⁰¹
⁴⁰²Protižidovský postoj je takřka všudypřítomný, navíc se k němu přidává i rasismus vedený hlavně proti arabským a černošským vojákům; jejich účast v armádě měla českému čtenáři naznačovat mravní zdegenerovanost Francie⁴⁰². Proto při návštěvě vojenského hřbitova z první světové války, kde je na jednom náhrobku jméno Abd El Selen Ben Mohamed, Kříž zdůrazňuje: „Koncesovanými nositeli civilizace jsou přece běloši, že? ... Píši otevřeně: Nevybral jsem si toto jméno naschvál. Bylo to první, jenž jsem našel. A druhé, třetí, čtvrté vedle? Samý Arab nebo senegalský negr! Tihle tedy zachraňovali civilizaci. Oh, běda!“⁴⁰³

B. Oficiálně proněmecké postoje: Navíc spojené s chválou všeho německého. Obyvatelé okupovaných území tak mají podle Kříže důvěru k Němcům, zatímco vlna negativy směřuje výhradně proti Britům. Zde Kříž používá chytrý a jen složitě napadnutelný postup: nikdy nepíše sám za sebe, ale vždy cituje názory Francouzů nebo Belgičanů - ať už jsou jím vymyšlené, nebo ne, dává to textu větší důvěryhodnost⁴⁰⁴, „/í zrovna rozhlas - máme jej v autokaru - hlásí, že včera Angličané zase trefili místo dolů nebo továrních objektů - jakousi

³⁹⁹ Viz například pokyny Wolframa von Wolmara z tiskové konference ještě z 18. října 1940, kdy nabádá k tomu, aby žurnalisté skončili se soucitnými články. „Novináři musejí proto potírat takové fantazie, které působí na sentimentalitu. Židovská otázka nemůže být rozřešena jen zákonným opatřením ... To je zase úkolem tisku, a to nejen denního, nýbrž i časopisu. Takových článků bylo dosud velmi málo“ (K.ONČELÍK, Jakub, KÓPPOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Woljrama von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, str. 189).

⁴⁰⁰ KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 19.

⁴⁰¹ Tamtéž, str. 107.

⁴⁰² Kříž se zde drží oficiální linie, kterou vyslovil na tiskové konferenci z 31. května 1940 Wolfram von Wolmar: „Je třeba zdůraznit, že francouzský národ může být označen jako duševně i tělesně ponegerstěvn“ (KONČELÍK, Jakub, KOPPOVA, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Woljrama von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, str. 106).

⁴⁰³ KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem. 1940, str. 129.

⁴⁰⁴ Kříž tomu pomáhá i „obhajobou sebe sama“, kterou dopředu předkládá čtenáři, aby zpochybnil jakékoli podezření z manipulace. „Chci se vynasazít, abych vám podal co možná nejuplněji! obraz všeho, co jsme viděli. Obraz, malovaný jen a jen fakty. Sám se zásadně vyhýbám vlastním dedukcím,“ píše (Tamtéž, str. 24).

školu a obytný dvojdům. To ilustruje jejich statečnost a orientaci nadmíru jasně,"⁴⁰⁵ píše Kříž při cestě Porúřím; podle obyvatel Gentu „bez zásahu Němců by tu prý byl nepořádek a bída" ^m anglické vojáky zase dehonestuje historkou o tom, že zatímco hrdá polská matka si nevzala jídlo ani pro své hladovějící dítě, jelikož šiji Němci na oplátku chtěli vyfotit, tak u nich platilo: „A tito hrdí synové Albionu? Div se nepopřáli, aby jenjen byli na obrázku. Nevadí jim, že na stejném snímku bude zapáchající černochoři či Arab. " ⁴⁰⁷

C. Nabádání k české poslušnosti a podřízení se: Kříž v knize jasně deklamuje, že je tu jen jedna cesta k české budoucnosti - a tou je začlenění do Německa. „S českým národem jako s platným činitelem stomilionové pospolitosti Říše je počítáno ... Uvědomíme-li si, že český národ je nutno důstojně zařadit do nového světa tak, aby jeho budoucí život byl co nejlépe zabezpečen," ⁴⁰⁸ píše ve svém úvodním slově a myšlenku dále rozvíjí; například zcela rezignuje na možnost návratu k bývalému Československu, neboť národy k sobě nic nepojí („nikdy žádní Čechoslováci nebyli" ^{41W}). Dokonce pak při popisu situace v okupované Francii analogicky varuje Čechy: „Marné je očekávání spásy zvenčí. Je také nejvyšší bláhové." ⁴¹⁽¹⁾ S tím souvisí i Křížův postoj shodný s doktrínou nacistů, že by se porobený český národ měl věnovat hlavně manuální práci ve prospěch válečného hospodářství. Proto píše, že by Češi neměli považovat za svou výsadu, že se nemuseli přímo zapojit do válečných bojů - naopak by podle něj bylo lepší, „abychom také my oběťmi svých nejlepších synů mohli vykoupiti svůj šťastnější úděl, než byl onen z milosti židozедnářských upírů ... proto tím usilovněji se musíme semknout na poli vnitřního boje - boje práce. Ta se bude také spravedlivě hodnotit..." ^{4"}

D. Útoky na „šeptanou propagandu": Tak se nazývalo neoficiální šíření informací v protektorátu, které bylo jejich důležitým zdrojem⁴¹². Proto bylo Němci neustále nabádáno k potírání „šeptandy", v čemž měli hlavní roli sehrát právě

⁴⁰⁵ Tamtéž, str. 13.

⁴⁰⁶ Tamtéž, str. 29.

⁴⁰⁷ Tamtéž, str. 54.

⁴⁰⁸ Tamtéž, str. 7-8.

⁴¹⁹ Tamtéž, str. 135.

⁴¹⁰ Tamtéž, str. 127.

⁴¹¹ Tamtéž, str. 138.

⁴¹² Podle Gebharta s Kuklíkem se občanský odpor se zpočátku projevoval hlavně poslechem zahraničního rozhlasu, z něhož pak těžila právě šeptaná propaganda, situační humor a šířící se anekdoty (GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i vsední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, str. 12).

protektorátTM novináři⁴¹³. Kříž se pak o problematice důrazně zmiňuje už v úvodu, kdy jako jeden z hlavních úkolů své novinářské cesty - a těchto výprav obecně - vidí právě podávání „pravdivých“ informací. „*A aby aspoň novinář pomohl vyrvali ostnvn šušandy z duší stále ještě nevěřících, zaseté zaěasté velmi hluboko,*“⁴¹⁴ píše sugestivně.

I v reportážích je pak „šušanda“ zmiňována velmi často, přičemž je vždy vystavena útokům; Kříž celou věc dokáže ironizovat, když píše o „typických“ zprávách šířených mezi lidmi, na jejichž místo vrší absurdní konstrukce typu „*Masarykův duch straší ve spánku na Pražském hradě německé vojáky, Beneš přiletí do Prahy letadlem a předtím zazáří na Václavském náměstí žluté světlo*“⁴¹⁵ a tak tuto problematiku shazuje a zlehčuje. Jindy obecněji v rámci reportáže najednou píše o tom, že zprávy převzaté ze zahraničního tisku či dopisy od čtenářů nejsou rozhodně podvržené nebo vymyšlené: „*Pod vlivem šeptané propagandy naznačují, že všechny podobné projevy jsou inscenovány s německé strany. Je to nesmysl. Kdyby Němci nechtěli dodrželi zásady, vyslovené dekretem Vůdce a říšského kancléře z března 1939, pak tak mohli během uplynulého roku učiniti již několikrát.*“⁴¹⁶ To vše ale neroubuje jen na dění v protektorátu, nýbrž vzhledem k charakteru celé novinářské výpravy logicky i na situaci panující v zahraničí. „*Na tuhle cestu se měl s námi vypravit také generální štáb šušandy,*“⁴¹⁷ obrací se znovu k ironii při popisu Bruselu, který není podle jeho autentického svědectví nijak poničen a život zde podle něj normálně funguje, ačkoli šeptaná propaganda tvrdila opak.

E. Výpady proti Československu: Meziválečná první republika je pro Kříže téměř synonymem pro všechny špatné vlastnosti, které Němci porážejí v ostatních pokořených demokraciích. Upozorňuje na to již v úvodním slovu větami: „*Bloudili jsme dvě desetiletí, kdy nebylo ani potuchy po dobré vůli*

⁴¹³ Novináři byli často k potírání šeptané propagandy instruováni Wolframem von Wolmar na tiskových konferencích. „*Proti těmto zbabělým anonymům a dobrodruhům, kteří by chtěli národ vést a svádět z temna a z dále, stavte muže statečné ... muže, kteří se snaží co nejlépe raditi národu a věsti jej v plném světle veřejnosti. Postavte proti nim sebe, české novináře, plnou vahou svých osobností a plnou prudkostí svých per!*“ apeloval na jedné z nich na žurnalisty šéfredaktor tiskového odboru František Hofman (KONČELÍK, Jakub, KOPPLOVÁ, Barbara. KRYŠPÍNOVA, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframu von Wolmara*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2003, str. 296).

⁴¹⁴ KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. S.

⁴¹⁵ Tamtéž, str. 11.

⁴¹⁶ Tamtéž, str. 136.

⁴¹⁷ Tamtéž, str. 23.

k činorodému spolužití se sousedními národy ...jen tak bylo možno, že stát, v němž nesvědomití korteši píutokratů - úplatní partajní politikové, všudypřítomní židozednáři a rotaryánští zákulisní machři - záměrně zasévali mezi příslušníky téhož národa nedůvěru a mezi národy nesmiřitelnou nenávisť, nakonec ztratil suverenitu. " ⁴¹⁵ To všechno rozvíjí v řadě dalších oblastí: kritizuje například srazy legionářů, kde se potkávají „udřený tatík" s „otylým důstojníkem" jako symboly toho, jak příliš je stát sociálně nerovný a zároveň nespravedlivý; takzvaný gentský systém podpory v nezaměstnanosti vyplácené jen členům odborových organizací zase hodnotí jako „ výchovu k profesionální nezaměstnanosti a podlomení morálky u mladých. Místo toho, aby se nezaměstnaným z veřejných prostředků dávala úplata za určitou všeobecně prospěšnou práci, dávaly se jim peníze zadarmo" ⁴¹⁴. I zde jde o poměrně umnou argumentaci, která zároveň propaguje nové metody Němců, konkrétně jejich nový systém podpory v nezaměstnanosti. To ostatně umí tČíž i na dalších místech knihy, kdy se třeba pouští do obchodníků, kteří vydělávali na válce, na což lidé také slyšeli⁴¹¹: „*Otevřme oči a podívejme se na to, co Němci udělali za nás. Jak dlouhou by se byli u nás ti proslulí demokrati v pravém slova smyslu dohadovali, než by zvýšili zaměstnancům služební požitky, jak dlouho by trvaly jen ankety na zřízení Nejvyššího cenového úřadu a jak by u nás krásně mohli řídit keřasové a váleční kořistníci.* " ⁴¹

F. Skromnost a mravokárství: Poslední z mnou vybraných bodů, který po propagandistické stránce charakterizuje knihu Krev za novou Evropu, je ve srovnání s ostatními sice možná méně podstatný, na druhou stranu mi ale paradoxně přijde ilustrativní, neboť Křížův aktivismus dokresluje v ještě komplexnější podobě. Autor totiž kromě výše popsaného volá po co největší skromnosti a mravech: chválí válečnou stravu a dokonce lépe hodnotí noc strávenou improvizovaně v továrně než v hotelu; jindy kritizuje marnivost pařížských dam či dívek slunících se v lázeňských střediscích. „*Jemně opálená těla placených krasavic - milionářských maitress se stejně malovanými nehty na ruce i na nohou, ba zde ještě dokonaleji, protože to s hedvábným županem patří k věci ... A to vše je jenom rámeček, kulisy,*

¹⁵ Tamtéž, str. 5.

¹⁹ Tamtéž, str. 30.

²⁰ Gebhart a Kuklík v této souvislosti píší hlavně o negativních vlastnostech za války obnoveného černého trhu: „*Podporoval, a to na obou stranách, negativní tendence. Nebylo divu, že ožívaly smutné vzpomínky na „keřasování z let první světové války"* (GEBHART, Jan, KUK.LIK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, str. 88).

²¹ KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu*. Praha: vlastním nákladem, 1940, str. 76.

zatím co vlastní obraz tvoří zlaté prase! Dolary, libry, holandské zlaté - to jsou jeho s řet my...⁴²²

I tyto relativní drobnosti jsou totiž součástí nacistické ideologické linie: národ, který si umí zvyknout na válečná omezení, představuje pro okupanty mnohem menší riziko než území s nespokojenými obyvateli - za stavu, kdy systém lístků na potraviny a „zaváděná opatření vedla ve svých důsledcích k nivelizaci a snižování sociální úrovně obyvatelstva“⁴²³, nebyla ani tato Křížová aktivita v nabádání ke skromnosti zanedbatelná.

Z výše provedeného rozboru lze knihu Krev za novou Evropu označit za dílo, v němž jsou silně zastoupeny propagandistické prvky. Svědčí o tom i spis z poválečného ministerstva informací, který je součástí Křížovy obžaloby; v něm se o knize Krev za novou Evropu píše: „Je nadšenou hymnou na nacionální socialismus ... uvažte prosím, v jaké době, za jakých okolností tento zločinec tuto velezrádnou knihu vydává ... jak snadno mohl rozvrátit státní a národní uvědomění našeho národa, jak snadno mohl uvěřili prostý- člověk, že opravdu Německo zvítězí a že jen s nim musíme spolupracovat k svému prospěchu.“⁴²⁴ Trestní oznámení proti Křížovi k tomu zase v jeho neprospěch dodává, že kniha „byla protektorátní aktivistickou kritikou přijata velmi příznivě a doporučována k největšímu rozšíření mezi lidovými čtenáři“⁴²⁵

5.2 Co víte o Židech?

Knihu Co víte o Židech? vydalo v roce 1941 nakladatelství Orbis v rámci řady „Na okraj nové doby“; ve svém podtitulu je dílo přiblíženo jako „Český rozhlas k židovské otázce - Soubor přednášek stejnojmenného cyklu v rámci duchovního boje proti židovskému vlivu na českého člověka“. Tentokrát nejde čistě o Křížův počin: jak napovídá podtitul, kapitoly pocházejí od různých autorů, kteří se všichni věnují antisemitistickému štvání; Kříž sám však knihu sestavil a

⁴²² Tamtéž, str. 33.

⁴²³ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i vsedni dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, str. 84.

⁴²⁴ Spis ministerstva informací z 25. ledna 1946, NA, fond Národní soud, sg. 6/47. karton 106, PC 46.

⁴²⁵ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106. PC 43.

uvedl ji svou předmluvou. Třeba Nakonečným je dílo *Co víte o Židech?* uváděno mezi nejznámějšími českými protižidovskými knihami⁴²⁶.

Sám Kříž ke vzniku knihy uvedl následující: „*Na výzvu Rudla byla vydána knížka „Co víte o židech“ koncem roku 1941 nebo začátkem roku 1942, obsahující soubor přednášek stejnojmenného cyklu. K ní jsem napsal podle Radiových pokynu úvod, který on také censuroval. Na obálku dal vytisknout mé jméno jako autora, ač přednášky nepocházely ode mne a výslovně u každé stati bylo jméno autora a datum přednášky. Počet vydaných výtisků ani honorář si již nepamatuji.*“⁴²⁷ Podle trestního oznámení proti Aloisi Křížovi kniha vyšla v 5 000 exemplářích, za což bylo údajně Křížovi vyplaceno 6 000 Kč⁴²⁸.

V rozboru knihy se nejprve stručně a obecně věnují českému antisemitismu za první republiky a následně za protektorátu, dále pak úvodnímu slovu jakožto jedinému Křížovu autorskému textu v knize a v závěrečné podkapitole přibližují jednotlivé přednášky a jejich autory.

5.2.1 Antisemitismus v Československu ve 30. a 40. letech

Podle Gregoroviče se počet organizací, *Jež nesly ve svém názvu termín „árijská“ a antisemitismus byl hlavním obsahem jejich činnosti*⁴²⁹, ještě na konci 30. let 20. století v Česku pohyboval jen kolem deseti, přičemž většina z nich byla po skončení druhé světové války prohlášena za fašistické, takže byly trestány jako celek⁴³⁰. Antisemitismus se na veřejnost ve zvýšené míře dostává až po tzv. mnichovské krizi a především pak za protektorátu, kdy vznikají a jsou podporovány organizace jako Protižidovská liga, Árijská pracovní fronta, Národní árijská kulturní jednota nebo třeba Kniha slovanských árijců. Velmi aktivní je v antisemitismu hnutí Vlajka, které začíná být v útocích proti židům výrazné už v období druhé

⁴²⁶ Nakonečný ve svém poznámkovém aparátu v sekci „*Nejznámější česká původní a přeložená antisemitská literatura*“ uvádí Křížovou dílo (ač se špatným rokem vydání 1942 místo správného 1941) po boku mnohem známějších knih, jakými jsou třeba *Mezinárodní žid* od Henryho Forda, *Protokoly ze shromáždění siónských mudrců* či *Protižidovská čítanka* od jiného novinářsko-kolaboranta Rudolfa Nováka (NAKONEČNÝ, Milan. *Hajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 284).

⁴²⁷ Výslech Aloise Kříže z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 51).

⁴²⁸ Trestní oznámení proti Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

⁴²⁹ GREGOROVÍČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, str. 162.

⁴³⁰ Tamtéž.

republiky⁴", což v dalších letech podporuje i stejnojmenný časopis, který Vlajka vydávala⁴ ". Dalším významným listem byl v tomto směru Arijský boj včele s Rudolfem Novákem⁴³³; tento list dříve vycházel pod názvem Štít národa. „Největší konjunktura pro fašistické skupinky a jejich časopisy byla na začátku okupace. V dalších letech okupace pomalu zanikaly. Nejdéle z nich se udržovala skupina Vlajky a Arijského boje, " ⁴³⁴ píše Dolejší.

Co rozvoji podobným listů svědčilo, byl také postoj Národního souručenství jakožto jediného oficiálního politického reprezentanta Česka v protektorátu - už v programových tezích hnutí se objevila formulace, že „Židé jak pro cizí rasu, tak i pro své působení, jež národ těžce poškozovalo, jsou vyloučení z účasti na národní pospolitosti" ⁴³⁵. Na druhou stranu je ale nutné říci, že jakkoli se i obyvatelé protektorátu za války dopouštěli také přečinů proti židovským spoluobčanům⁴³⁶, podle Gregoroviče slouží ke cti národa, že „se nenašel téměř nikdo, kdo by této (protižidovské) argumentaci propadl, nebo ji alespoň částečně přijal za bernou minci. Samozřejmě, kromě jejich hlasatelů" ⁴³⁷. Zde se mohla projevit i obecná nedůvěra občanů vůči kolaborantskému tisku, o níž se zmiňuje také Dolejší^f

^{1.1} „Pro Vlajku je to příležitost k tomu, aby oslovila zklamané a znechucené a aby vztýčeným prstem ukázala na obraz „viníka" a „skutečného nepřítele" ... Z útroby Vlajky se nvní valí odporne bahno primitivní demagogie, která zakrátko podnítl surový protižidovský terorismus. Z Rvse se stává plně zaujatý rozséváč osiva zhoubné nenávisti," popisuje Nakonečný ve své monografii o Vlajce (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojkoovo nakladatelství, 2001, str. 67).

⁴³³ Časopis Vlajka sám sebe v prvním čísle charakterizoval v redakčním textu následovně: „Míst moderního nacionalismu jde vítězně světem v boji proti všem formám židovského internacionalismu, ať se jedná o marxismus nebo čistý komunismus, o kapitalismus a jiné květy liberalismu, o zednářství, volnomyšlenkářství a jiné demoralizující proudy, namířené proti křesťanské morálce " (Tamtéž, str. 132).

⁴³³ Rudolf Novák patřil k předním protektorátním novinářům-kolaborantům. Jako žurnalista působil už od roku 1907, za druhé světové války byl šéfredaktorem časopisu Arijský boj a za svou činnost byl v procesu s dalšími aktivistickými novináři včetně Kříže odsouzen k smrti a popraven (KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 88 a 89).

⁴³⁴ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, str. 170.

⁴³⁵ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, str. 35

⁴³⁶ Viz například věty T. Pasáka o období, kdy na podzim 1940 byly přijaty mírnější protižidovské zákony, než jako požadovali Němci: „Němci si stěžovali, že Češi mají k Židům stále dobrý poměr. (Tento názor není však plně pravdivý. Arizace ukázala, že i mezi českými občany byla řada těch, kteří se snažili zbohatnout na úkor židovského neštěstí.)" (PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, str. 255).

⁴³⁷ GREGOROVÍČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, str. 164.

⁴³⁸ Dolejší zmiňuje případ paniky, kdy se při tiskem propagovaném očkování dětí proti záškrtu rodiče za každou cenu bránili, neboť se báli, že jde o kamufláž ze strany nacistů a injekce mají české děti **usmrtit**; „čtenáři tomuto tisku ovšem nevěřili, a to ani tehdy, když se v něm výjimečně objevila

Největší podíl tak na šíření protizidovských nálad měli aktivističtí novináři⁴³⁹ typu Jana Vrby v Národním středě se slovy: „*Kdo se se Židy miliskuje, není o nic lepší Žida.*”⁴⁴⁰ Dílo *Co víte o Židech?* je dalším z důkazů toho, jak do protektorátní žurnalistiky pronikaly silné antisemitistické tendence.

5.2.2 Křížovo úvodní slovo, jak kniha vznikla

Křížovo slovo na úvod je důležité hned kvůli dvěma faktorům. Tím prvním je velká míra antisemitismu, druhým důležitým prvkem je popis nápadu na vznik samotné knihy *Co víte o Židech?* a cesty, kterou následně také byla vydána.

Jak jsem již doložil v rozboru první Křížový knihy *Krev za novou Evropu*, je pro něj záporný postoj k židům charakteristický. V úvodním slově Kříž používá například věty typu „*mezinárodní Žid je čím dále tím zřetelněji zatlačován kpropasti, kterou připravoval těm druhým*”⁴⁴¹ nebo píše o „*jedu z Judeje*”⁴⁴². Aktuálnější rozměr nabízí dobové události: kniha vznikala v závěru roku 1941⁴⁴³, tedy v době, kdy už bylo nacistické Německo několik měsíců ve válce se Sovětským svazem⁴⁴⁴, čímž se sovětské Rusko jako představitel „židobolševismu” ocitlo na německém indexu největších nepřátel. Kříž tak v úvodu vysvětluje vznik své knihy a obecně začíná tvrzením, že „*širokým vrstvám chyběl jistý stupeň politické výchovy,*”⁴⁴⁵ na což Český rozhlas zareagoval sérií přednášek pod názvem „*Čech nemůže býti bolševikem*”⁴⁴⁶ a brzy poté také dalším tematicky sjednoceným cyklem přednášek, zaměřených nyní výhradně v duchu antisemitismu. „*Přirozeným*

zpráva pravdivá,” píše (DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek.* Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, str. 372).

⁴³⁹ Aktivita u nich bylo žádána. „*Tisk měl také podporovat a zdůvodňovat perzekuci židů.*” píše historik Robert Kvaček (KONČELÍK, Jakub, K.OPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod nadvládou Wolfganga Wolframu von Wolmara.* Praha: Nakladatelství Karolinum. 2003, str. 10).

⁴⁴⁰ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek.* Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, str. 396.

⁴⁴¹ KŘÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis, 1941, str. 6.

⁴⁴² Tamtéž, str. 7.

⁴⁴³ Přesné datum není známo, nicméně kniha je vydána v roce 1941 a nejmladší z přednášek, které jsou její součástí, pochází z 18. listopadu 1941; vydána tak musela být buď v listopadu, nebo v prosinci 1941 - poznámka autora.

⁴⁴⁴ Útok na SSSR (neboli „Fall Barbarossa”) byl spuštěn na Hitlerův pokyn 22. června 1941.

⁴⁴⁵ KŘÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis. 1941, str. 6.

⁴⁴⁶ „*V deseti týdnech bylo vysíláno celkem dvaadvacet přednášek, rozhovorů a reportáží, kletými hvla naše veřejnost seznamována s podstatou bolševismu i výsledky jeho zhoubného vlivu a poznala tvář „ráje dělníků a sedláků” z podání našich lidí, kteří tam nadšené odjížděli a zlomeni se vraceli zpátky, z rozboru původních sovětských pramenů i z názorů předních našich novinářů.*” přibližuje Kříž (Tamtéž).

pokračováním uvedeného cyklu je soustava pod názvem „Co víte o Židech?“ Židovská otázka je vněm probírána zjednotlivých hledisek - historického, rasového, sociálního, politického, právního i našeho, českého - a mimořádný zájem posluchačské obce, stejně jako zájem tisku, dokazují, že tato práce nalezla zasloužený ohlas, " ¹⁴⁷ chlubi se ve své předmluvě Kříž. Už ale zamlčuje, že byl on sám podle dějin Českého rozhlasu mužem, který tento cyklus zinscenoval: „Alois Kříž ... byl ... autorem politických komentářů, antisemitských přednášek Co víte o Židech a politických skečů zesměšňujících vedoucí osobnosti spojenecké aliance, " ^{44s} píše se v knize vydané k výročí 80 let od založení Českého rozhlasu. O tom, že Kříž vznik cyklu přednášek Co víte o Židech? skutečně inicioval, píše i já v předchozí kapitole o jeho novinářské a kolaborantské činnosti.

Tato usvědčení Kříže ze zorganizování antisemitisticky laděného díla tvoří spolu s protižidovskými výpady v jeho úvodním slově ke knize další část mozaiky jeho viny. Dílo Co víte o Židech? bylo také doporučováno k šíření kolaborantským tiskem; svědčí o tom třeba článek z Národní politiky ze 7. ledna 1942, kde se píše: „Publikace „Co víte o Židech" si zaslouhuje, aby byla hojně rozšířena a pozorně čtena" ^{44y}; stejný den pak České slovo uvádí: „Podle stejnojmenného cyklu politických přednášek Českého rozhlasu zpracoval redaktor Alois Kříž soubor ne/významnějších přednášek tohoto cyklu v knihu, která vyšla nyní nákladem Orbisu jako 38. svazek knihovny »Na okraji nové doby« a podpoří velmi vydatně duchovní boj Českého rozhlasu proti židovskému vlivu na českého člověka. " ^{44M} Proto se také v obžalovacím spisu proti Křížovi konstatuje: „Protižidovské přednášky i kniha vydaná Orbisem vzbudily v tehdejší tisku velký zájem, jak jest patrné ze statistických přehledů." ⁴³¹

5.2.3 Autoři a obsah přednášek v knize Co víte o Židech?

Ačkoli Kříž sám žádnou z následujících přednášek nenapsal, přijde mi důležité, aby jejich autoři byli alespoň stručně charakterizováni a tyto přednášky

⁴⁴⁷ Tamtéž, str. 7.

^{44*} KOLEKTIV AUTORŮ POD VEDENÍM EVY JESUTOVE. *Od mikrofonu kposluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu.* Praha: Český rozhlas, 2003, str. 189.

^{44"} Dokumenty k soudnímu procesu s Křížem (NA, fond Národní soud, sg. 6/47. karton 108, PČ 71).

^{45,1} Tamtéž.

⁴⁵¹ Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114. PČ 237).

představeny - kniha *Co víte o Židech?* totiž představuje hrubou formu agresivního antisemitismu, který Kříž svým jménem zaštiťuje a jak jsem již nastínil, vznik rozhlasového cyklu a sám inicioval.

Co je tedy obsahem knihy? Charakteristiku díla lze ponechat na samotném Křížovi a jeho slovech z úvodu: „*Tato publikace si nečiní nároku na označení vědeckého či jiného díla podobné povahy. Jejím účelem je seznámit českého člověka s židovskou otázkou aspoň v hlavních rysech a podali mu tak pokud možná neskreslený obraz úžasného nebezpečí, které naň číhalo v podobě jedu z Judeje. A přispěli k zpevnění jeho postoje i kroku do nové, šťastnější budoucnosti!*“⁴⁵. Má tedy jít, pokud Křížová slova parafrázujeme, o jakési uvedení do „židovského problému“. Tohoto úkolu se zhostilo celkem 17 autorů, přesto kniha obsahuje pouze 14 oddílů - v části „Slovo mají novináři“ jsou kratší texty od čtyř lidí najednou.

Úvodní kapitolu napsal Emilián Peřina⁴⁵³ a nese název „Vycházíme z Palestiny“⁴⁵⁴. Autor popisuje první zmínky o židech z per řeckých historiků, uvádí jejich „prapředky“ v podobě patriarchů Séma a Hebera a píše o vzájemném míšení semitských národů vedoucím až do stavu, kdy „*opravdu semitský, rasově čistý typ je mezi Židy vzácností*“⁴⁵⁵. Proto nelze podle Peřiny mluvit o Semitech ani o Izraelitech: potomci Judovi byli jen jedním z izraelských pokolení.

Další příspěvek napsal František Lelek⁴⁵⁶ a nese název „Prameny židovské morálky“⁴⁵⁷. Lelek zde oponuje tvrzení, že židovská morálka vychází z biblického Starého zákona a naopak jako její zdroj „identifikuje“ Talmud; ten pak autor charakterizuje tezí o vyvolenosti židovského národa a myšlenkou, že cokoli není Mojžíšovými zákony zakázáno, je povoleno. I díky tomu mohli podle něj židé na celém světě včetně bývalého Československa pronikat do nejrůznějších společenských sfér a následně je také ovládnout.

⁴⁵² KŘÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis, 1941, str. 7.

⁴⁵³ Emilián Peřina byl redaktorem fašistické *Vlajky*; Nakonečný jej v „*obsazení původní početné redakce*“ deníku *Vlajka* řadí vedle Ryse a Vaňka do skupiny charakterizované „*redaktoři rubriky Hlasy ze Siónu (protižidovská agitace)*“ (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 152).

⁴⁵⁴ Kompletní název „Vycházíme z Palestiny“ - historický rozbor židovské otázky z 1. října 1941“.

⁴⁵⁵ KŘÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis, 1941, str. 10.

⁴⁵⁶ František Lelek byl obchodník a autor „systematického antisemitského díla“ *Pravá tvář židovstva* s podtitulem *Židovský problém ve světle původních pramenů*; v prosinci 1940 se stal předsedou Národní árijské kulturní jednoty (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 243). Jeho knihu *Pravá tvář židovstva* řadí Nakonečný do skupiny „*nejznámější česká původní a přeložená antisemitská literatura*“ (Tamtéž, str. 284).

⁴⁵⁷ Kompletní název „Prameny židovské morálky a náboženství“ - rozbor mravní - ze 4. října 1941“.

Dalším autorem je Vladimír Teyrovský⁴⁵⁸ se svou přednáškou nazvanou „Do Evropy prostě nepatří“⁴⁵⁹. Ten charakterizuje šest evropských ras a rasových typů, mezi které podle něj Židé nepatří; naopak píše, že se u nich mísí vlastnosti rasy orientální a předoasijské, takže vlastně nejsou ani rasou, ale jen rasovou směsí. Celkově je pak podle Teyrovského třeba Židy vyloučit jakožto cizí elementy ze společnosti - za účelem její ochrany.

Čtvrtou přednášku napsal Alois Svoboda⁴⁶⁰ s názvem „Zlato je záporom života“⁴⁶¹. Jde o jednu z nejagresivnějších statí začínající údajným židovským plánem na ovládnutí světa a vytvoření židovského státu; dále Svoboda za základ židovské historie považuje vyvolávání hospodářských krizí i konjunktur podle momentálních potřeb a akcentuje roli zlatého telete ze starozákonního příběhu o Mojžíšovi⁴⁶² - zlato a obecněji mamon je podle něj charakteristickým objektem tužeb, kvůli nimž se Židé straní jakýchkoli manuálních zaměstnání.

Pátým autorem je Alois Frait⁴⁶³: jeho přednáška „Protokoly siónských mudrců“⁴⁶⁴ se věnuje tomuto dílu, obecně považovanému za podvrh sepsaný k diskreditaci Židů. Frait jej však považuje za základní program „světového

⁴⁵⁸ Vladimír Teyrovský patří k prvním spolupracovníkům Vlasty (Tamtéž, str. 15), Nakonečně jej charakterizuje jako významného prvorepublikového vlašáka a brněnského profesora zoologie (Tamtéž, str. 148); Teyrovský se spolu s dalšími moravskými vlašáky postavil v roce 1940 proti tomu, jakým směrem hnutí tehdy vedl Jan Rys-Rozsévač a 14. dubna podepsal v Bmč svolání o tom, že „ani jeden ze zakladatelů a stálých bojovníků tohoto nacionálního hnutí nemá nic společného s nynějším vedením národně sociálního tábora (ČNST) a jeho orgánem, deníkem *Vlasta*“ (Tamtéž, str. 138-139); poté Teyrovský působil jako zmocněnec výboru Národního souručenství pro ideovou a výchovnou činnost (Tamtéž, str. 234).

⁴⁵⁹ Kompletní název „Plemenný základ evropských národů a Židovstva - rasový rozbor židovské otázky - ze 7. října 1941“.

⁴⁶⁰ Alois Svoboda byl původně redaktorem Práva lidu a následně redaktorem fašistické Vlasty (Tamtéž, str. 132); později stal vedoucím vlašácké odborové organizace Česká pracovní fronta, na tuto funkci rezignoval 24. října 1942 (tamtéž, str. 233, 271); Nakonečně o něm píše v souvislosti s poválečnými tresty pro novináře-kolaboranty: „Původně obchodník, který se velmi intenzivně věnoval publicistické činnosti v tisku i v rozhlasu (v cyklu „Budujeme“ přinesl přednášku na téma „Sověty jako donucovací pracovní“, která sama by mu byla vynesla tvrdé potrestání). Po více než roce vyšetřovací vazby byl v červenci 1946 předán do psychiatrické léčebny v Bohnicích a ačkoli podle posudku jistého pracovníka z tehdejšího ministerstva informací „náležel k elitě zrádců-novinářů“ a byl veden v seznamu konfidentů gestapa, bylo trestní řízení proti němu zastaveno, protože „se trestních činů dopustil pod vlivem duševní poruchy“ (podle psychiatrického posudku trpěl „maniakálními záchvaty zlosti a zuřivosti“, což stačilo k jeho exkulpaci)“ (Tamtéž, str. 271).

⁴⁶¹ Kompletní název „Židé a zlato“ - sociální rozbor židovské otázky - ze dne 11. října 1941“.

⁴⁶² Podle židovské mytologie: když Mojžíš na hoře Sinaj přebíral od boha Jahveho kamenné desky s desaterem přikázání, vytvořila si část Židů náhradního „boha“ v podobě zlatého telete. Když to Mojžíš po návratu spatřil, došlo k boji. „Shromáždil kolem sebe své věrné, přikázal jim, aby se opásali meči, a vytrhl s nimi proti těm, kteří uvěřili zlatému teleti místo Jahvovi, jedinému izraelskému bohu ... Jako trestající andělé roznášeli Mojžíšovi věrní smrt v táboře“ (PETIŠKA, Eduard. *Příběhy starého Izraele*. Praha: Nakladatelství Martin, 1991, str. 73).

⁴⁶³ Neznámé.

⁴⁶⁴ Kompletní název „Proč naši politikové a hospodáři sloužili Židům?“ - poznámky k „Protokolům siónských mudrců“-ze dne 12. října 1941“.

Židovstva", jenž je tvořen důrazem na politiku a hospodářství; údajně se to v praxi mělo projevit tím, že židé schválně nechali hladovět dělníky, aby nad nimi kapitál - míněno židovský - získal ještě větší moc; za ukázkou dává velkou hospodářskou krizi. To má pak židům podle Fraita pomoci k plánované světovládě.

Šestý autor Vladimír Chmelař⁴⁶⁵ v přednášce „Z ghetta do parlamentu...“⁴⁶⁶ píše o tom, že židovská aktivita v politické sféře souvisí hlavně s jejich obchodem a lichvou, k čemuž dle něj slouží také propojení se zednářskými lóžemi; Chmelař několikrát cituje myšlenky jednoho z nejvýznamnějších nacistických protižidovských ideologů Alfreda Rosenberga⁴⁶⁷.

Navazující přednáškou je stať „Žid - ničitel národní kultury“⁴⁶⁸ od Karla Louly⁴⁶⁹ zabývající se domnělou židovskou snahou o opanování národních kultur.

Oldřich Ducháč⁴⁷⁰ ve stati „Už naši předkové varovali“⁴⁷¹ mívá do českých historických kronik a zdůrazňuje podobnost tehdejších hanlivých protižidovských charakteristik s těmi soudobými; jako příklady volí Kosmovu kroniku či spisy Tomáše Štítného ze Štítného.

Vladimír Chmelař byl členem fašistické Vlajky, po sporech mezi Rysem a jeho protivníky, které vedly k organizačním změnám ve Vlajce, byl v roce 1941 jmenován vedoucím Svazu veřejných zaměstnanců, odnože vlajkařské odborové organizace Česká pracovní fronta (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 190).

⁴⁶⁶ Kompletní název „Z ghetta do parlamentu“ - politický rozbor židovské otázky ze 14. října 1941“.

⁴⁶⁷ Alfred Rosenberg (1893-1946): už od počátků NSDAP blízký Hitlerův spolupracovník, v roce 1941 jmenován říšským ministrem pro okupovaná východní území, podílel se na masových deportacích židů; po válce byl tribunálem v Norimberku odsouzen k trestu smrti (KEEGAN, John. *Kdo byl kdo ve druhé světové válce: Život a kariéra všech hlavních aktérů největšího válečného konfliktu lidstva*. Brno: Barrister& Principal, 2002, str. 222).

⁴⁶⁸ Kompletní název „Žid byl vždy jen ničitелеm národní kultury“ - kulturní rozbor židovské otázky - z 17. října 1941“.

⁴⁶⁹ Karel Loula byl vlajkařem a redaktorem Vlajky, který spolu s Emilem Šourkem „dosti primitivním způsobem zpracovával antisemitskou tematiku“ (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 134); Nakonečný jej řadí mezi „hlavní aktivisty českého antisemitismu v období protektorátu“ (Tamtéž, str. 245); Loula vydal v roce 1941 knihu *Židé a krev*, kterou řadí Nakonečný do skupiny „nejznámější česká původní a přeložená antisemitská literatura“ (Tamtéž, str. 284); o tomto díle se zmiňuje i rozebíraná Křížová kniha (KŘÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis, 1941, str. 43).

⁴⁷⁰ Oldřich Ducháč byl pražský advokát, autor ideologické a silně protižidovské brožurky Vlajky z roku 1939 (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 134), účastnil se za Vlajku jednání s ministerským předsedou protektorátní vlády Eliášem (Tamtéž, str. 164, 166); poté skončil v koncentračním táboře, po válce emigroval do Německa, vystupoval pod pseudonymy dr. Lipanský a Václav Šramota a zapojil se do činnosti proti komunistickému režimu v Československu (Tamtéž, str. 239-240).

⁴⁷¹ Kompletní název „Proč už naši předkové nenáviděli Židy?“ - poznámky k poměru česko-židovskému na základě dějinných skutečností - ze dne 23. října 1941“.

Do historie se vrací také František Šulc⁴⁷² se svým příspěvkem „Byl Jan Neruda taky „zrádce“?“⁷ kde dochází k jednomu z častých jevů používaných českými antisemity - a to ke zneužívání děl literárních klasiků tím, že jsou z nich vytrhnuty pasáže směřující proti židům⁴⁷⁴. Zde se tak děje na základě „*staré politické studie našeho největšího básníka Jana Nerudy, která pod názvem „Pro strach židovský“ vyšla již v roce 1870 v Praze*“⁴⁷⁵. Šulc na tento Nerudův text aplikuje dobové antisemitistické teorie.

Významným fašistickým novinářem, který se na knize také podílel, je Hugo Tuskány⁴⁷⁶ se svou přednáškou „Tato válka v pravém světle“⁴⁷⁷. Text se skládá z výběru citací a útržků ze zahraničního tisku, které mají dokládat domnělou snahu židů o vyhlášení války Německu; o celkové míře Tuskányho kolaborantství svědčí například provolání k Hitlerovi: „*Proto my, vidoucí, spojujeme své modlitby s největším díkuvzdáním, v nejhlubší důvěře v genia muže, kterého Prozřetelnost učinila zachráncem světa, pravdy a dobra!*“⁴⁷⁸

Jedenáctou kapitolu napsal jeden z nejznámějších protektorátních novinářů-aktivistů Antonín J. Kožíšek¹⁷¹ pod názvem „Jak jsem je poznal v Sovětech“^{48*}.

⁴⁷² František Šulc byl redaktorem fašistické Vlájky, v jejíž redakci byl spolu s Bemáškem řazen do sekce „humor, vtipy a Jilm“ (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlájka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, str. 152).

¹⁷¹ Kompletní název „Byl Neruda také zrádce národa“ - poznámky k poměru česko-židovskému na základě dějinných skutečností - ze 30. října 1941“.

⁴⁷⁴ Podle Gregoroviče využívali čeští antisemité ve své tvorbě dva styly na přesvědčování čtenářů: prvním byly různé pseudovědecké argumenty a druhým zneužívání děl některých klasiků; jmenuje zde hlavně Bezruce a právě Jana Nerudu (GREGOROVIC, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, str. 163).

⁴⁷⁵ KRŽÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis, 1941, str. 56.

⁴⁷⁶ Hugo Tuskány byl podle Nakonečného „člen Národní obce fašistické, potom dočasně také vlájkař, ale hlavně člen a neúnavný zakladatel různých antisemitských stolních společností“ (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlájka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, str. 246); Tuskány působil jako vedoucí funkcionář a šéfredaktor Veřejné osvětové služby a byl K. H. Frankem vyznamenán prvním stupněm Čestného štítu svatováclavské orlice. Po válce byl Tuskány odsouzen k doživotnímu vězení, v roce 1955 mu byl trest snížen a v roce 1960 byl podmíněčně propuštěn při prezidentské amnestii (KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 124).

⁴⁷⁷ Kompletní název „Židovská vina ve válce - aktuální rozhovor“ - z 25. října 1941“.

⁴⁷¹¹ KRŽÍŽ, Alois. *Co víte o Židech?* Praha: Orbis, 1941, str. 65.

⁴⁷⁸ Antonín Jaromil Kožíšek patřil k předním kolaborantským novinářům. Začínal jako elév v komunistické Rovnosti a prošel řadu funkcí; od léta 1938 působil jako šéfredaktor brněnského fašistického týdeníku Národní tábor, za války byl šéfredaktorem Poledního listu či odpovědným redaktorem Poledního i Nedělního listu. V roce 1947 byl ve stejném procesu jako Alois Kríž odsouzen k trestu smrti a popraven (KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 67 a 68).

^{48*} Kompletní název „Poznal jsem Židy v Rusku“ - z 15. listopadu 1941“.

Jeho poznatky o židech zde vycházejí z Kožíškovy novinářské cesty do SSSR, které se zúčastnil v září 1941⁴⁸¹.

Dvanáctá kapitola se od ostatních liší: její název zní „Slovo mají novináři“ a tvoří ji celkem čtyři texty od dalších známých kolaborantských žurnalistů, kteří se shodně vracejí do prostředí první republiky, vzpomínají na pracovní komplikace při psaní „pravdy“ o židech a také kritizují postavení židů v prvorepublikovém režimu. Jsou jimi Emil Šourek⁴⁸², Karel Werner⁴⁸³, Vilém Nejedlý⁴⁸⁴ a Karel Korp⁴⁸⁵.

Třináctou přednášku sepsal Josef Hallman⁴⁸⁶ a pod názvem „Rozpor dvou mravních názorů“⁴⁸⁷ přemítá nad rozdílem mezi křesťanskou a židovskou morálkou. Ta první podle něj vyznavače křesťanské víry směřuje k tvrdé práci a ctnostem, zatímco židé na základě své náboženské morálky sázejí na individualismus, neuctu k druhým, lstivost a kořistnictví.

⁴⁸¹ Více o Kožíškovi i této cestě v podkapitole o novinářských cestách pro protektorátní žurnalisty.

Emil Šourek byl šéfredaktorem Vlajky až do 21. března 1941, kdy jej ve funkci po sporech v hnutí střídá Jan Rys-Rozsévač (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 190), od roku 1943 byl šéfredaktorem Moravských novin, po válce byl souzen v procesu spolu s Aloisem Křížem a dostal trest 15 let vězení, jenž mu byl v roce 1948 snižen o 5 let; v roce 1954 byl jako ochrnutý po prodělaném infarktu propuštěn a nedlouho poté zemřel (KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 119), Šourek působil také členem České ligy proti bolševismu (tamtéž, 120) a před soudem se ocitl i jeho syn Emil (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 318); do knihy *Co víte o Židech?* napsal text nazvaný „Co se v bývalé ČSR o Židech napsat nesmělo“ z 25. října 1941“.

⁴⁸³ Karel Werner patřil k čelním představitelům aktivistických novinářů. Za okupace působil jako šéfredaktor Poledního listu a později také Večerního Českého slova a Nedělního Českého slova. Po válce byl odsouzen k trestu smrti (KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 134); do knihy *Co víte o Židech?* napsal text nazvaný „Novinářova slova k židovské otázce“-z 1. listopadu 1941“.

⁴⁸⁴ Vilém Nejedlý působil jako odpovědný redaktor Pražského listu, Poledního listu, Nedělního listu a Pondělního listu či tiskový šéf Korespondence České ligy proti bolševismu, po válce byl odsouzen k 7 měsícům těžkého žaláře, ztrátě občanské cti po tuto dobu a propadnutí pětiny majetku (Tamtéž, str. 85); do knihy *Co víte o Židech?* napsal text „Židé a nezaměstnanost“ - z 18. listopadu 1941“.

⁴⁸⁵ Karel Korp po předchozích novinářských funkcích za války působil nejprve jako tiskový referent v Ústředí jednot soukromých zaměstnanců v Praze a žurnalistickou dráhu završil v roli redaktora Korespondence České ligy proti bolševismu, zároveň byl také generálním tajemníkem České ligy proti bolševismu; po válce byl odsouzen k 5 letům vězení, ztrátě občanských ctí na 20 let a propadnutí poloviny majetku ve prospěch státu (Tamtéž, str. 66 a 67); do knihy *Co víte o Židech?* napsal text „Boj proti Židům musí být neúprosný“-z II. listopadu 1941“.

⁴⁸⁶ Josef Hallman byl vlajkař, podle Nakonečného charakteristiky „velmi vzdělaný dělník a lynikající řečník“ (NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, str. 232), vedoucí vlajkařské odborové organizace Česká pracovní fronta (Tamtéž); Hallman byl v protektorátní policejní zprávě označen jako „nebezpečný, protože oblíben u dělníků a je fanatik“ (Tamtéž, str. 161), v roce 1942 byl internován v Bratislavě a „do poválečného Československa se již nevrátil a jeho pobyt nemohl být zjištěn“ (Tamtéž, str. 225), čímž se vyhnul soudnímu stíhání za kolaboraci.

⁴⁸⁷ Kompletní název „Židé a morálka - charakteristika morálky křesťanské a židovské“ - z 18. listopadu 1941“.

Poslední, čtrnáctá stať pak pochází od Aloise Galuse⁴⁸⁸, který se na základě svého titulu doktora práv pouští do rozboru tzv. norimberských rasových zákonů⁴⁸⁹ jakožto právního opatření proti židům; přednáška je pojmenována „Židovská otázka a její řešení

Věřím, že i takto stručný přehled obsahu knihy Co víte o Židech? má svůj význam v tom, že přibližuje nejen antisemitismus obsažený v jednotlivých přednáškách, ale především jejich šíři a komplexnost.

5.3 Prameny víry

Knihy nazvané Prameny víry se sice v trestním oznámení proti Křížovi neobjevuje, přesto je součástí jeho složky u Národního soudu⁴⁹⁰. Knihy byla vydána v roce 1943 v Praze v nakladatelství L. Mazáč a její obsah vystihuje podtitul knihy „Patnáct povídek poctěných cenou v soutěži »Nový zítřek«“; autorem jedné z povídek je pak Alois Kříž. Nápad na vznik knihy je vysvětlen v jejím doslovu (pod názvem Poznámka), kde se píše: „*Tento soubor povídek, sestavený z prací autorů, kteří se zúčastnili soutěže Nový zítřek, vypsané roku 1942 nakladatelství L. Mazáč v Praze, a vyšli z této soutěže vítězně, má ukázat, že si český spisovatel uvědomuje svou úlohu a svou povinnost k národu a k době ... Mezi autory je mizivá menšina těch, jež čtenář zná z jejich dřívější literární činnosti. Většina jsou spisovatelé širší obci čtenářské neznámí. Zachycuje-li kniha problémy současnosti v úseku sociálním, rodinném, intelektuálním, rodovém a j., chce poskytnout v svém celku obraz českého života s jednoho hlediska názorového, jímž je kladná životní víra a touha, aby z těchto pramenů vytysky a lepší budoucnost našeho lidu, jak ji slibuje nový zítřek.*“⁴⁹¹

To, jak kniha vznikala, osvětluje obžalovací spis proti aktivistickým

⁴⁸⁸ O Aloisi Galusovi jsem našel pouze to, co o něm Kříž píše ve svém rozpracování jednotlivých přednášek cyklu: „J.U.Dr. Alois Galus, okr. soudce“ (Křížová osobní složka z rozhlasu, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 57).

⁴⁸⁹ Základní právní prostředek nacistického Německa k perzekucím židů, který poté sloužil jako východisko k holocaustu; dva nové ústavní zákony, které tvoří základ změn, byly v Norimberku přijaty 15. září 1935.

⁴⁹⁰ Kompletní název „Židovská otázka a její řešení“ - rozbor právní - z 21. října 1941“.

⁴⁹¹ Knihy prameny víry se nachází v Národním archivu (fond Národní soud, sg. 6/47, karton 107, PČ 58) spolu s Křížovými knihami Krev za novou Evropu, Co víte o Židech? a knihou Rudolfa Nováka nazvanou Protižidovská čítanka; ta však s Křížovým spisem nijak nesouvisí - poznámka autora.

⁴⁹² KOLEKTIV AUTORŮ. *Prámem víry. Patnáct povídek poctěných cenou v soutěži »Nový zítřek«*. Praha: Nakladatelství L. Mazáč, 1943, str. 344.

novinářům, který se však tentokrát netýká Kříže - ústřední role je přisuzována jinému z kolaborantských žurnalistů, Rudolfu Novákovi. „V době šumného práva v roce 1942 přičiní se o vypsání soutěže na knihu povídek „Prameny viry“, při čemž mu jde zvláště o to, aby byli odměněni aktivističtí publicisté a mezi nimi též Alois Kříž,“⁴⁴³ píše se ve spise. To pak dosvědčuje sám nakladatel knihy Leopold Mazáč, jenž při soudním procesu 19. března 1947 vypověděl proti Rudolfu Novákovi následující: „V r. 1942 po vyhlášení stanného práva vymohl soutěž na dobré povídky s náměty z přítomné doby a chtěl prosadit do poroty své lidi, my však do poroty jako rozhodující uvedli prof. Sekaninu a Dr. Slavika a vydali pak knížku 15 povídek, za niž autoři byli odměněni.“⁴⁴⁴

Jednotlivé povídky spojuje hlavně jejich pozitivní vztah k probíhajícím událostem, který se pohybuje na hraně kolaborantství. Křížová povídka nazvaná „Jen hlavu hezky zpřímá“ se v knize objevuje jako osmá v pořadí a má 22 stran. Jejím hlavním hrdinou je Staník Korecký, který je poslán na válečné práce do Německa: ačkoli před odjezdem pohrdavě mluví o cestě do „lágru“, poté se v tamní velké instalatérské firmě vypracuje a - což patří k hlavním propagandistickým prvkům - navíc autorovými slovy oceňuje podmínky zahraničních dělníků v Německu. „Kdybyste jen zdálky uviděli teltowský tábor, vklíněný do rozkošného zeleného rámce, naráz byste se zbavili předsudků o „lágrech“,“⁴⁹⁵ píše Kříž. Když se pak po roce povinné práce Staník dostává domů, nakonec se stejně po dvou týdnech rozhodne k návratu - i na základě matčiných slov: „Bála jsem se o tebe. Ale ten rok, kterého jsem se tolik strachovala, mě uklidnil. Nevím, jak k tomu došlo, aby nabyla jsem přesvědčení, že tam přece jen jsi na svém místě. Snad to byl vliv tvých vlastních řádků... Pracoval jsi tam pro vyšší cíl.“⁴⁹⁶ Obsahově i formálně průměrná povídka má tak za hlavní cíl ukázat, že nucené nasazení na práce v Německu má nejen svůj význam pro začlenění českých zemí do Říše, ale že je také zároveň příležitostí k výdělku a k navázání přátelství, nikoli důvodem k obavám.

⁴⁹³ Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

⁴⁹⁴ Soudní líčení proti obžalovaným novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PC 281).

⁴⁹⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Prameny viry. Patnáct povídek poctěných cenou v soutěži »Nový zítřek«*. Praha: Nakladatelství L. Mazáč, 1943, str. 191.

⁴⁹⁶ Tamtéž, str. 197.

5.4 Křížový knihy a míra provinění

Obě podrobněji rozebrané Křížový knihy, tedy díla Krev za novou Evropu a Co víte o Židech?, byly zmíněny nejen v trestním oznámení proti němu, ale také později při rozsudku vyneseném Národním soudem. To je důvodem, proč jsem se na Křížovu literární tvorbu zaměřil: tyto knihy dotvářejí spolu s jeho projevy a četnými články z novin komplexní profil Kříže jako autora. Jeho účast na díle Prameny víry zase ukazuje, že se kromě žurnalistické činnosti Kříž věnoval také próze. I zde ovšem psal jako aktivista, který podporoval německý fašistický režim.

6. Soudní proces s Aloisem Křížem

V poslední kapitole týkající se Křížových osoby nastiňují období od Křížova zatčení přes následný proces s ním až do vynesení rozsudku smrti. Základem pro soudní proces bylo trestní oznámení, u soudu pak hlavní roli sehrál obsáhlý obžalovací spis, z něž se při verdiktu vycházelo především. Kromě těchto ústředních bodů se věnuji i Křížově obhajobě, referování soudobého tisku o celém procesu a dalším věcem, jež se soudem přímo souvisejí.

6.1 Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi

Kromě podrobného popisu jeho novinářské a kolaborantské činnosti, jemuž jsem se dosud v diplomové práci věnoval, se v trestním oznámení proti Aloisi Křížovi poprvé objevují obvinění z konkrétních skutkových podstat na základě dobového práva. Základem ke Křížovu pozdějšímu potrestání je stejně jako u dalších kolaborantských novinářů tzv. velký retribuční dekret (19/1945 Sb.), plným názvem „Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech“. Jeho základ spočíval v tom, že stanovil tresty za kolaboraci s nacistickým režimem, které platily retrospektivně - tímto principem byl souzen i Kříž.

6.1.1 Konkrétní skutkové podstaty vznesené proti Křížovi

Kříž byl v trestním oznámení obviněn z celkem tří konkrétních zločinů, které měl podle národního prokurátora spáchat do konce druhé světové války.

Obvinění první se týká jeho činnosti ve Vlajce, konkrétně jde o „zločin § 1. retribučního dekretu, že v době zvýšeného ohrožení republiky“, o to v době od svého vstupu do hnutí Vlajka, zejména pak v době, kdy se stal velitelem Svatoplukových gard a členem ústředního vedení rozvratného hnutí Vlajka, spolčil se podle § 2. zákona na ochranu republiky z 19. března 1923, č. 51 k úkladům o republiku, zejména pokud jde o její samostatnost, jednotnost i demokraticko-

^{4M7} Doba zvýšeného ohrožení republiky je velkým retribučním dekretem vymezena na období „od 21. května 1938 do dne, kdy bude určen vládním nařízením“ (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>).

republikánskou formu"^{44s}; podle příslušného paragrafu byl v takových případech sazbu za doložená provinění buď trest smrti, či případně při mírnější verzi rozsudku těžký žalář v minimálním trvání po dobu dvaceti let^{44m}.

Druhé obvinění vznesené proti Křížovi se zakládá na jeho novinářském a jiném veřejném působení, přičemž jde o „zločin § 3, odst. 1 téhož dekretu, spáchaného v době zvýšeného ohrožení republiky, zejména pak v době od vstupu Křížová do redakce časopisu „Vlajka“ i vstupu Křížová do rozhlasu až do konce t.zv. protektorátu ... a to v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní i státní vědomí československého lidu i československé mládeže za okolností zvláště přitěžujících“^{Mo}; dodatek o zvláště přitěžujících okolnostech má pro Kříže za důsledek změnu trestní sazby - místo „jen“ těžkého žaláře na dobu deseti až dvaceti let bylo v takovém případě podle dekretu možné vynést trest smrti⁵⁰¹.

Posledním třetím bodem, na jehož základě byl Kříž souzen (a odsouzen), je jeho účast ve vedení hnutí Vlajka, do něhož se automaticky dostal jakožto dosazený hejtman úderných oddílů hnutí nazývaných Svatoplukovy gardy, a také ve vedení České ligy proti bolševismu; jde tak o „zločin téhož §-u odst.2, že v téže době byl činovníkem fašistické organizace Vlajka i velitelem militantní organizace Svatoplukových gard a konečně význačným funkcionářem a propagátorem organizace fašistické povahy „Ligy proti bolševismu.“^{51L} V tomto případě byl

^{49s} Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

^{44w} Konkrétní znění paragrafu: „Kdo se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) dopustil na území republiky nebo mimo ně některého z těchto zločinů podle zákona na ochranu republiky ze dne 19. března 1923, č. 50 Sb.: úkladu o republiku (§ 1), trestá se smrtí; kdo se dopustil přípravy úkladů 2), ohrožení bezpečnosti republiky (§ 3), prorady (§ 4, č. 1), zrady státního tajemství (§ 5, č. 1), vojenské zrady (§ 6, č. 1, 2 a 3) a násilí proti ústavním činitelům (§ 10, č. 1), trestá se těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí a za okolností zvláště přitěžujících smrtí“ (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/'161945.html>).

⁵⁰⁰ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

^{51.1} Konkrétní znění odstavce: „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) propagoval nebo podporoval fašistické nebo nacistické hnutí, nebo kdo v oné době tiskem, rozhlasem, jilmem nebo divadlem, nebo na veřejném shromáždění schvaloval nebo obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů a orgánů jim podřízených, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let. spáchal-li však takový zločin v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí, nebo smrtí“ (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>).

⁵⁰² Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ45).

základní sazbou trest těžkého žaláře na pět až dvacet let, který však mohl být zvýšen⁵⁰³

6.1.2 Stažené podezření Kříže z udání redaktora Cincibuse

V trestním oznámení proti Křížovi se nachází ještě obvinění ze čtvrtého zločinu, které se však do samotného soudního procesu vůbec nedostalo. Jde o podezření z toho, že na základě Křížová udání byl v březnu 1945 zatčen a následně uvězněn v koncentračním táboře vedoucí rozhlasového reportážního oddělení Josef Cincibus. Toto, jak se píše v trestním oznámení, „závažné podezření“ vzniklo na základě výpovědí Cincibusových spolupracovníků z rozhlasu, například Františka Zemana⁵⁰⁴, dále rodinného známého Cincibusových a redaktora Poledního listu Františka Frolíka a v návaznosti na něj i Cincibusovy manželky Jarmily⁵⁰⁵.

Proti Křížovi tak bylo v trestním oznámení vzneseno „podezření ze zločinu §-u 11., že v době zvýšeného ohrožení republiky ve službách nepřítelů učinil udání, jež mělo za následek ztrátu svobody československého občana,“⁵⁰⁶ podle kterého mohl soud při prokázání viny v krajním případě trestat až rozsudkem smrti " . Kříž

Konkrétní znění odstavce: „Kdo v téže době byl činovníkem nebo velitelem v organizacích Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) nebo Sudetendeutsche Partei (SdP) nebo Vlajka, Hlinková nebo Svatoplukova Garda, nebo v jiných fašistických organizacích podobné povahy, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let“ (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>).

⁵⁰⁴ „Při náhodných rozhovorech, které Kříž sám vyhledával, vyslovoval se vůči mně často až nenávisť a vždycky odmítavě kriticky o rozhlasové práci vedoucího reportážního oddělení ing. Josefa Cincibuse. Překážel mu Cincibusův neaktivistický postoj. Po zatčení ing. Cincibuse v dubnu (Zeman používá špatné datum - poznámka autora) 1945 se hojně vyskytly domněnky, že Cincibus byl zatčen v důsledku nepřátelského postoje Křížová,“ uvedl František Zeman ve svědectví ze 14. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁵⁰⁵ Kříž do Poledního listu docházel za svým známým, šéfredaktorem listu Antonínem J. Kožíškem, a tak se u něj v redakci zkoušel Frolík na svého přítele Cincibuse zeptat. „Řekl mi při této příležitosti, že telefonoval s Aloisem Křížem a ptal se ho, co tomu říká, že byl Pepík Cincibus zatčen. Kříž mu na to v telefonu odpověděl, že je to správně, že to už mělo být dávno.“ vypověděla o Frolíkových snahách Jarmila Cincibusová ve svědectví z 25. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); totéž potvrdil také František Frolík ve svědectví z 28. června 1946: „Pamatuji si jen že jsem byl Křížem přijat přívětivě, ale když jsem mu sdělil účel své návštěvy, okamžitě schladl a z jeho chování vyplynulo, že s věcí nechce nic mít. Předestřená mi slova z protokolu paní Jarmily Cincibusové nemohu přesně potvrdit, ale považuji její reprodukci za pravdivou“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 45).

³⁰⁷ Konkrétní znění paragrafu: „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky ve službách nebo v zájmu nepřítelů, nebo využívaje situace přiváděné nepřátelskou okupací jiného pro nějakou skutečnou nebo vymyšlenou činnost udal. trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let. Zavínil-li však udavač svým udáním ztrátu svobody československého občana, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let. Mělo-li udání za přímý nebo nepřímý následek ztrátu svobody většího počtu lidí nebo těžkou újmu na zdraví, trestá se doživotním žalářem, mělo-li za následek něčí smrt, trestá se smrtí“

však podezření z udavačství od začátku odmítal. „Rozhodně popírám, že bych byl schvaloval zatčení svědkovo, nebo že bych byl jeho zatčení způsobil, " ^{50K} uvedl Kříž ve výslechu. Kvůli nedostatku důkazů bylo později toto podezření z následného obžalovacího spisu úplně staženo a při procesu s Křížem vůbec nezaznělo.

6.1.3 Obvinění ze střelby do českých dobytých rozhlasů

V trestním oznámení sice toto obvinění vůči Křížovi není zmíněno jako konkrétní skutková podstata s následnou možnou sazbou, přesto se o něm píše s douškou, že „k celkové charakteristice osoby Křížovy je nutno se zmínit i ještě o jeho chování 5. května 1945" ⁵⁰⁹. Jsou zde tak jen předestřeny protichůdné výpovědi majora ve výslužbě Antonína Rakouše, který Kříže jako svědek obvinil z bránění rozhlasu po boku Němců se zbraní v nice, a naopak Křížovo popírání Rakoušových slov. Na základě konkrétních paragrafů se toto obvinění, jak se ukáže v následující podkapitole, začalo řešit až při samotném soudním procesu.

6.2 Obžalovací spis proti Aloisi Křížovi

Pro soudní proces je klíčový 13. únor 1947, kdy úřad Národního prokurátora sepsal obžalovací spis proti pěti kolaborantským novinářům, mezi nimiž byl i Alois Kříž; zbylou čtveřici tvořili Rudolf Novák, Antonín J. Kožíšek, Emil Šourek a Gustav Dorfl.

Provinění obžalovaných je nastíněno hned v úvodu, ve kterém je úřad Národní prokurátora charakterizuje „vesměs jako novináře, kteří propagačně sloužili vládě vetřelců v denním tisku, A. J. Kožíška, A. Kříže a E. Šourka též jako členů výboru České ligy proti bolševismu, A. Kříže a E. Šourka též jako členy ústředního vedení Vlajky " ⁵¹ .

Hned poté jsou popsána konkrétní provinění nejen paragrafy, ale i výčtem spáchaných skutků - Křížovo jméno je tu zmíněno třikrát. Poprvé tehdy, když podle prokurátora spáchali „všichni obvinění zločin proti státu podle §u 3 odst. 1 dekretu

(Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>).

⁵¹⁸ Výslech Aloise Kříže z 19. srpna 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 36).

⁵⁰⁹ Trestní oznámení proti Aloisi Křížovi (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PC 45).

⁵¹⁰ Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).

presidente, republiky č. 16/45 Sb. ve znění zákona č. 23/46 Sb." ⁵¹¹; jde o v trestním oznámení zmíněnou propagační činnost spojenou s podporou fašistického režimu a snahou o rozvrat režimu dosavadního, za niž bylo vzhledem k zvláště přitěžujícím okolnostem možné vyměřit až trest smrti. Poté je Kříž v samostatné části obžaloby obviněn z pokusu o vraždu, jehož se údajně měl dopustit v průběhu bojů o rozhlas. „A. Kříž dne 5. května 1945 v zájmu Německa střílel spolu s příslušníky SS po členech českého oddílu vedeného majorem Antonínem Rakoušem a útočícího na budovu českého rozhlasu a jednal tak proti útočnickům v úmyslu, aby je usmrtil, čímž předsevzal čin ke skutečnému vykonání zločinu vraždy vedoucí, zločin však jen náhodou nebyl dokonán," ⁵¹² píše se v obžalovacím spise. Čin, z něhož byl tímto Kříž obviněn, spadl ve velkém retribučním dekretu pod § 5 neboli „Zločin proti osobám" a konkrétně pod jeho odstavec 1a^{M3}; taktéž bylo možno trestat jej rozsudkem smrti. Poslední třetí obvinění směřuje společně proti Křížovi a Emilu Šourkovi za jejich příslušnost k ústřednímu vedení Vlajky a za členství ve výboru České ligy proti bolševismu.

Na základě těchto konkrétních skutkových podstat je všem pěti novinářům nastíněno, podle jakého paragrafu budou trestáni. Nováka a Kožíška se jakožto obviněných z nejtěžších zločinů (mimo jiné udávání spoluobčanů, spolupráce s gestapem nebo v Kožíškově případě i předávání vojenských materiálů odboje clo rukou Němců) týkal § 7 a jeho odstavec 3, který měl jako jedinou sazbu trest smrti; Kříž se spolu se Šourkem a Dórflem dostal do mírnější kategorie a měl být souzen podle § 3 a jeho odstavce 1 - zde se trest těžkého žaláře pohyboval od nejnižší hranice 5 let do doživotí a trest smrti byl sice možným, ale až krajním verdiktem⁵¹¹.

Kromě výčtu paragrafů zaznívá v obžalovacím spisu i slovní obvinění všech účastníků procesu, které má za cíl charakterizovat jejich činnost a obecně se dotýká poměrů v novinářské obci v průběhu tzv. druhé republiky a především protektorátu, když staví aktivisty do protikladu k žurnalistům, kteří s režimem nekolaborovali.

⁵¹¹ Tamtéž.

Tamtéž.

⁵¹³ Konkrétní znění odstavce: „(1) Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ IX) dopustil se ve službách nebo v zájmu Německa, nebo jeho spojenců, nebo republiky nepřátelského hnutí, jeho organizací, či členů, těchto zločinů: a) podle trestního zákona ze dne 27. května 1932, c. 117 r. z. zločinu veřejného násilí loupeží lidí (§ 90). veřejného násilí nakládáním s člověkem jako s otrokem 95) vnrđv M 134 až 137), zabiti (§§ 141) a 141) a těžkého poškození na těle (§1)6) ... trestu se smrti" (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>).

⁵¹⁴ Kompletní znění paragrafu viz poznámka číslo 501.

„Našli se však taci, kteří se propůjčili nepříteli a zpronevěří se svému poslání, čímž páchají soustavně těžké škody na národu a jeho dobré pověsti. Tito hanební pisálkové volí libivá hesla, zabývají pravou podstatu věci a propůjčují se k nešetrné a nevhodné polemice se zahraničním odbojem, propagují nacismus, obhajují fašismus a prohlašují o tomto zvrhlém reakčním proudění, že jest jedinou hybnou silou proti hrozcímu bolševismu. Toto zpravodajství a žurnalistika je projevem ponižující ničemnosti, jaké svět i náš národ před tím nikdy nepoznal, " ⁵¹⁵ píše se ve spisu. U Kříže je znovu zmíněna jeho celá žurnalistická činnost - mimo jiné jeho reportáže uveřejňované ve Vlajce, jeho činnost v rozhlase a v dalších periodikách, účast ve vedení Vlajky a další body obžaloby.

Je také na místě zmínit, že u Kříže není ve spisu vůbec respektována presumpce nevinny, když se v pasáži o jeho obvinění ze střelby do Čechů kategoricky píše: „Kříž dopouští se mimo to i kriminálního deliktu, kterým projeví při vypuknutí pražské revoluce své pravé vnitřní smýšlení a přesvědčení, jež je zaměřeno proti vlastnímu národu. Dne 5. května 1945 pronikne Antonín Rakous se skupinou vládního vojska do budovy českého rozhlasu s úkolem zmocnit se rozhlasu. O budovu rozpoutá se boj, ve kterém stojí Kříž na straně Němců, totiž jest mezi bojujícími esesmany a civilními Němci, kteří rozhlas rozhořčeně brání. " ^{M6}

Výše popsaný obžalovací spis tak vytvořil pozici, ve které pětice novinářů předstupuje před tribunál Národního soudu v Praze.

6.3 Soudní proces s Aloisem Křížem a dalšími novináři

Ačkoli ještě Kříž v té době nebyl přímo v soudní síni, je proces s ním fakticky zahájen už 27. února 1947, kdy je seznámen s obžalovacím spisem a se jmény přísedících - proti ani jednomu z nich Kříž nevznesl žádné námítky¹⁷. Za Křížová obhájce pak byl ustaven advokát JUDr. Ladislav Vejchoda-Ambros^{M11} a společně podali 6. března v průvodním návrhu seznam celkem 18 svědků, které

^{M5} Obžalovací spis proti Křížovi a dalším novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 237).
516 -

Tamtez.

^M „Obžalovaný uvádí, že proti soudci a proti přísedícím ničeho nenamítá, že není s žádným spřízněn ani sešvagřen. Obhájce si nemohu zřídit a žádám proto, aby mé byl ustanoven obhájce ex offio. Případné návrhy podám prostřednictvím svého obhájce." uvedl Kříž 27. února 1947 při předvedení z vazby (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 242).

¹⁷ Podle průvodního návrhu pro Kříže a svého firemního razítka působil Vejchoda-Ambros jako „obhájce ve věcech trestních" na domovské adrese Teplice-Sanov, Myslivecká třída 14 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 248).

žádali vyslechnout v průběhu procesu a kteří měli vyvrátit, popřípadě v některých případech aspoň zmírnit Křížovu vinu. Byli mezi nimi například novinář Jaroslav Pelíšek⁴ či bývalý redaktor Vlajky Mohammed A. Brickius⁵²⁰, dále několik pracovníků rozhlasu včetně Křížovy sekretářky Elišky I Hochové⁵²¹ a z veřejně známých osobností bývalý protektorátní ministr Jaroslav Krejčí⁵²² a herečka Národního divadla Růžena Nasková, o jejíž sestře, komunistické autorce Heleně Malířové, nechal Kříž podle vlastních slov i přes zákaz vysílání o protifašistických literátech Naskovou v rozhlase promluvit⁵²³. Poté už byli jen 8. března určení soudní znalci a mohl začít samotný proces.

6.3.1 Průběh soudního procesu s aktivistickými novináři

Sedmičlenná porota Národního soudu spolu s veřejným žalobcem⁵²⁴ zahájila proces proti Aloisi Křížovi a dalším novinářským aktivistům dne 10. března 1947. Na Kříže a jeho obhajobu se dostalo 13. března; celkem podle soudních zápisů trvala čtyři a půl hodiny⁵²⁵.

Kříž se snažil ve svůj prospěch využít například výše zmíněný pořad, v němž ze své funkce dovolil mluvit o spisovatelce Heleně Malířové, či fakt, že se

Pelíšek měl dosvědčit, „že obviněný se ke spolupráci politické ve Světě sám nenabízel, že do „Pražských dopisů“ aktuálně-politické pivky dával z popudu pražské a zlínské redakce a že zmařil vysílání politických přednášek o Slovensku, jež Pelíšek z Wolframova příkazu měl mít v pražském rozhlase“ (Průvodní návrh pro Aloise Kříže, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 248).

¹¹ Brickius měl dosvědčit, „že obviněný byl na cestu novinářů vyslán za Vlajku pro jazykové znalosti a nikoliv z politických důvodů, že politickou náplň reportáží dělal pod přímým nátlakem Wolframovým a že se vyhýbal psaní politických článků do Vlajky“ (Tamtéž).

Hlochová měla dosvědčit, že Kříž „obstarával jen překlady podle dodaných německých originálů, že zmírňoval ostrost ve skečích a že i ve vlastních relacích /na př. „Lic a rub“/pracoval podle přesných, konkrétních a kontrolovaných rozkazů“ (Tamtéž); dalšími předvolanými svědky z rozhlasu byla hlasatelka na krátkých vlnách Smolová, hudební referent rozhlasu Jan Zych, rozhlasový šéfredaktor Josef Bezdíček a redaktor Jindřich Heinz (Tamtéž).

Krejčí měl dosvědčit, „že obviněný mu u příležitosti výstavy Ligy proti bolševismu v Praze - v lednu 1945 - v rozhovoru řekl, že Němci to pohrají a to katastrofálně !!, že mu jeho výrok připomněl později na oddělení I.B v pankrácké věznici, kde oba byli ve vazbě národního soudu“ (Tamtéž).

²¹ „Tak podařilo se mi prosadit relace na KV, jež na středních vlnách byly nemyslitelné. Ku př. Růžena Nasková mluvilo o své sestře zemřelé Heleně Malířové, spisovatelce, jejíž protifašistické smýšlení jest dostatek známo,“ uvedl Kříž už při výslechu z 22. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); podle průvodního návrhu pak měla Nasková dosvědčit, „že obviněný se zasadil o vysílání vzpomínkové relace na Helenu Malířovou, sestru jmenované ... ačkoliv jakákoliv zmínka o této byla zakázána“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 248).

Složení poroty bylo následující: předsedou byl JUDr. Jan Kaplan, přísedícími senátu Národního soudu Josef Sládek, Václav Konopa, Josef Němec, Josef Línek, V. Dolejší a Václav Křížek (náhradníkem byl Josef Šindelář), jako veřejný žalobce působil JUDr. Frant. Tržický, jehož náhradníkem byl JUDr. Zitek (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 281).

Podle soudního zápisu od 9.00 do 13.30 (Tamtéž).

mu zaměstnanci posmívali kvůli jeho hlasovému projevu, a tak neměly jím přednášené pořady takový účinek. „*Suggestivně nemluvil. Pikalo se mu všeobecně v rozhlasu „ ubřečený Lojza“, vycítit v tom pohrdání, sám sebe však za tak špatného nepokládá,*“⁵²⁶ píše se v soudním zápisu. Kříž také musel čelit obvinění z urážek prezidenta Edvarda Beneše, pro nějž a další představitele zahraničního odboje používal často svého speciálního výrazu „lumpík“⁵²⁷ - Kříž na to reagoval slovy, že „ výraz „ lumpík“ nepokládá za urážku, která by mohla býti stihána podle zákona na ochranu cti“⁵²⁸. Z dalších témat, s nimiž byl konfrontován, mluvil Kříž například o tom, že pracoval hlavně na základě příkazů svých německých nadřízených a popřel obvinění řady rozhlasových pracovníků z toho, že stál pevně na straně okupantů⁵²⁹. „*Němcům oddán nebyl, bylo to všechno od něho hra kjejich oklamání. Nezbyvalo mu než ze dvou zel voliti vždy to menší,*“⁵³⁰ tlumočí soudní spis Křížovu obhajobu.

Další týden pak proces pokračoval průvodním řízením a výslechem svědků. Křížovy záležitosti se znovu začaly řešit 21. března, kdy byl opět konfrontován se svědectvím majora Antonína Rakouše, jenž Kříže vinil ze střelby po českých dobytých rozhlasu. Oba ale jen dále trvali na svých stanoviscích - tedy Rakous na Křížově vině, zatímco Kříž kategoricky popíral, že by rozhlas aktivně bránil. Tentýž den vystoupili před soudem i další svědci: referent správního ředitelství rozhlasu Jaromír Šimandl, Křížův bývalý nadřízený v redakci prvorepublikových Národních novin Vladimír Vicovský, bývalý správní ředitel rozhlasu Karel Remeš a generální tajemník České ligy proti bolševismu Karel Korp. Všichni zopakovali svá svědectví, která už v této práci zazněla: Vicovský mluvil o dopisu, jenž Kříž napsal ihned po německé okupaci poslanci SdP Kundtovi, Korp o jeho aktivitě v ČLPB a dva rozhlasoví zaměstnanci o jeho novinářské činnosti v protektorátním rozhlasu.

⁵²⁶ Zápis soudního procesu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 281).

⁵²⁷ „*Je mi známo, že Kříž s oblibou používal výrazu „lumpik“ o nižných lidech, a to jak v hovorové řeči. tak i v relacích,*“ uvedl bývalý ředitel rozhlasu Josef Z. Morávek ve svědectví z 16. června 1946 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁵²⁸ Zápis soudního procesu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 281); koresponduje to i s Křížovým výslechem z 22. června 1946, v němž uvedl: „*Slovo „lumpik“ leckdy používané v mých relacích, nebylo míněno jako nadávka, nýbrž jako méně škodlivé ironisování*“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁵²⁹ „*Kříž byl všeobecně znám jako horlivý nacista, přívrženec Hitlerův, což nezapíral a dokonce o tom mluvil otevřeně.*“ uvedl ve svědectví z 15. června 1946 referent správního ředitelství rozhlasu Jaromír Šimandl (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51); rozhlasový hlasatel Zdeněk Mančal zase o Křížovi ve svědectví z 15. června 1946 uvedl: „*Znal jsem ho jako 100% přívrženec nacismu a horlivého aktivistu, k čemuž se otevřeně hlásil a který odsuzoval všechny režimy mimo německého*“ (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 106, PČ 51).

⁵³⁰ Zápis soudního procesu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PC 281).

Poslední činností soudu, do níž Kříž mohl prostřednictvím svého obhájce zasáhnout, bylo 25. března vznesení návrhu na výslech dalších svědků, kteří měli vyvrátit Křížovu údajnou střelbu do dobytých rozhlasu. Porota Národního soudu však tento požadavek těsně před vynesením finálního verdiktu zamítla jako bezpředmětný⁵³¹.

6.3.2 Rozhodnutí poroty o trestech pro obžalované novináře

Porota Národního soudu jednala o svých verdiktech proti všem pěti obžalovaným novinářům 25. března 1947 v odpoledních hodinách. „Jednoznačné usnesení o vině“ vynesla proti Křížovi ve dvou ze třech bodů obžaloby-stejně jako u všech čtyř dalších aktivistických redaktorů. Šlo o propagační činnost a podporu nacistického režimu (tedy zločin dle § 3 odst. 1 tzv. velkého retribučního dekretu) a společně s Emilem Sourkem o účast ve vedení Vlajky a České ligy proti bolševismu (zločin dle § 3 odst. 1 tzv. velkého retribučního dekretu). Naopak taktéž jednohlasným usnesením byl Alois Kříž zproštěn z obvinění ze střelby do českých dobytých rozhlasu - tento fakt dokazuje, proč ani porota nepotřebovala ohledně údajné střelby vyslýchat další svědky.

Zápis zjednání pak potvrzuje, že byl Kříž ze všech tří následně popravených novinářů nejbliže „pouhému“ doživotnímu vězení: zatímco u Antonína J. Kožíška a Rudolfa Nováka vynesla porota verdikt jednomyslně, u Kříže byli proti dva ze šesti přísedících⁵³². I tak byl ale pro Kříže poměrem pěti hlasů (včetně předsedy soudu) proti dvěma určen absolutní trest. Den před veřejným vynesením rozsudku tak bylo jasno. „*Rozhodnuto bylo jednomyslně, že výkon trestu bude vykonán v pořadí: A. Kříž, A. J. Kožíšek a R. Novák ... Skončeno a podepsáno o 18 hod. 30 min.,*“⁵³³ uvádí zápis soudního procesu.

³³¹ „Národní prokurátor ponechává rozhodnutí Národnímu soudu. Po poradě prohlašuje předseda Národního soudu usnesení, že se návrh obhajoby zamítá jako bezpředmětný. Na to předseda udílí slovo obhájci k závěrečným řečem. Po přednesu obhajoby Národní prokurátor přednesl krátkou repliku. Není dalších návrhů a proto předseda končí jednání a Národní soud se odebral k poradě o rozsudku,“ píše se v zápisu soudního procesu (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 114, PČ 281).

³³² Pro trest smrti nehlasovali přísedící Josef Sládek a Václav Konopa (Tamtéž).

³³³ Tamtéž.

6.3.3 Veřejný rozsudek - trest smrti pro Aloise Kříže

Veřejně čtený rozsudek z 26. března 1947 obsahuje dvě složky: první bylo zdůvodnění verdiktu na základě paragrafu, druhou pak popis činů jednotlivých odsouzených a také v obecnější rovině nahlížený problém kolaborace protektorátních novinářů. Podle rozsudku právě žurnalistika patřila mezi oblasti, které se Němci snažili ovládnout s jasným cílem - ovlivnit co nejvíce mentalitu českého národa směrem k podřízenosti nacistického režimu. „*A přec vyskytli se jedinci, kteří zaprodali své svědomí za hanebnou odměnu a za ni sloužili německým snahám a cílům. Pohnutky tohoto jejich konání, byly nešlechtné, nízké a nečestné. Byla to zištnost, byla to zbabělost, která jim kázala nepostavit se do služeb národního odboje, jen aby zajistili a zabezpečili sebe a své nejbližší. Na nikom jiném jim nezáleželo. Osud národa jim byl lhostejný. Ze všech sil snažili se svou zrádnou činností podvrátit mravní síly znásilněného národa vědouce že mravní síla je nezbytným předpokladem vítězství v zápase národa za svobodu a samostatnost,*”⁵³⁴ píše se v rozsudku.

Pak následovaly obsáhlé popisy viny všech pěti obžalovaných novinářů: jen u Kříže zabral takový výčet jeho činnosti celkem 13 stran. Ohledně naplnění skutkových podstat dvou paragrafů velkého retribučního dekretu, které jsou zmíněny v předchozí podkapitole, pak autor rozsudku na závěr u Kříže konstatoval, že tato obvinění „*na základě doznání obžalovaného Aloise Kříže, na základě obsahu článků obžalovaným napsaných a v denním a týdenním tisku uveřejněných, na základě publikací, rozhlasových zpráv a výpovědí svědků a osob slyšených v ministerstvu vnitra, vzal Národní soud za zjištěno a prokázáno*”⁵³⁵

Jedinými polehčujícími okolnostmi byly u Kříže stejně jako u dalších obžalovaných novinářů (s výjimkou Rudolfa Nováka) dříve čistý trestní rejstřík, doznání skutků⁶ a fakt, že byl Kříž zproštěn z obvinění ze střelby do českých dobyvatelů rozhlasu, neboť jediné svědectví od majora Antonína Rakouše soud neuznal za plně průkazné, ač na své výpovědi Rakouš i přes opakovanou konfrontaci s Křížem trval: „*Okolnosti však, za kterých k tomuto setkání a poznání*

Rozsudek proti Aloisi Křížovi a dalším kolaborantským novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 301).

⁵³⁵ **Tamtez.**

⁶ „*Polehčovalo obžalovaným Kožiškovi, Křížovi, Šonrkovi a Dor/loví, že byli až dosud bezúhonného chování § 46b. a všem také doznání skutků § 46h, tr. zák.*” píše se v rozsudku (Tamtéž).

došlo, jsou takového rázu, že není a nemůže být vyloučen omyl v osobě a poněvadž zbývají přece jen pochybnosti, zda se svědek nezmýlil, bylo v tomto případě podle zásady *in dubio pro reo*⁵³⁷, z nedostatku určitých důkazů obžalovaného Aloise Kříže z obžaloby podle § 259/2 tr.ř, zprostiti." Dalšími polehčujícími okolnostmi mohlo být buď konání rozkazů z donucení v případě, že se obžalovaní stali členy prorežimních organizací nedobrovolně⁴, nebo fakt, že obžalovaný sice spáchal podle práva trestný čin, jenže jeho skutečným záměrem byl dobrý úmysl ve prospěch Československa či jeho spojenců⁴⁴. Ani jednu z těchto variant, které mohly zmírnit konečný rozsudek, však soud u Kříže neuznal za platnou. Ortel tak zněl: „*Národní soud dospěl k názoru, že u obž. Nováka, Kožíška a Kříže trest smrti není nepřiměřeně přísný.*"^{M1} Zároveň byli všichni tři podle dobového práva povinni uhradit soudní náklady⁴², byli zbaveni občanské cti a jejich majetek propadl ve prospěch státu³⁴³.

6.3.4 Křížová neúspěšná žádost o milost prezidenta republiky

Všichni tři novináři odsouzení k trestu smrti, tedy Antonín J. Kožíšek, Rudolf Novák a Alois Kříž, měli právo požádat o milost prezidenta republiky

¹¹⁷ V pochybnostech ve prospěch obviněného - poznámka autora.

¹¹⁸ Rozsudek proti Aloisi Křížovi a dalším kolaborantským novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ301).

¹³⁹ Podle tzv. velkého retribučního dekretu a jeho § 13 odstavce 3, který zní: „*Neodolatelné donucení rozkazem představeného nezproštíje viny nikoho, kdo se dobrovolně stal členem organizací, jejichž členství ukládalo vykonat každý, i zločinný rozkaz*" (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>).

^{M1} Podle tzv. velkého retribučního dekretu a jeho § 16 odstavce 2, který zní: „*Soud může snížit trest i pod dolíli hranici sazby a zaměnili jeho způsob za mírnější, případech pak zvláštního zřetele hodných v odsuzujícím výroku upustiti od potrestání, je-li obecně známo, nebo lze-li bez průtahů prokázali, že obžalovaný jednal s úmyslem prospěti českému nebo slovenskému národu nebo Československé republice či jejím spojencům nebo jinému obecnému zájmu, nebo že se pozdější svou činností zasloužil o osvobození republiky z nepřátelské moci, nebo o nápravu, nebo o zmenšení zla nepřitelem způsobeného a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval. Tohoto ustanovení však nelze použít, neúměrně obecný prospěch jim sledovaný*" (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>).

¹⁴¹ Rozsudek proti Aloisi Křížovi a dalším kolaborantským novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 301)

⁵⁴² „*Podle § 389 tr.ř. jsou obžalovaní povinni rukou společnou a nedílnou nahraditi náklady na řízení trestní, každý pak zvlášť útraty výkonu svého trestu*" (Rozsudek proti Aloisi Křížovi a dalším kolaborantským novinářům, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 301).

⁵⁴³ „*Podle § 14 retr. dekr. se vyslovuje, že všichni obžalovaní pozbývají občanské cti pro vždy, že celé jejich jmění propadá ve prospěch státu,*" píše se doslova v rozsudku (Tamtéž); v Křížově případě šlo ale pouze o oblečení, v kterém nastoupil do vazby - výčet jeho majetku zněl: „*I světlý svrchník, 1 kabát světlý, 1 šedé kalhoty, 6 kapesníků. 1 šála a ostatní osobní prádlo, 1 boty, 1 puloyer šedý, 1 žlutý snubní prsten. Dále 1 tmavý oblek, kletý mu dodala během vazby*" (Žádost o vydání majetku po pozůstalém podaná jeho manželkou Boženou Křížovou 15. dubna 1947, NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 304).

Edvarda Beneše - tato žádost musela být podána okamžitě, neboť podle zásad tzv. velkého retribučního dekretu musela být při vynesení trestu smrti poprava vykonána nejpozději do tří hodin⁴⁴. I kvůli tomuto časovému tlaku tribunál v rozsudku rovnou uveřejnil také tresty, na které by obžalovaní nastoupili při eventuálním udělení milosti. V Křížově případě se jednalo o doživotní trest, z něž by 20 let strávil ve zvláštních nucených pracovních oddílech⁴⁵.

Na rozdíl od emotivních a delších žádostí o milost od Nováka a Kožíška je ta Křížová formálnější a mnohem stručnější. „*Byl jsem odsouzen k trestu smrti provazem. Dovoluji si předložit zdvořilou žádost, aby tento trest byl mi zmírněn resp. zaměněn v trest doživotního žaláře, poněvadž mou trestnou činností nebyla zaviněna smrt žádných lidí, podle slov obžaloby jsem působil velmi dobrým dojmem, takže je zde oprávněna naděje, že budu platným členem lidské společnosti a českého národa. Slibuji pak, že se o to ze všech sil přičiním,*“⁴⁶ uvedl jen Kříž (například Novákova žádost o milost měla jeden a půl strany). Žádost byla sice obratem přijata úředníky ministerstva spravedlnosti⁴⁷, ale následně byla zamítnuta.

6.3.5 Poprava Aloise Kříže

Ze tří odsouzených kolaborantských novinářů byl Alois Kříž popraven jako první, a to 26. března 1947 v 16.45 odpoledne. Vykonavatelem trestu smrti byl Tomáš Stejskal, který „per každý výkon“ obdržel na základě žádosti z 31. března honorář ve výši 4.000 Kčs⁴⁸.

⁴⁴ Podle § 31 odstavce 2, který zní: „*Trest smrti se vykoná Jo dvou hodin po vyhlášení rozsudku. Na výslovnou žádost odsouzeného může býti lhůta prodloužena o další hodinu. Konalo-li se řízení v nepřítomnosti obžalovaného, vykoná se trest smrti do 24 hodin po dopadení odsouzeného*“ (Plné znění zákona na webu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dekyi61945.html>).

⁴⁵ Rozsudek proti Aloisi Křížovi a dalším kolaborantským novinářům (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 301).

⁴⁶ Žádost o milost prezidenta republiky podaná Aloisem Křížem 26. března 1947 (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 285).

⁴⁷ „*Po předložení žádosti, byla tato ihned sdělena telefonicky min. spravedlnosti. Diktát této žádosti převzat p. vrch. odb. rada Obrouček v zust. min. rady Marjánky v 15.25 hodin*“ (Tamtéž).

⁴⁸ Záznam o provedení poprav novinářů Aloise Kříže, Antonína J. Kožíška a Rudolfa Nováka (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 286).

⁴⁹ Záznam o honoráři pro kata (NA, fond Národní soud, sg. 6/47, karton 115, PČ 292).

6.4 Proces s Aloisem Křížem pohledem dobového tisku

Pro popis toho, jak o procesu s Aloisem Křížem a dalšími kolaborantskými novináři referoval dobový tisk, jsem si zvolil dva deníky: Mladou frontu a Práci. V tomto případě mi nešlo o podrobnou analýzu textů, ale spíš o ukázkou toho, jak novináři necelé dva roky po konci druhé světové války nahlíželi na své bývalé kolegy stojící před tribunálem Národního soudu a jak velkou pozornost procesům s aktivistickými žurnalisty věnovali.

6.4.1 Proces na stránkách deníku Mladá fronta

Od začátku března 1947 až do konce procesu, který se uzavřel 26. března, vyšlo na stránkách Mladé fronty na toto téma celkem 14 článků. Konkrétně Křížovi jsou věnovány celkem tři z nich - a hned první je vhodnou ukázkou toho, že snaha o objektivitu ustupovala při referování o procesu stranou v prospěch líčení domnělé zrádné povahy obviněných.

V textu s titulkem „Pozdní lítost propagátora nacismu“ totiž autor líčí, jak se Kříž snažil poníženě domoci zmírnění trestu. *„Plačtivým hlasem se pokoušel Kříž vysvětlit, že svůj aktivismus jen předstíral, protože se bál, že na jeho místo přijde ještě někdo horší. „Věřte mi, pane předsedo,“ prohlásil, „nevěděl jsem na mou duši, co je Vlajka. Vstoupil jsem pouze do její redakce, ale ne do hnutí.“ „Nebrečte mi tačlv,“ obořil se na obžalovaného předseda dr. Kaplan, „jako jste brečival do rádia, když vás národ nechtěl poslouchat^{xMl}... Váš hlas nám od té doby není zvlášť příjemný ...“ Udivuje nás ovšem dnešní Křížová obhajoba, neboť hned na počátku okupace napsal A. Kundtovi, že je oddaným služebníkem Němců a ještě 5. května 1945 bránil budovu rozhlasu proti revolučním bojovníkům se zbraní v ruce,³³¹ píše Mladá fronta o údajné Křížově střelbě do dobytých rozhlasů jako o hotové věci a až pak dodává, že obžalovaný tato obvinění opakovaně popřel. Stejnou linii si list drží také v článku s titulkem „Kříž střelil na čs. bojovníky“. Ačkoli o tomto mluvil pouze svědek Antonín Rakouš, který je jako jediný v textu citován („Major*

⁵⁵⁽¹⁾ Soudce zde vychází z výpovědí Křížových spolupracovníků, kteří mu za války přisoudili přezdívkou, kterou Kříž v článku zmiňuje: *„Vždyť o mě říkali.“* prohlásil Kříž *s jistou dávkou hrlosti, že jsem „ubrečertý Lojza“...* (In: Pozdní lítost propagátora nacismu, 14. března 1947, Mladá fronta, ročník III., číslo 62).

" Tamtéž.

M. Rakous prohlásil, že viděl Kříže střílet v revoluci na čs. bojovníky"⁵⁵²), opět Mladá fronta nijak nerespektuje presumpci nevinny a prezentuje obvinění ze střelby do Čechů v titulku jako takt, nikoli jako vznesené obvinění. Až v poslední den procesu už je i v Mladé frontě nastolena otázka Křížovy nejasné viny z květnového povstání - a to na základě žádosti Křížova obhájce o předvolávání dalších svědků, z něž pak vyplývá i mnohem odlišněji působící titulek: „Střílel Kříž proti čs. bojovníkům?"

V podobném duchu píše list také o ostatních členech procesu. V kontrastu oproti těmto typům zpráv pak stojí článek o vynesení trestu, jenž je narozdíl od emotivně zabarvených textů prostým popisem děje. „*Ve středu vynesl NS v Praze ústy předsedy senátu dr. Kaplana rozsudek nad skupinou aktivistických novinářů, kteří v době okupace zradili svůj národ ... Odsuzují se za to: Rudolf Novák, A. J. Kožíšek a Alois Kříž k trestu smrti, Emil Sourek s použitím ustanovené § 16 retr. zák. k trestu 15 let těžkého žaláře a Gustav Dórfel ke 20 letům těžkého žaláře. Kříž pak byl zproštěn obžaloby, že by byl dne 5. května 1945 střílel s příslušníky SS po čs. revolučních bojovnících,*"⁵⁵³ konstatuje Mladá fronta.

6.4.2 Proces na stránkách deníku Práce

Pokud jde o srovnání deníku Práce s výše analyzovanou Mladou frontou, shodují se oba listy ve většině charakteristických prvků. Na stránkách Práce vyšlo o procesu s novinářskými aktivisty taktéž 14 článků a opět jsou celkem tři z nich, a to ve stejné dny, věnovány prioritně Aloisi Křížovi. Srovnatelný je také styl, jímž redaktoři Práce o procesu s kolaborantskými žurnalisty referují.

V článku s nadtitulem „Plačtivý hlas v soudní síni" se v Práci píše nejen o Křížově chování před tribunálem, ale i o jeho popírání všech obvinění od majora Rakouše, že střílel do českých dobytých rozhlasů: „*Roztřeseným hlasem snaží se omluvit své aktivistické články ve Vlajce, aktivistické „přednesy" v rozhlasu, až ho předseda napomíná: „Nebrečte tady, jak jste brečival do rozhlasu, když vás národ nechtěl poslouchat. Váš hlas nám od té doby není zvláště příjemný" ... Kříž pak ještě jednou roztřeseným hlasem říká: „Jako že je Bůh nade mnou, nevystřelil jsem*

⁵⁵² In: Kříž střílel na čs. bojovníky, 22. března 1947, Mladá fronta, ročník 111., číslo 69.

⁵⁵³ In: Novák, Kožíšek, Kříž - trest smrti, 27. března 1947, Mladá fronta, ročník III., číslo 73.

ani ránu. *Všeho jsem schopen, jenom ne střílení.*"⁵¹⁴ Další dva články založené na osobě Aloise Kříže se pak stejně jako u Mladé fronty věnují především tomu, zda Kříž při květnovém povstání po boku jednotek SS střílel jakožto obránce budovy rozhlasu na Čechy. Znovu se v listu objevuje nejprve hodnotící titulek „Kříž střílel na české bojovníky“ (vyšel 22. března), ale o čtyři dny později už je v článku z 26. března vzhledem k vývoji procesu zmírněn na „Kříž opět tvrdí, že nestřílel“.

Obsahovou i formální spřízněnost mezi oběma listy doplňuje strohá zpráva o verdiktu ve stejném stylu, v jakém ji vydala také Mladá fronta. *„Novák, Kožíšek a Kříž byli odsouzeni k trestu smrti, Šourek k 15 letům těžkého žaláře a Dórfel ke 20 letům žaláře. Všichni ztrácejí čest navždy a jejich jmění propadá. Pořadí výkonu trestu: Kříž, Kožíšek, Novák,“*⁵⁵⁵ píše se 27. března v Práci.

- In: „... a nyní uslyšíte Aloise Kříže“, 14. března 1947 Práce. ročník III., číslo 62.

⁵⁵⁵ In: Novák, Kříž, Kožíšek - trest smrti, 27. března 1947, Práce, ročník III., č. slo 73.

7. Závěr

V závěrečné kapitole, která celou diplomovou práci shrnuje, se pokusím odpovědět na všechny základní výzkumné otázky, které jsem si stanovil v jejím úvodu a které měly pomoci naplnit plánované cíle práce.

A) Byl Kříž skutečně kolaborantem? Jak velkou měrou se provinil?

Kříž bezpochyby kolaborantem byl. Na základě prostudovaných dokumentů si troufám tvrdit, že není sporu o tom, že Kříž patřil mezi význačné aktivistické novináře, kteří pomáhali ideologicky udržovat nacistický režim v Protektorátu Čechy a Morava. Z tohoto pohledu je míra jeho provinění podle mého soudu vysoká - Kříž byl totiž ve své práci velmi aktivní, díky čemuž produkoval množství textů nejen ve svém rozhlasovém působení, ale také v dalších periodikách, do nichž přispíval. Jako vysoký představitel protektorátního rozhlasu se navíc účastnil porad nejvyšších představitelů tuzemských médií, které probíhaly v takzvaném Presseklubu pod patronací vedoucího skupiny Tisk při Úřadu říšského protektora Wolfganga Wolframa von Wolmara. Proto Kříž zaslouženě stanul před tribunálem Národního soudu.

B) Ve kterých médiích v průběhu druhé světové války publikoval? Mělo na tuto jeho kolaborantskou činnost vliv i jeho předchozí žurnalistické působení?

Křížová kariéra novináře-kolaboranta začíná působením v časopisu Vlajka; ten ale patřil mezi méně rozšířená periodika, od čehož se odvíjel i jeho možný dopad. Zlomem se stává jeho účast na cestě protektorátních novinářů do Francie, Belgie a Španělska z léta 1940, ze které Kříž ve Vlajce uveřejnil sérii aktivistických a propagandistických reportáží. Další zásadní věcí pro Křížův profesní život pak byl jeho přechod do rozhlasu, kam nastoupil na přímý popud ministerského předsedy Aloise Eliáše, který byl podle dostupných dokumentů nucen zařadit představitelům Vlajky právě pozici v rozhlase. Poté, co „ukázal“ na Kříže, se tento dříve především sportovní redaktor stává programovým referentem rozhlasu a později, v létě 1944, je dokonce interně jmenován jeho šéfredaktorem. Kromě pozice v rozhlase byl Kříž činný i v několika protektorátních listech: pravidelně spolupracoval s týdeníkem Svět a další články zveřejnil například v Přítomnosti, Poledním listu, Večerním Českém slově, Národní politice, Nedělním listu a Moravských novinách.

To, že Kříž pracoval jako novinář již před ustavením Protektorátu Čechy a Morava, však jeho pozdější působení neovlivnilo. Kříž totiž až do roku 1939

pracoval jako sportovní novinář, a to pouze s výjimkou několika politicky zaměřených článků pro Národní noviny, které poslal do redakce za svého pobytu v pohraničí na Slovensku na podzim 1938 v období takzvané mnichovské krize.

C) Spolupracoval s nacistickým režimem „jen“ jako novinář, nebo jeho vina spočívala i v dalších činnostech, které se žurnalistikou přímo nespojují?

Kříž se kromě žurnalistiky angažoval i v několika dalších oblastech. Když vstoupil do redakce časopisu Vlajka, stal se zároveň členem této organizace a později byl při sporech uvnitř hnutí jmenován do pozice hejtmana Svatoplukových gard, čímž se z něj stal vrchní velitel těchto vlajkařských bojových oddílů. Tímto postupem se Kříž zároveň stal členem ústředního vedení Vlajky, ačkoli podle dostupných materiálů vykonával funkci hejtmana Svatoplukových gard necelý měsíc a vydával v ní rozkazy především formálního charakteru. Jako člen Vlajky navíc Kříž veřejně přednášel o svých zážitcích z novinářské cesty po Francii, Belgii a Španělsku. Kromě těchto hnutí byl Kříž také dvakrát členem výboru České ligy proti bolševismu, v níž si počínal velmi aktivně: v rámci hnutí absolvoval řečnický kurz, přednášel v řadě českých měst a generálním tajemníkem České ligy proti bolševismu Karlem Korpem byl doporučován ke služební cestě na Slovensko jako jeden z nejlepších řečníků hnutí. Podle listin z archivu ministerstva vnitra byl Kříž konfidentem gestapa, neboť se nachází v seznamu českých spolupracovníků této německé tajné policie, podle dalších nařčení spolupracoval Kříž také s německou zpravodajskou službou Sicherheitsdienst; tato obvinění se ale na základě dostupných materiálů nedají stoprocentně doložit.

D) Těžil Kříž ze svého postavení také materiálně, nebo kolaboroval především z vlastního přesvědčení?

Materiální výhody Kříž měl, a to velké: jeho plat se v roce 1944 vyšplhal na částku převyšující 7.000 protektorátních korun, což byla suma mimořádná nejen vzhledem k tomu, jaké panovaly poměry, ale podle svědků i vzhledem k platům ostatních služebně mnohem starších zaměstnanců rozhlasů. Ohledně jeho přesvědčení se závěry vynášejí složitěji.

Kříž byl podle mého názoru sympatizantem s určitou částí nacistické ideologie, především ale v podřízení se Německu viděl jedinou možnou cestu k přežití českého národa poté, co byl na podzim 1938 podle Kříže zrazen západními mocnostmi; Kříž ostatně sám právě tento moment uváděl jako zlom svého života. Že to nemusela být jen výmluva mající za cíl zmenšit jeho potrestání, dokládají i

výpovědi Křížových spolupracovníků před roku 1939, kteří o něm hovoří jako o vlastenci se silným českým cítěním. Podle mého názoru bylo největším Křížovým problémem to, že vlastně ani on sám nevěděl, co chce - pozice aktivistického novináře jej sice vynesla z nuzných životních podmínek, na druhou stranu mu však sebrala téměř veškerý čas a byla jedním z hlavních důvodů, proč zkrachoval jeho osobní život. Zde bych si vztah mezi Křížovým soukromým a pracovním životem dovolil nazvat „spojitými nádobami“: k pozici novináře se upnul mimo jiné poté, co jeho žena zemřela při porodu druhého syna a jelikož se mu další manželství nepovedlo, koncentroval se Kříž na svou práci čím dál tím více. Žádná ze zde vyslovených hypotéz nemá za cíl sloužit jako omluva pro Křížový aktivistické články, veřejné projevy či jeho činnost v kolaborantských organizacích; v tomto případě mi mnohem více jde o zamyšlení nad osudem člověka, který nedokázal vzdorovat dějinným podmínkám možná i z důvodu své osobní nespokojenosti, kterou se snažil kompenzovat prací. Tu ale vykonával, a o tom nemůže být pochyb, v prospěch německých okupantů.

E) Jak byl proti němu po konci druhé světové války veden soudní proces, na základě čeho byl obžalován?

Alois Kříž stanul před Národním soudem v jednom z největších procesů s novináři-kolaboranty; v jeho procesu byly vyneseny a uskutečněny celkem tři rozsudky smrti, přičemž dohromady bylo aktivistických novinářů popraveno jen pět. Kříž byl obžalován z několika věcí: pivní a nejzásadnější byla propagace a podpora nacistického hnutí spojená se snahou o rozvrat protektorátního obyvatelstva, které se dopouštěl jako novinář a veřejně činná osoba; dalším bodem obžaloby byla Křížová činnost v hnutích Vlajka (především jeho pozice hejtmana Svatoplukových gard) a Česká liga proti bolševismu. Dále obžaloba Kříže obvinila ještě ze střelby do českých dobytých rozhlasu, které se měl podle ní dopustit v den svého zatčení, tedy 5. května 1945, a také z udání rozhlasového redaktora Josefa Cincibuse, jenž byl na konci války vězněn v koncentračním táboře; ani jeden z těchto bodů však nebyl prokázán.

F) Jak vypadá verdikt v podobě trestu smrti ve světle předložených důkazů, byl Kříž k hrdelnímu trestu odsouzen po právu?

Otázka verdiktu vyneseno nad Křížem musí být podle mého názoru nahlížena ze dvou pohledů. Prvním je kontext doby, která se stále vyrovnávala s nacistickými pomahači a která měla stále v paměti utrpení, jež obyvatelé

Protektorátu Čechy a Morava zakusili během více než šesti let okupace. Navíc zde mohla platit hypotéza vyslovená M. Nakonečným v jeho monografii o hnutí Vlajka, kde poukazuje na následující fakt: poněvadž byly rozsudky nad členy protektorátní vlády mírnější, než se čekalo (například z důvodu spolupráce některých s odbojem), stali se vlajkaři před Národním soudem jakousi „zástupnou skupinou“, jejichž exemplární tresty měly být důležitou součástí dobového vyrovnávání se s kolaboranty. To vše dohromady vytvářelo pozici, s níž Kříž předstupoval po boku dalších obžalovaných před tribunál.

Až druhým pohledem jsou potom podle mého názoru zákonné normy, podle kterých byli Kříž a spol. souzeni. Takzvaný velký retribuční dekret obsahoval nejen přísné verdikty, kdy se za řadu zločinů uděloval hrdelní trest, ale také možnost zmírňování rozsudků v případě polehčujících okolností. U Kříže se podle toho, jak jsem měl možnost prostudovat jeho soudní spis a konfrontovat jej se spisy ostatních souzených aktivistických novinářů, rozhodlo o trestu smrti nikoli na základě „jen“ jeho žurnalistické činnosti (jakkoli obsáhlé a odsouzeníhodné), ale především kvůli jeho členství ve Vlajce a v jejím ústředním vedení. Jak jsem však již uvedl, Kříž ve funkci hejtmana vlajkařských bojových oddílů strávil pravděpodobně jen necelý měsíc, v jehož průběhu stihl vydávat především formální rozkazy směřující k reorganizaci hnutí, což v porovnání s ostatními k smrti odsouzenými novináři nepůsobí přesvědčivě. Vždyť například Rudolf Novák byl usvědčen ze spolupráce s gestapem a svými články přímo zavinil smrt či internaci mnoha židů, Antonín J. Kožíšek se kromě jiného provinil tím, že předal Němcům tajné vojenské dokumenty československého odboje a platí počtem svých textů za vůbec neaktivnějšího novináře-kolaboranta, Karel Werner patřil už od 20. let k Národní obci fašistické a svými útočnými články podle verdiktu soudu zapříčinil smrt bývalé senátorky Plamínkové, poslední z popravených novinářů Vladimír Krychtálek zase mimo jiné vystoupil jako řečník na oficiálně tryzně za zavražděného Reinharda Heydricha a stál v čele Národního svazu novinářů. Tyto mé hypotézy může částečně podporovat fakt, že zatímco u jiných kolaborantských žurnalistů nebyly při vynášení verdiktu uvnitř poroty Národního soudu žádné pochyby, v Křížově případě proti udělení hrdelního trestu hlasovali hned dva její členové.

Proto nedokážu jasně odpovědět, zda byl novinář a kolaborant Alois Kříž popraven na základě verdiktu adekvátního jeho činům. Dobové právní normy, v tomto případě takzvaný velký retribuční dekret, tuto variantu umožňovaly, a také

podle ní soud nejvyšší možný trest vynesl. Nezodpovězenou otázkou ale zůstává, jak velkou roli v tom sehrála mnou jmenovaná specifika doby, která Křížovu pozici automaticky zhoršovala - to dosvědčují i útoky, které proti obžalovaným v průběhu procesu vedl soudobý tisk.

I přes tuto nejasnost věřím, že má diplomová práce věnovaná osobnosti Aloise Kříže zaplní mezeru ohledně údajů o jednom z význačných novinářských aktivistů, a může tak pomoci dalším badatelům, kteří se budou věnovat dějinám protektorátní žurnalistiky.

8. Summary

In summary I want to answer all research-questions from the introduction of this Diploma thesis (this summary is shorter version of the czech-written one).

A) Was Kříž really a collaborator and was he guilty?

According to all documents I have read through I dare to say: Kříž surely was one of notables activistical journalists helping to maintain Nazi regime. He wrote plenty of articles for Protectorate Czech Radio and another for newspapers and magazines; he used to be member of meetings of the highest exponents of journalism in Protectorate in Presseklub - hence there is no doubt about his guilt.

B) In which media did he work during Second World War? Were his collaborative activities affected by his former journalistic activities?

Knz's career of journalist-collaborator started in the magazine Vlajka; his career breakpoint came in year 1940 when he moved to enemy-occupied France as a part of journalists' trip and then wrote plenty of activistical articles from that trip. Another crucial step was for Kříž his move to the protectorate Czech Radio where he started to work as the Agenda-Officer and later he was in-house named Editor-in-Chief Kříž also worked for another media: he was regularly cooperated with magazine Svět and he occasionally wrote articles for Přítomnost, Polední list, Večerní České slovo, Národní politika, Nedělní list or Moravské noviny.

But those of his activities were in my opinion not affected by his former journalistic work: before the WW II Kříž worked only as the sports-journalists (there were only some exceptions during so-called Munich-Crisis in 1938).

C) Did he collaborate with Nazi regime „just" as journalists or also in other ways?

Kříž was embattled in another ways as well. He became member of Czech nationalist movement Vlajka and later he became a member of its headquarters (he was named a head of combat divisions of Vlajka called Svatoplukovy gardy - but only for a month). He was also twice named a member of a committee of Czech League Against Bolshevism and was very active there. According to documents from the archive of the Czech Ministry of Internal Affairs Kříž was also contact of German Police Gestapo and co-worker of German Intelligence Agency Sicherheitsdienst; but those suspicions could not be hundred-per-cent proved.

D) Did Kříž profit from his role? Or was he ideological supporter of regime?

Kříž surely did profit from his role of activistical journalist: his wage was extraordinary compared to his more skilled co-workers in Radio and especially compared to contemporary conditions in Protectorate during WW II. But it is much complicated to answer the question of his ideological support of Nazi regime.

In my opinion Kříž liked some part of Nazi ideology: for example because of his disappointment after Munich-Crisis in 1938 and his belief that Czech state needed to be protected by Germany if it wanted to survive. Munich-Crisis was a breakpoint for his life because - according to testimonies of his former co-workers - Kříž was a big patriot before year 1938.

In my opinion Kříž's biggest problem was that he personally did not know what he exactly wanted to do. Thanks to his role of activistical journalist he turned from poor man living with his family in very complicated situation into a member of Protectorate's elite; but on the other hand his personal and family life did really suffer from his working tempo and Kříž (as he admitted after WW II) was very unhappy with that. But those hypothesis could not serve as any kind of apology for his collaborative activities.

E) How did the lawsuit against him after WW II look like?

Kříž's lawsuit was one of the bigger lawsuits against Czech activistical journalists after WW II. Kříž was accused of three offences: 1) propagation and ideological support of Nazi regime, 2) membership in headquarters of Vlajka and Czech League Against Bolshevism and 3) of defending the Czech Radio building with German troops in May 1945; but the third charge seemed to be indemonstrable during the lawsuit.

F) Was Kříž sentenced to death in equity?

That is very complicated question to answer. First of all we have to have in view contemporary conditions - I mean that his lawsuit began just less than two years after the end of WW II and the whole Czech nation was still overwhelmed by suffering caused by Nazis. Second reason is that the Vlajka movement - according to theories of historiographer M. Nakonečný and another historiographers - might serve as some kind of „substitutive principal“, therefore their members were quite often punished harder than another collaborators.

Another thing is that according to contemporary law there was the possibility to punish Kříž with death penalty and the court did so. But in

comparison with another four executed activistical Czech journalists I personally do not see Kříž's guilt as big as guilt of the other journalists. For example Rudolf Novák was active confidant of Gestapo and his articles directly caused death or at least imprisonment of many Jewish citizens of Protectorate; Antonín J. Kožíšek handed documents of Czechoslovakia!! resistance to Germans; Karel Werner caused with his articles execution of former Czech Senator Plamínková; Vladimír Krychtálek was the main speaker on Reinhard Heydrich's funeral etc. Because of those reasons I do not dare to say whether Alois Kříž was executed in equity.

Even there are some doubts in my work, I believe that this diploma thesis will fill the information gap about one of notable activistical journalists Alois Kříž and that it will possibly help to all researchers studying the problem of Czech activistical journalism during WW II.

9. Použitá literatura, zdroje a prameny

Literatura

BAUER, František. *České novinářství za války, In: Šest let okupace Prahy.*

1. vydání. Praha: Orbis, 1946. 267 s.

BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fráňo. *Dějiny československé žurnalistiky, III. Díl. Česká a slovenský tisk v letech 1918 — 1944.*

1. vydání, Praha: Novinář, 1988. 332 s.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem.*

2. vydání, Praha: Prostor, 2000. 657 s. ISBN 80-7260-028-1.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Strážce nové Evropy: Prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera.*

Šenov u Ostravy: Tiskárna Oldřicha Haroka, 2002. 204 s. ISBN 80-86101-64-9.

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři.*

I. vydání, Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. 552 s.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu.*

1. vydání, Praha: Themis, 1996. 288 s. ISBN 80-85821-35-4.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české.*

1. vydání, Sv. 15, Praha: Paseka, 2006. 623 s. ISBN 80-7185-582-0.

GREGOROVÍČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu. Fašismus jako měřítko politické dezorientace.*

Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 186 s. ISBN 80-7106-100-X.

HRUBAN, Martin. *Novinář a kolaborant Jan Scheinost.*

Praha: Karlova univerzita. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2006. 67 s., přílohy. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jan Cebe.

JECH, Karel, KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty.*

2. a opravené vydání, Brno: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2002, 1066 s. ISBN 80-7285-012-1.

JEŠUTOVÁ, Eva, a kol. *Od mikrofonu k posluchačům.*

I. vydání, Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938).*

1. vydání, Praha: Libri, 2003. 803 s. ISBN 80-7277-119-1.

KEEGAN, John. *Kdo byl kdo ve druhé světové válce.*

2. vydání, Brno: Barrister & Principal, 2002. 297 s. ISBN 80-86598-06-3.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Prameny víry: patnáct povídek poctěných v soutěži Nový zítřek.*

1. vydání, Praha: Nakladatelství L. Mazáč, 1943. 344 s.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945.*

Praha: Univerzita Karlova, 2007. 159 s. ISBN 80-86732-96-1.

KONČELÍK, Jakub, KOPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wohnara.*

1. vydání, Praha: Karolinum, 2003. 503 s. ISBN 80-246-0591-0.

KŘÍŽ, Alois. *Co víte o lidech?*

Praha: Orbis, 1941. 90 s.

KŘÍŽ, Alois. *Krev za novou Evropu.*

Praha: Vlastním nákladem v generální komisi nakladatelství Orbis, 1940. 161 s.

LIDDEL HART, sir Basil Henry. *Dějiny druhé světové války.*

1. vydání, Brno: Jota, 2000. 776 s. ISBN 80-7217-117-8.

NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: K historii a ideologii českého nacionalismu.*

1. vydání, Praha: Chvojko nakladatelství, 2001. 332 s. ISBN 80-86183-24-6.

PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945.*

Praha: Práh, 1999. 486 s. ISBN 80-7252-017-2.

PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše.*

Praha: Práh, 1998. 429 s. ISBN 80-85809-88-5.

PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945.*

1. vydání, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1990. 441 s.

PETIŠKA, Eduard. *Příběhy starého Izraele.*

3. vydání (2. samostatné), Praha: Martin, 1991. 133 s. ISBN 80-900129-1-4.

ŠINDELÁŘ, Konstantin: *Causa protektorátního novináře Václava Crhy před Národním soudem.*

Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra mediálních studií a žurnalistiky. 113 s., přílohy. Vedoucí diplomové práce PhDr. Pavel Večeřa, PhD.

TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem.*

1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1993. 327 s. ISBN 80-204-0365-5.

UHLÍŘ, Jan Boris, KAPLAN Jan. *Praha ve stínu hákového kříže.*

1. vydání, Praha: Ottovo nakladatelství, 2005. 199 s. ISBN 80-7360-210-5.

Internetové zdroje

Společná Česko-Slovenská digitální parlamentní knihovna, záznam jednání z 29. května 1947 (<http://www.psp.cz/eknili/1946uns/stenprot/055schuz/s055007.htm>)

Web Českého rozhlasu, sekce 2. světová válka
(http://www.rozhlas.cz/wwii/rozhlas/_zprava/155530)

Web Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, plné znění Dekretu presidenta republiky 16/1945 Sb. (<http://www.psp.cz/docs/lavvs/dek/161945.html>)

Archivní prameny

Národní archiv Praha, fond Národní soud, sg. 6/47 (kartony 106, 107, 108, 114, 115, 120, 121, pořadová čísla 45 až 304)

Archiv bezpečnostních složek ministerstva vnitra (složky 10090, 10136, 10260, 10614, 11109, 11325, 11890, 12408, 12443, 13338, 13709, 2M: 11722,39-70-1, 300-12-1, 300-13-1, 300-35-2, 301-26-2, 301-80-2, 301-81-1, 301-82-2, 302-31-13, 302-56-1, 305-80-6, 305-327-2, 305-674-2, 315-4-7, 315-6-41,315-188-49, 315-230-3, 315-230-18,315-241-1, S-405-3, Z-6-282, Z-7-8)

Dobová periodika

České slovo, ročníky XXXV. a XXXVII. (1943, 1945)

Mladá fronta, ročník III. (1947)

Nedělní list, ročník XIX. (1945)

Polední list, ročníky X. a XI. (1936-1937)

Práce, ročník III. (1947)

Svět, ročníky II., III. a IV. (1943-1945)

Vlajka, ročníky X., XI. a XII. (1940-1942)

10. Seznam příloh

Příloha č. 1: Křížův slib Vlajce (obrázek)

Příloha č. 2: Křížův slib věrnosti při nástupu do rozhlasu (obrázek)

Příloha č. 3: Kříž konfidentem gestapa - páté jméno odspoda (obrázek)

Příloha č. 4: Přebal Křížový knihy Co víte o Židech? (obrázek)

Příloha č. 5: Přebal Křížový knihy Krev za novou Evropu (obrázek)

Příloha č. 6: Rozsudek proti Křížovi a spol. (obrázek)

Příloha č. 7: Křížová žádost o milost (obrázek)

11. Přílohy

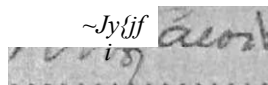
Příloha č. 1: Křížův slib Vlajce (obrázek)

Zdroj: Národní archiv. Fond NS, sg 6/47, karton 106, PČ 46

ŽESKÝ NIRODNÉ SOCUUSUtÚ Um
ÚSTÍIE3 Nt 1YH0IM 0*16
Praha II, Mystiko*» 15 - Talslon 433-SJ

S L I B .

illibuji ni sv n čest ?jv.lá->3Í,
biív žď ý poctivo . W rr.ě v rrAjaii
k«n • n-ír-oda po luřen y&<- r: Křiká:;"; hlurvri-
• o ved •uo.íňó Čes-Jt náy^ftji^s&oi alistiukt'
hc tAr-; }t»a--Vl ..jky J. Eoi-.:>év-ěe-R"SH} -r ne-
2iMdxn hryti ijk.i jakcž i zaeí-o-
v • »i5<řHlivořt o věcech (távvrn; v rn iu
t.tk «louži ti bl itm i pros-Še:*iav.o r.í-
?oda v r&aoi,
í ;R ".J4tyuji.

vi:iř-tncrnSří "i ;.

, / t t f c dne . „/»„ „I..*!.

Příloha č. 2: Křížův slib věrnosti při nástupu do rozhlasu (obrázek)

Zdroj: Národní archiv, Fond NS, sg 6/47, karton 106, PČ 57

PODLE § 2, Odst. 1 DEKRETU STÁTNÍHO
PRESIDENTA ZE DNE 8. BŘEZNA 1940
Č. 83 SB.

Slibuji' že budu Vůdce Velkoněmecké říše Adolf;»
Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava
poslušen, že budu zájmy Velkoněmecké říše k prospěchu
Protektorátu. Čechy a Morava podporovatí, nařízení
hlavy Protektorátu Čechy a Morava a jeho vlády plniti,
zákony zachovávatí a své úřední povinnosti
svědomitě zastávati.

v Praze , dne 2/III. 1941.

Kříž
(elasticky podps)

Příloha č. 3: Kříž konfidentem gestapa - páté jméno odspoda (obrázek)

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, karton 12443, str. 67

«RMHT7

řⁿCHIV MHB
S;j.Z-1-30624/45>5

Konfidenti Geatapa

i M M g' > l^{ll}

řw --- y -• «, řT

K j s

. I h l i .5 -a

In[^]. Jr.,

V/ y a i i

Í Í É Í ' 1 - * íat'OsJ«r;<!>P»_rřraht. Halsiio« Tyaron» 5 0./
y.M.^tp ; J'tra.e'. *; in..! / * 3 ttor, 7 r-l) rot 5 A-

V* o v á l a d i l a , . j l : 5 l e t , 7 y x."T» 5 /*./

(Jy. / 2 i i » ' , r s u j f c t o r " 7 . - , » y a " I T a t o * / « . . / 2 r . l l /

o; o a . , X I I . J ; « l r > . / ; ; - r /

t . i " X / ^ 1 U ä " , J . r o i - i A - Z o i , , - . - Z r . l l t ,

U' : i * W J > * V © 3 » n o l t J , ř . X U . , L a t y S i k J 9 / > . - ' . /]

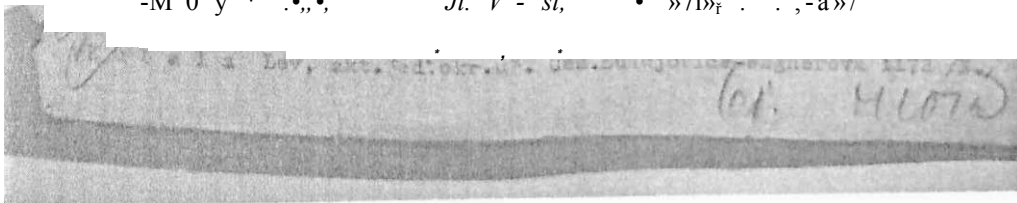
W j t ý - ; * ? i í S . ! : ; , P . U I « , C l j : . 2 §

^ . J | , ,

•

i |

í ; » » ^ ' * V - 1 2 » " • • - 7 * • • 7 - : . , / >
M^r 1 ... Jti» ; • Jih ; , • ' ' : u n • ' A .
- M 0 y * . ; , ; Jí . V - s i , • » 7 i » ř . . , - a » /

Příloha č. 4: Přebal Křížový knihy Co víte o Židech? (obrázek)

Zdroj: Národní archiv, Fond NS, sg 6/47, karton 107, PČ 58

Příloha č. 5: Přebal Křížový knihy Krev za novou Evropu (obrázek)

Zdroj: Národní archiv, Fond NS, sg 6/47, karton 107, PČ 58

Příloha č. 6: Rozsudek proti Křížovi a spol. (obrázek)

Zdroj: Národní archiv, Fond NS, sg 6/47, karton 115, PČ 301

- 2 -

tlivé nepřátelké činy okupačních velitelů, úřadů a orgánů jim podřízených v úmyslu, aby rozvrátili mravní, národní a státní vědomí Československého lidu, zejména mládeže a to za okolností zvláště přitěžujících,

2/ Antonín Jarník a Jaromil Kožíšek za války opatroval nepříteli prospěch za okolností zvláště přitěžujících,

3/ Rudolf Novák sám a v součinnosti s jinými a Ant. Jaromil Kožíšek v zájmu Německa způsobili novinářskými články ztrátu svobody a života většího počtu obyvatel republiky a

4/ Alois Kříž a Emil Bouřek byli činovníky hnutí Vlajka a Alois Kříž také velitelem Svatoplukových gard,

č í m ž a p é o h a 1 1

všichni obžalovaní zločin proti státu podle § 3 odst. 1 zák. rep. republiky č. 16/45 Sb., ve znění zák. č. 23/46 Sb.,

Ajvt. Jaromil Kožíšek zločin proti státu podle § 1 ratr. zák. S. 16/45 Sb. spáchaný zločinem podle § 6 č. 1. zák. na oahr. rsp. 2, 50/25 Sb. zék. a nař.,

Rudolf Novák a Ant. Jar. Kožíšek zločin proti osobám podia § 7 odst. 3 rstr. dekr. S. 16/45 Sb. a

Alois Kříž a Emil Bouřek zločin proti státu podle § 3 odst. 2 ratr. zák. 2. 16/45 Sb. a

o d 9 u z u j í a a z a t o.,

fiHáoif. Iiq. vák a Ant. Jaromil Kožíšek podle § 7 odst. 1 poslední sazby retr. dekr. 2. 16/45 Sb. a § 34 tr. z. jeden každý k trestu smrti,

ál2Ía_KMž podia § 3 odst. X posl. sazby ratr. zák. a § 34 tr. z. k troštu smrti,

ai_L So. arek podle § 3 odst. 1 ratr. zák. a § 34 tr. z. - za použit*

Příloha č. 7: Křížová žádost o milost (obrázek)

Zdroj: Národní archiv, Fond NS, sg 6/47, karton 115, PČ 285

Byl jsem odsouzen k trestu smrti provazem,
dovoluji si předložiti zdvořilou

ž á d o s t ,

aby tento trest byl mi zmírněn resp.zaměněn v trest
doživotního žaláře, poněvadž mou trestnou činností
nebyla zaviněna smrt žádných lidí, podle slov obžalo-
by jsem působil velmi dobrým dojmem, takže je zde
oprávněna naděje, že budu platným členem lidské spo-
lečnosti a českého národa.

Slibuji pak, že se o to ze všech sil přiči-
ním.

V Praze dne 26.III.1947.

Alois Kříž.